

XII. évfolyam, 132. szám

2012. október

Irodalmi Jelen

Payer Imre versei

Gueth Péter: Nyári konyha

Prágai Tamás:
A magányban elaggott
Vörösmarty a XXI. századot
vizionálja

Szöke Imre Mátyás:
Az üveges balladája

Vesztergom Andrea versei

Deák Csillag: Mézeskalács

BORA versei

Hekl Krisztina: Rítus

Géczi János: Ősz vagy Júlia

A csönd rózsája –
Czakó Gábor tárcája

Szöcs Gézával a politikai
költészetről

Gyarmati Fanni bőrébe bújva

Előfizetés az Irodalmi Jelen folyóírra

Előfizetési díjak:

6 hónap: 3500 Ft
40 RON

12 hónap: 6000 Ft
72 RON

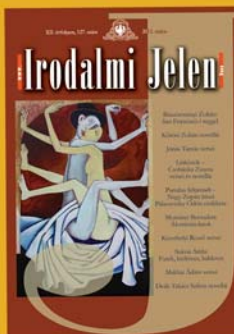
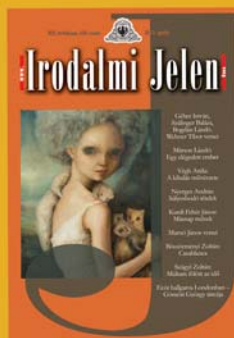
A feltüntetett árak tartalmazzák
a postai költséget!

Elő lehet fizetni a:

0040257280751 (128 belső),
0040727223071 telefonszámokon;

on-line:

<http://shop.irodalmijelen.hu>

PAYER IMRE

JANI BÁTYA

Anyai nagymamám legidősebb testvére
fotográfus volt, 1919-ben
vöröskatonának állt.
Legyen új a látás – mondta.
Legyen új a világ – mondta.
A Kommün bukása után
Pécsről Marseilles-be menekült.
Belépett az Idegenlégióba.
Az egyik összecsapásnál
dum-dum golyó robbant a gyomrában.
Ott temették el a sivatagban.
A család többé nem hallott róla.
Nagymamám így emlegette – Jani bátya.
Én csak egy fotót láttam róla.
Egyetlen egyet.
Mint egy Európát is bejáró
kísértet-képen
ott, ahol az arc nem szűri ki
az események fényét, megjelenik
Jani bátya mondása az ezüstsó-sorson.
A messzire néző tekintetben,
a finom-metszésű ajakvonalban.
Tárolódott, továbbítódott.
Csak a halál szűrődik át,
marad láthatatlan.
Mindenütt sugárzó.

SAJÁT RECSK

A ligetes folyamat végén hirtelen
feltáruul, eléred –
Föld és ég izzó,
szögletes ragyogásba zárja
a barakkokat, a priccseket,
a fekete őrtornyot,
szikkadt-vörös salakon
a darabosan értelmetlen lépéseket,
a szájüregben a sós szárazat,
a szembe csorgó izzadságot,
az utolsót látó tekintetek lebegését.
A közel egészen itt lesz.
És tudod, ezt ismered.
Ezt a reménytelenül egyenletest.
Ég és föld brutális és mozdulatlan
együttlétében lökődik ki az,
ami lettél. Fájdalmaid elkísér. Mindvégig.

GUETH PÉTER

NYÁRI KONYHA

Az Árok utcán sűrű gesztenyesor vezet a hídig. Onnan dió- és hárslombok alatt az út elkanyarodik. Itt már csak jobb oldalt állnak házak, dombra felfutó kertekkel. Szemben lent a Cérnás patak, mögötte nádas és szántóföldek.

Foltosék a Dalma gumiszerviz mellett laktak, udvarukban a magasfeszültség régi oszlopa állt. A házuk mögött ólak, aztán szőlő és veteményes. A domboldalban a nyári konyha fehérlett a lugasok mögött, ahová néhány földbevájt lépcső vitt fel.

Balázska óvatosan lépkedett. A levelek között bogarak zörögtek, a fűben áttetsző csigák nyújtózkodtak. Korán reggel esett, de a szokatlan szélcsendben a víz a fák lombjain maradt. A leveleken összegyűlt cseppek hullámzó fényköröket vetítettek a porba.

A nyári konyhát főleg az Édes használta, szeretett feljönni ide, a kert végébe. Szemmel tartotta a környéket. Volt, aki szerint inni járt ki. A konyha mellett volt egy kis földbevájt pince, ahol a krumplit és a savanyú házi bort tartották. Az Édes púpos háta, ráncos, nyúlós nyaka és savós szeme miatt leginkább egy teknősbékára hasonlított, bár Balázska édesapja úgy gondolta, hogy inkább sárkányra. Ezt azonban csak a Dalma Gyurival beszélte meg, aki értett a sárkányokhoz: Tudom én milyen, Ferikém, elhiheted, nekem már kettő is volt belőle. Hidd el, addig úgyse lesz nyugtod, amíg be nem zárjátok valahová.

Mama, hová zárják a sárkányokat? – kérdezte Balázska a lugasból előbukkanva.

A sárkányokat? Hát a tömlöcbe, le a pincébe – mondta az Édes és behúzta fejét a vállai közé.

És a teknőseket?

Azokat nem zárják sehová. Azok mocsárban élnek.

Akkor te mégis inkább sárkány lehetsz – töprengett Balázska –, mert neked itt a pincéd.

Hogy én? – az Édes, mint egy harmonika, előre nyújtotta a nyakát, feje kissé oldalra billent. – Ki mondta? Nézzenek oda, te! Na, gyere, inkább segíts nekem levágni ezt, ni!

Az Édes egy fémszéken ült és tarka kakast szorongatott a bal hóna alatt. A torkánál meg volt tépkedve a toll. Jobb kezében sárga kés, lába előtt egy fehér lavór. Az alján maradt vízben megcsillant a nyári konyha ereszcatornája, amiből színes legyek ittak.

Fogd meg, szorítsd hátra a szárnyait! – utasította Balázskát, közben nyakán a bőr jobbra-ballra lebegett. – Ne úgy, na! Bátrabban!

De nem bírom, ez csapkod!

Dehogy csapkod. Hát milyen legényke vagy te? Na, nézd! Én fogom, és te vágod, jó? Ott, ahol megtépkedtem. Jól nyomd rá!

Mama, ez életlen, nem vág.

Jó az, csak húzkodd erősebben! Úgy. Látod, már folyik. De ez még csak a bőre, vágjad, vágjad csak, egész a légsövég kell.

A kakas kitátotta a csőrét, a szemével mintha keresne valamit. Egy pillanatra megcsillant benne a nap. Az ereszcatorna képe narancs, majd vörös lett a fehér lavórban, végül eltűnt. Egy tollpihe szállt a vérre. Az Édes letette a kakast a fűbe. Még rúgott párat az ég felé, aztán többé nem mozdult.

Nesze, töröld meg a kezéd – mondta, és egy rongyot tartott a gyerek elé.

Most mit néz a kakas? – kérdezte Balázska, közben elkezdte törölgetni ujjairól a ragacsos vért.

Az már semmit se, csak a fazekat fogja nemsokára.

Akkor most megöltük?

Te ölted. Elvágta a torkát – mondta az Édes, majd felállt és a konyha felé indult. Bentről szürke gőzfelhő csapott ki, megremegtette az ajtó fölötti pókhálót, majd eltűnt a cserepek között.

És most mit csináljak? – kérdezte Balázska és magához szorította a rongyot.

Menj, szólj anyádnak, hogy fölforrt a víz, jöhetnek.

A lugasban mozogni kezdtek a levelek. A szél ragasztó és olaj szagát hozta. A reggeli esőcseppek kopogva hulltak a porba.

PRÁGAI TAMÁS

A MAGÁNYBAN ELAGGOTT VÖRÖSMARTY A XXI. SZÁZADOT VIZIONÁLJA

Oh, szűkkebelű hely, zugügyek Mekkája, hazám, Magyarhon!
Hová süllyedett hajdani kegyszíned,
hol az ékkő, hol a dicsfény koronádról?
Hova illant tavaszi kertidből a lepke honderű?
Omlandasz, hajdani nagy tetteket nyélbeütő eszméid romváráként dűledeznek,
s a mindent döntő emberi bátorság tűzfolyama elapadtott ereidből.

Ne kísérts, Ármány! Ily jövődöt szemlélni nem reménylek.
Nemzetnek ily szégyellnivalót,
orcát, sorsot rútabbat nem festhet vénebb képünkre semmi Jövő.
Mint ki néz, de látni rest már,
ki a szülőföld porában botladoz s négykézláb port tapogat csak,
a szemlélet tágabb téreiről visszadöbrent már a rettenet.

Mondd, hova tartandsz, nemzet költője, Mihály? Meg hova térsz?
Tört versben megcsalatott eszméid nyomdokain botlasz? Avagy érdemidre való
mutatással állásért folyamodni? Bajtársid után, kik éltük szűk folyományát
merénnyel, idegenben gyarapítják, nyereszkedve a hasznon?
Vagy az után, ki nyugalomra pihenni oly házba feküdt, hol
sem ajtón, ablakon sem jár a léglehellet?

Ne siess, nézz széjjel és pihenj meg. Ládd, az út is megtorpan oly hamar,
ha széjjel siet szerte e hazába. Ládd elontott porták csontváztemetőit,
s hőkölj; ládd régi gazdavilág roncsolt saurusit lerogyni a porba,
istállók szállkás testét heverni gazban, drótfonatok közt, s hallgasd,
idegen szóröppentyűk sortüzei csattannak a szélnek és
csollán közt, elvadult bodza tövén a harag sötét bogyói érnek.

Hova oly sietős minekünk? Hova visz kőfolyamod?
Föl Pestnek, az ország csarnokháza felé? Ejtsd el, apadó elme,
gondolatid. Nézd, szél s por, s rúd nélküli szekerek szaladnak, elnyeli
mind a távol idő. Nem látni büszke mént, se széles tomporu kancát,
út mentén nyárfa röpnugtot vadmadaraknak nem ad, nem látni
port kavarázó lábbal sietőt, kis terhét batyuban hátán viselő gyalogállót.

Itt a ház, amelyben éltem. Itt e gesztenyefa, de mi' vén lett!
Emlékem pingált mondatot őrizi az országút derekán:
Itt született, eszmélt, ki honunknak a Szózatot adta.
Egy másik amott, különösképp szökken elő, *hatos az, újsütetű:*
Áfás számla igényét, kérjük, előre jelezze.
Mögötte furcsamód, falábon billeg a deszkatestű szó: *Élőhal kapható.*

Ide értem. Drótfonatok, bódék, ház mögötti sufnik szolgálnak az útra,
túlán, amott: telep, kőtűzhelyek sora, pékgyerekek játszódtak tán kirakósdit,
kő-öntvények szóródtak széjjel óriás csontdarabokként.
Föltöltött tó alatt, enyhellyel a partján nyugalomra keresőknek,
kis esőállók, csalival horgász emberek halukat ha kifogják,
nap, eső víz ne érje közben a testük.

Ez a sor, hol a jókedvű béres estve behajtott, ez a határunk.
Az árokba, hol hajdan itattunk, belenő gaz, dudva, acat,
és nincs nyoma enyhítő vízűdületnek a meder alján,
nem metszi a sarjú gyöngye szárát semmi kasza, jószágának, etetni
nem hordja a föld zöld szálait
a dolgos ember, nem vár esőt sem, éltető függönyét az égnek.

Reformok! Jobb korunk gőzmasinája! Emlények csiganyála bemocskolt,
hol a tetterő, hol a szén, izzítani gépet,
a tengely acélját csattogva tolni előre a pályán?
Látlak félrevetetten, mellékpálya mögött megakadni,
bodza, csalán közt, lelkem – illesztékidbe a rozsdá belémart,
állasz, mielőbbi robogtód álmodozás, lepke remény csak.

Vaspályák szabnak szerte, Magyarhon. Még sincs robogás. Távlat.
Nincs röpte reménynek. Arasznyi tengedezés csak, ide át, oda át tébláb,
tyúkudvari hőstett, tollfosztott szárnyrepegés, kavarása a pornak.
Hol a zöld, a babér, ifjú homlokra helyezni? Hol a hattyui kar?
Szólni se bátrak, hallgatnak az idők új bajnoki – nem diadalt,
józan, számító homlokot illet közdics és magabízó, sikeres magatartást.

Jönnek, jöjjenek is serényen, hangyazugokból előtörekvő új-sietők,
lót-futi népek, kik maga-megbecsülését nem sérti az új rend,
sorakozzon fel csak bölcselmik mellett vitézi rendjek, csapatokba bezártan,
egy-két csörte, ál-tusa ha akad,
lesz elég festett kép minekünk is, tápot adni a hírnek:
van elevenség, van lánglelkület itthon, belhoni pályán.

Agg, látod, hogy minden idegen – nem te századod, hát bánod-é?
Az út, a vaspálya, a szűkösecske tér, ha tenhazádban széjjelebb tekintesz,
idegen út, idegen gép, idegen tér. Mind idegen lett,
ami hathatósan fordul... És egyre mesteribb, vénebb és romlékonyabb.
Az aggnak, ha már meggyérül váza,
kicsiny sújtás elég, s gyengécske csontja összeroppan.

SZŐKE IMRE MÁTYÁS

AZ ÜVEGES BALLADÁJA

Nem tudom a férfi nevét. Abban viszont majdnem biztos vagyok, hogy néhány évvel idősebb nálam. Margit és én, ha olykor szóba kerül közöttünk, csak így beszélünk róla: az üveges.

Az üveges őszül. Valószínűleg kopaszodik is, de hogy leplezze, egészen rövidre nyíratja a haját. El tudom képzelni, amint végigsimít a koponyáján, tenyerét kellemesen csiklandozzák a sörték. „Sokkal kényelmesebb így, mama, örülök, hogy rábeszéltem magam!

Tíz évvel ezelőtt, amikor ebbe a kőbányai házba költöztem, az üveges meg a felesége már itt éltek; mintájául azoknak a földszinti családoknak, melyek isten tudja mióta kitartanak, és ha rajtuk múlik, sohasem költöznek el innen. Tulajdonképpen érthető ez a hűség. Nem rossz környék, nem is rossz ház ez. Tavaly télen a népszámlálási biztos mesélte, hogy még az 1800-as évek derekán építették a környékbeli sertéstelepek, vágóhidak munkásainak. Vagy a sörgyáriaknak. Nem tudom, mert túlságosan dühítettek a kérdései. „Ehhez mi közük van?” – hajtogattam, és tehetetlen szemrehányással néztem rá. „Mi közük a valláshoz? Meg hogy mekkora a lakás? Meg hogy milyen jogcímen lakom itt?” Titkolnom kellett, hogy albérlő vagyok, nehogy már az adóhatóság Margit nyomába eredjen, de utálok hazudozni. Felbassza az agyamat. A kapuhoz vezető folyosón álltunk, és ez a borotvált képű, vézna férfi nyugodtan túrta, hogy valamiért itt most nekem áll följebb. Végül segített kitölteni az egész kérdőívet, megmondta, melyik kérdésre kötelező válaszolni, melyikre nem, majd – jelezve, hogy amúgy értelmes embernek tekint – ellátott némi információval a ház történetét illetően.

Ez a mi tiszta, rendes házunk klasszicista épület, belső udvarral, jellegtelten kapuval, és szemet nyugtató ablakosokkal az utca felé. A felső szint L alakban épült meg, vagy lebombázták a ház másik felét, én mindenesetre az L betű hosszabb szárának végén lakom. Kanapémról egyenesen a Szent László-templom tornyára látok, melyet Zsolnai-kerámiával borítottatott be annak idején Lechner Ödön. Ha nem takarná ki valamelyest egy diófa lombja, még az időt is a toronyórán leshetném minden reggel.

Bármikor indulok otthonról, akárhová megyek, az üvegessel szinte mindig találkozom, és köszönésen kívül semmi sem hangzik el. A műhelye közvetlenül a kapu mellett, egy kis szuterénben található, és

vagy körülötte cselleng, vagy a kukákat húzza ki éppen, vagy a sarki trafikból érkezik melegítő alsóban – lehetetlen kikerülni. Tíz év alatt csak egyszer szólított meg, mindjárt az első évben, fátyolos hangon annyit mondott: nem vagyok én a házba való lakó. „Honnan veszi ezt?” – kérdeztem elámulva. Ugyan mi baj lehet velem? Egyedül élek, bulikat nem tartok, reggel elmegyek otthonról, este érkezem aludni. „Kiáll neked a rudad innen, én úgy hallok” – tette még hozzá az üveges. Azóta tíz év telt el, minden nap köszönünk egymásnak: helló.

Margit egy belvárosi gondnoklakásban élt kamaszodó lányával, és a hitelbe vett kőbányai ingatlant feltétel – és az ellenőrzés szándéka – nélkül bízta rám. Havonta egyszer elmentem hozzá fizetni, egyébként azt csináltam a takaros garzonban, amit akartam. Úgy adódott, hogy soha, semmit sem akartam, kizárólag tévét nézni és heverni a kanapén. Amikor megkérdeztem tőle, mit hallhatott az üveges, lehet-e bármi alapja a kirúgásomról terjedő pletykáknak, széttárta a kezét, és annyit mondott: senkivel sem beszél abból a házból, ha nem muszáj.

Én sem. De könnyű Margitnak ott a Szent István körúton mosni a kezeit, meg a rábízott négy-öt lépcsőházat. Nekem viszont, amikor a földszinti törzsek bográcsolnak az udvaron, szobám is, konyhám is megtelik füsttel.

Alig telt el néhány év, amikor – megint csak fizetésnapon – friss történettel álltam elő.

– Képzeld, az üvegesnek levágták három ujját!

– Na, ne ess már! – bámult rám Margit, és mint egy kártyás, aki minden zsetonját az asztal közepére tolta, de egyáltalán nem biztos benne, hogy nyerni fog, hátradólt a széken.

– Beköltözött a házba egy arab fickó. Mindenki úgy hívja, hogy „az arab”, de én először azt hittem, hogy ez csak gúnynév, és hogy valójában roma, mert olyan folyékonyan beszélt magyarul, meg vastag fukszt is hord. Kifestette az egyik emeleti lakást, és tökre szorgalmasnak meg rendesnek tűnt, leparkolta a robogóját az udvarban, azután csak dolgozott. Mikor kész lett, megjelent egy óriás, kövér nő, babakocsiban hozta magával a kisfiát, beköltöztek. Egy hét sem telt el, szombat este épp otthon voltam, iszonyú kiáltozás meg ajtócsapkodás támadt, és akármilyen fülledt meleg volt is, bezártam ajtót-ablakot, felhangosítottam a tévét. Azt hittem, megint a szipus öreg bunyózik a fiával, utálok az illetet. Másnap a közértben megállított egy kis nő, tudod, aki a folyosó végén lakik a langaléta férjével, hallottam-e, mi történt. Mondtam, hogy a szipusok megint randalíroztak. „Á, dehogy! Az üveges, tudod milyen az üveges, beszólt az arab feleségének, lesz szíves nem kötözködni velünk a közös helyiségek miatt. Erre az arab berohant a lakásba, kimasírozott egy böhöm szamurájkarddal, és üvöltött, és kajakra odavágott az üvegesnek, de úgy, hogy annak lerepült három uja. És jöttek rendőrök, ambuláns kocsi, összeszedték az ujjakat és visszavarrták az üvegesre.”

– Én ezt nem hiszem el! – mondta Margit, de azután előtört belőle a nevetés.

– Szegény üveges, azóta is bekötött kézzel jár, a verandára meg kitűzött egy koronás-címeres nemzeti lobogót! – fejeztem be a történetet immár a saját hangomon.

„Az arab“ fél év múlva került Baracskára, egyenruhások költöztették ki a házból családostul, robogóstul. De addig minden hétvégén be kellett zárnom az ablakokat, mert a felesége folyton-folyvást kint ordította a gangon. „Felgyújtottátok a kitergetett ruháimat, ezért megfizettek, rohadékok! Rátok gyújtom én a házat! És még az én férjemre mondják, hogy bűnöző, a szemét, álszent kurvái!“

Múlt vasárnap viszont mély csönd ült a házban, de odakint az egész Halom utcán is. Kora reggel ébredtem fel, máris indultam a sarki trafikba kávéra venni. Kilépve a kapun, mindenütt tócsák fogadtak, könnyű pára és csillogás, előző éjjel vihar ütött végig a városon. Ahogy mélyeket lélegezve indultam a sarok felé, szokatlan, fülsértő kopogásra figyeltem fel. A házunktól húsz méternyire, az önkormányzat egyik magas, sötét ablaka előtt fekete-fehér madár ugrált a párkányon. Csóréval gyorsan, nagyokat sújtott az üvegre, szárnya vadul csapkodott, mintha be akarna repülni az ablakon valamiért, s kész volna betörni érte az üveget is. Időnként fölrebbent valamelyik szellőzőnyílás peremére, karmait beakasztva vagdalkozott lefelé, majd megint a párkányra tottyant, kevélyen masírozott jobbra-balra a foncsorozott ablak előtt, és újra és újra odavágott. Percek teltek el, mire rájöttem, hogy makacsul, reménytelenül küzd a saját tükörképe ellen.

Addigra odaért mellém az üveges. A sarok felől jött melegítő alsóban, mosolygott, és tíz év után másodszor is megszólított:

– Már évek óta jár ide a szarka, meg egy csomó másik madár is. Az a tükrös ablak kifogott rajtuk, nem ereszti el őket.

Azzal ment is tovább, én meg a szarka helyett őt néztem szóltanul. Megint elfelejtettem a nevét.

VESZTERGOM ANDREA

LÁNG VOLT

Pinczési Judit emlékére

... ugyan, miért, hogy ha láng volt az élet,
hogyan lehet, hogy mindig visszanézek
magam mögé? Mikor egy elfelejtett
és feléig elszívott csikkbe rejtéd

a pillanatot, elhajítva könnyed
mozdulattal, s vége. De visszagörnyed
gerinced ívére a kényszerekből
fogant szokás, pedig egy része megdőlt

az életigenlésnek is naponta,
mikor jóskártyából vetett lapomra
látok a szorosan zárt szemem mögül,
anélkül, hogy kinyitnám. Nekem megül

a felhozatalból minden ábra,
s régen nem gondolok a legalábbra
azért, mert mindig ugyanazt rakja le
a ráncos bőré félelem. Adna, de

mégis elvesz, ezért csak félig égek
én, pont úgy, mint a cigarettavégek,
hisz állandó eredőm lett, fölöttem
áll egy pillanat, amelyre megkötöttem

alkumat. Az élet tényleg egy láng csak,
fellobban, érik, de szélesen rácsap
a kiszámíthatatlan. Kinek-kinek:
foszlányok, parázs. S a liget hideg.

EMLÉKHÁZ III.

Nemes Nagy Ágnes emlékére

Csalán. Belőle nem maradt,
s a csend se csíp a part alatt.

Tanultam azt a téli fát,
amely ma nyárba érik át,

és benne új alakra lel:
a teste esti akvarell,

megáldom azt, mit kőbor áld:
az alkonyatnak óborát,

a kőmedence most kerek,
de mintha szürke rost-erek

repedve fojtának meg itt
a szót... ma megtalált megint,

kerestem őt, ki meghatott
és felfedeztem Ekhnaton.

KITERÍTVE

Vakító csempe. Bezárva egész éjszaka
egy szobába, egyedül. Sírnom se kell. Kinek.
Jelzőfény, kontúrok, s a magánynak mély szaga
fülembe fulladva vár. Fáradtan felliheg

a hajnal. Elképzelem, milyen lesz öntudat
nélkül. Pedig voltam már kiterítve egyszer,
míg valami végeláthatatlan kört mutat
egy fényes folyosó. Könnyek. Talán a vegyszer

szakszerű sebészkézzel összeöntött szaga
csíp, talán csak ennyi. Irritált kötőhártya
minden: kívül kémia, s belülről jött maga
a félelem: percek. Hisz most a jövőkártya

lerakott lapjaira bíztam már mindenem,
egyebet mit tegyek. Várok. Majd jönnek értem
reggel. Steril vérfoltot nézek az ingemen,
barátkozom az idegen szöveggel. Térdem

liláskék, pont olyan, mint egy térképrajzolat,
vázrajz, hegyek, egy repülőről fényképezett
messzi látkép. Vagy ember. Körmömmel arcokat
karcolok bőrömrre, testet és még két kezet,

hogya a pálcikaember életre kelhessen.
Mintha nem is az én bőröm lenne. Egy szike
vág rajta mértan-pontos sebszélet. Elhessen
az ábra a keringéssel. Vajon tetszik-e

nekem ez az élet, így? Nem tudom, ki voltam,
és minden szonett, vers és minden sestina lom,
amit valaha írtam? Nevetek. De holtan
nincs whisky se. Ennyi. Egy végső szesztilalom.

NAGYKANÁLIS

A cselszövés

MAJOROS SÁNDOR REGÉNYE, hetedik rész

A munkáshatalom először a villanyáramot hozta el a faluba. Mintha a rendszer rögeszmésen ragaszkodott volna hozzá, hogy mindenki lássa azt, amit ebből az új világból látni érdemes. A villanytelep egy foghíjtelekre épült, egészen közel ahhoz a kanyarhoz, amelyben a magyar utóvéd legéppuskázta az egyik lovas kozákat. Mivel ennek az eseménynek anyámon kívül nem volt szemtanúja – az akcióban résztvevő és később orosz fogságba eső honvédek sorsa ismeretlen –, idővel családi legendáriumunk része lett, ahol egyre vastagodó porréteg fedte be. A technika legújabb csodája, a villanytelep volt az új korszak első számú attrakciója. Gőzerővel működött és este hattól kilencig, reggel pedig öttől hétig azokat a módosabbakat is kiszolgált, akik megengedhették maguknak a villanyvilágítás földöntúli luxusát. Ekkor még csak egyetlen tányéros villanykörte járt mindenkinek, mert az áram javát a gurigagyárnak, a malomnak és mindenekelőtt a kendergyárnak tartalékolták.

Teljesen érthető módon, a lerongyolódott, tönkrement országnak égetően nagy szüksége volt kendervászonra, amelyhez a falu szélén sietve összerakott üzemből csak az alapanyagot gyártották. Medveszerűen cammogó, orosz katonai teherautókon hozták a kendert, amelyet szurtos képű munkások vették ki a szállítókocsi medencébe, majd miután az anyag megpuhult, ugyanígy, kézi erővel pakolták rá azokra a csillékre, amelyeken bedöcögtek a gőzfelhőket eregető, gépdüörgéstől hangos üzemcsarnokba. A meleg vízzel és a gőzzel olyan pazarló módon bántak, mintha kimeríthetetlen mennyiségben állt volna rendelkezésre, pedig helyben állították elő abban a két széntüzelésű kazánban, amelyhez szintén teherautókkal fuvarozták ide a szenet valahonnan a mesészerűen idegen Boszniából.

Hét közben reggeltől estig dolgoztak, de szombat délután leeresztették az áztatót, slaggal kicsapatták belőle a szarot, feltöltötték tiszta, a kazánok vizével kevert mosóvízzel. Lehet, hogy ebben a minden igyekezet ellenére is pocsolva állagú vízben tíz évvel később, amikor vállalati beutalókkal már majdnem mindenki az Adrián

nyaralt, senki sem mártózott volna meg, de a negyvenes évek vége felé ez maga volt a mennyország. A szálkásan izmos férfitestek a fekete-fehér fotók kontrasztját idézve, szurokszerűen csillogtak az összegyűrt celofán módjára csillogó vízben, a medence szélén napozó lányok vállán pedig homokdűnék közé szorult oázisra emlékeztettek az odafröcskölt vízcseppek. Mindenki visítózott és kacagott, mert a legények fókák módjára mutatványoztak a vízben, de miközben le- és felbuktak, pillantásukkal mindig a lábukat lóbáló lányokat keresték. Szerelmek és fájdalmas, beteljesületlen szimpátiák kusza ágbogai, vagy éppenséggel szőlőindaszerűen egymásba fonódó, egymást átölelő hajtásai nőttek be ezeket a hunyorgó blendével megszűrt, a nap hevétől pedig szűrőssá tett, egyébként pedig áthatóan kenderillatú szombat délutánokat, amelyek nemegyszer tábortüzes, mozgalmi daléneklős estékben értek véget.

A Mohácsi lányok mind a négyen részt vettek ebben a felfokozott társasági életben. Igaz, hogy Maris néném csak a háttérből, a szakácsnők és az idősebb, levetkőzni szégyellő munkásnők gyűrűjéből leste a fejleményeket, de Zsófia és Eta néném a szegényes, háború előtti szabásmintájú fürdőruhájuk ellenére is sztárok voltak a sztárok között. Ott kellették magukat a mésszel fehérített téglaperemen, miközben előttük a vízben valóságos karéj képződött az alkalmi hódolókból. A celofánzúzalékon, mint valami dunyhán mutatványozó Adoniszok mindig úgy intézték, hogy a fejesugrás után fölbukkanva éppen a két Mohácsi lány előtt vegyenek levegőt. Azok meg csak nevettek, fejüket kacéran hátrahajtva, porcelánfehér fogukat újból és újból kivillantva, hogy a vízben tobzódó, a homlokukra tapadó hajukkal a szokásosnál is mulatságosabbnak tűnő lovagok olyan marcangoló kínokat éljenek át, amilyeneket csak az ifjú szerelmesek tapasztalhatnak, ha tudják: az a lány, aki tetszik nekik, soha nem lehet az övék.

Ezekén az örökre emlékezetes szombat délutánokon Mohácsi Terike is ott lebegett a kenderáztató medencében. A koránál fogva már ő is kiülhetett volna a peremre, de akkor sem tett volna ilyet, ha parancsba kapja. A testvéreihez képest, meg úgy önmagához mérten is, szóval, hogy is mondjam csak... nem volt szép. Amikor András nagyapám a pozsareváci börtönben raboskodott, kislány-anyám olyan súlyosan megfázott, hogy csak hajszálon múlt az élete, de mielőst a krízis elmúlt és az ennivaló előteremtése nem jelentett megoldhatatlan feladatot, úgy meghízott, hogy már a néneji kinőtt ruhájába is csak akkor fért bele, ha Dudás nagyanyám derékban kiengedte őket. Ez a csapás – mert hiszen anyámnak az volt – azt eredményezte, hogy udvarló nélkül maradt, és mert a csúnyság a közhiedelem szerint tartósabb, mint a szépség, úgy tűnt, hogy mindörökre.

Pedig ebben a reményteljes, minden korábbi megpróbáltatást feledtető időszakban még Csáti-Szabó nagymamámnak is akadt

udvarlója! Nem olyan hetyke, hátrafésült hajú, keveset teketóriázó, amilyennek a moziban vetített, immár amerikai filmekből az ideális udvarlót faluszerte elképzelték, hanem egy, az ötvenes éveiben járó, kevésbeszédű, megőzvegyült transzportmunkás, aki a nem sokkal a felszabadulás előtt temette el a feleségét. Láthatatlanból is meg merem kockáztatni, hogy ez az ember semmilyen tekintetben nem léphetett szegény megboldogult Ignác nagyapám nyomába, de az idő is csak egy hazárdjátékos: hiába gyűri maga alá kérlelhetetlenül az éveket, aki fiatal, még nagyon sokáig az is marad, és bizony megesik, hogy ebből a furcsa, húzd-meg-ereszd-meg játékból – átmeneti jelleggel – az idő kerül ki vesztesen.

Ignác nagyapám csekély hagyatéka akkor már a Gyülekezet közbeli ház padlásán porosodott. Ide száműzték azt a nagyméretű, színceruzával rajzolt, bekeretezett önarcképét is, amelytől első padlásos kalandom idején kis híján frászt kaptam. A könyvei, köztük a kétkötetes, térképekkel és színes metszetekkel gazdagon illusztrált Magyar nemzet története a mestergerenda mellett hevert az ujjnyi vastag porban. Egyéb tárgy a nagyapámtól nem maradt fent, vagy ha mégis, észrevétlenül beolvadt és betagozódott a padlás egyéb tartozékaiba. Rideg, lélekölő hely volt ez, ahová senki sem látogatott föl szívesen, mert a szétszórt holmi fölött pecazsinór ruganyosságú hálókön, diónyi méretű keresztespókok örködték. És mintha ez a se nem égi, se nem földi kriptá Csáti-Szabó nagymamám lelkiismeretét is magába zárta volna.

A mindenre élénken vizslató Petrás Örzse egyszer csak azt vette észre, hogy a menyé nem a szokásos fekete kendőjét viseli, hanem olyat, amelyiken apró, ámde jól kivehetően szürke, csigaszerű minták is vannak, ami csak egyvalamit jelenthetett: a menyé valakinek tetszeni akart! Ez rosszabbul esett neki, mintha beletenyereelt volna a gangon növesztett medvetalpba, amelyről egyébiránt köztudott, hogy minden szúrása gennyes sebet hagy maga után.

De Petrás Örzse sokkal rafináltabb volt annál, hogy egy hisztérikus kirohanással lerendezze a dolgot. Minden másban toronymagasan a menyé fölött állt, azt az egyet kivéve. Csáti-Szabó nagymamám még nem töltötte be a negyvenet, ami onnét, a fonott karosszékből, ahol Petrás Örzse naphosszat ücsörgött, még szemtelenül fiatal kornak számított. Nem tiltotta meg a menyének semmilyen rendelet vagy új törvény – negyvenöt után volt belőlük bőven –, hogy a maga kedve szerint rendbe szedje az életét, de ha erre szánta volna magát, az anyósna minden biztonnyal befellegzett. Nincs az a férfi a világon, aki megtűrné maga mellett a felesége előző férjének anyját, vagy ha mégis, legfeljebb kegyelemkenyéren. Petrás Örzse nem kért ebből. Túl sokat bajlódott ezzel a kicsiny birodalommal ahhoz, hogy csak úgy egyszerűen lemondjon róla. Nem beszélve arról, hogy nem is volt hová mennie.

Úgy tett, mintha a menyén tapasztalt változás a legkevésbé sem érdekelné: fonott karosszékében ülve lebiggyesztett szájjal olvasta a romantikus regényeit, de a szemüvege fölül egy hiúz pillantásával leste a nagymamám. Kiváltképp este, amikor az hazatért a munkából. Még a lélegzetét is visszatartotta, hogy megállapíthassa, vajon Csáti-Szabó nagymamámnak gyorsabban ver-e a szíve a megszokottnál, de semmi rendkívülit nem tapasztalt. Azt viszont nagyon is jól tudta, hogy a menyé a kendergyár konyhájának ablakából látja, sőt kíváncsian nézi a szombat délutáni fürdőzéseket, és ilyenkor egy fura alak, egy semmirekellő transzportmunkás megáll odakint, és miközben vastagra sodort kapadohányt pöfékel, hosszan elbeszélget a nagymamámmal. Petrás Örzse maga is cigarettázott, ezért csalhatatlanul meg tudta különböztetni a kapadohány szagát a finom bolti árutól. Csáti-Szabó nagymamám egyre többször vonszolt haza ilyen undorító szagfelhőt, ami mélyen fölháborította a könyvét rezzenéstelenül maga előtt tartó Petrás Örzset.

Nyugtalanító kérdés, hogy miként leplezhette le a nagyanyám nem is létező vétkét ez a perszóna, aki jószerével ki sem mozdult a Gyülekezet közből. Könnyű lenne azt válaszolni, hogy csakis úgy értesülhetett mindenről, ahogy a fajtájabeliek, vagyis éjnek évadján, amikor minden tiszta lelkiismeretű, becsületes ember az álmok szántóföldjén igyekszik minél szélesebb barázdát kiszántani, Petrás Örzse egy lavór víz fölé hajolva, vagy más, hasonlóan sötét praktikákkal elébe ment a jövőnek és kiforgatta a gúnyájából mindazt, amit rejtegetett. Ha csak egyetlen mágiával foglalkozó könyv is lapult volna a szalmazsákjában, tényként kéne elfogadnom ezt a meredek hipotézist, de mert Béla bátyám korábban ennek a miniatűr tékának minden póriasan egyszerű titkát leleplezte, csakis a szomszédságban kell keresni a félig szánt szándékú, félig ártatlan hírvivőket.

Belőlük pedig még ezek a világtól elzárt helyen is akad néhány díszpéldány. Kiváltképp amióta a nyár kellős közepén Károly bácsi hazajött a fogságból. Nem azért övezte érdeklődés a személyét, mert hős volt, és mert olyan állapotban is túlélte a hadifogolytábor, hogy a Donnál átlótték a torkát, hanem mert valami eltörött benne. Még három napja sem volt otthon, máris beleugrott a kútba. Még jó, hogy nem fejjel előre, ahogy azok a csillogó vállú fiúk a kenderáztató medencébe, hanem talppal, de a kútba ugrás így sem tréfádolog. A sebtében összecsdített szomszédság rángatta ki az agyagból és pofozta vissza az életbe. Meglehet, hogy a ricsajra Petrás Örzse is átsántikált a szomszédba, ahol már tisztos félkaréjban állva pletykálgodtak a hozzá hasonló vénségek. Annyi mindenben keresztülment szegény, nem csoda, hogy kikészültek az idegei, mondhatta valaki, csak úgy, közömbösen, ahogy a más baját szokás nyugtázni. Szegény Mariska, célozgattak Károly bácsi távolabb sírdogáló feleségére, alig várta, hogy az ura előkerüljön, most meg itt van neki bajnak. Isten bocsássa meg,

amit most mondok, de ti is tudjátok, hogy ez a Károly már fiatal korában is terhelt volt egy kicsit! A néhány házzal feljebb lakó Ilka néni károgtatta, aki nem sokkal előbb özvegyült meg, miután az ura, a derék Dávid bácsi, aki a reformátusoknál a presbiterségig vitte, egyik reggel szalonnaevés közben gutaütést kapott. Ilka néni ettől a pillanattól vénasszony lett, mégpedig olyan természetes ösztönösséggel, ahogy a báb átalakul pillangóvá. Ez esetben mindez fordítva történt, mármint egy hervadt, gusztustalan éjjeli bögölyből lett még gusztustalanabb hernyó, ám ez az állapot akkor is kiváltságok egész sorát biztosította neki. Minden alkalmat megragadott például arra, hogy a nézeteit propagálja, vagy csak szurkálja azokat, akik erről a témáról másként gondolkodnak.

Megint csak azt mondom, isten bocsássa meg, amit most mondok, de sokszor jobb egyedül maradni, mint egy nagybeteg, magatehetetlen férfit gondozni a nap huszonnégy órájában, ismételtette szemrebbenés nélkül, pedig a körülötte állók pontosan tudták, hogy az ereje teljében lévő Dávid bácsi egyszer csak leesett a székéről és mire a feje koppant a földön, már halott volt. Mindez nem gátolta meg Ilka nénit – aki Károly bácsi kútba ugrásának idején legfeljebb ötvenéves lehetett – abban, hogy az általa alig ismert Petrás Örszéhez fordulva azt mondja: Na de minden családnak megvan a saját nyúge, ugyebár? Ki így viseli az özvegyiséget, ki úgy, nemdebár?

Ez a néhány szó úgy hatott Petrás Örszére, mint egy arculcsapás. Miért neki címezte Ilka a mondókáját, és főleg: mit akart vele mondani? Nyakig benne van a református körökben, azok meg mindent tudnak, de kiváltképp azt, ami a templomkerten kívül történik, mert a Szentírás mostanság azért nem nagyon változik. Petrás Örsze amilyen gyorsan csak tudott, hazabicegett, és már aznap este riasztó jeleket fedezett föl a menyén. Csáti-Szabó nagyanym úgy ért haza a kendergyárból, hogy valahol az úton elveszítette legfőbb védjegyét, a pengevékony száját. Mosolyogva lépett be a nagykapun – aznap kapta meg a fizetését –, amivel végleg meggyőzte a bizonytalanságban őrlődő Petrás Örszét, hogy a baj nem kicsi és nem is nagy, hanem óriási.

Az én sorsom innentől ennek az akaratos vénségnek a kezében reszketett. Ha rálegyint erre az egészre, és azt mondja: ha kegyelemkenyér, akkor legyen kegyelemkenyér, sántán, betegen úgysem vágyhat többre, akkor én mindörökre bent maradok a nemlét világúrszerű sötétjében, mert Csáti-Szabó nagymamám előbb-utóbb nagy valószínűséggel enged az unszolásnak – amely főnként a kerítés terén is jelentős tehetséget felmutató Veronka néni irányából érkezett hozzá – és elfogadja annak a kiálló ádámcsutkájú transzportmunkásnak a közeledését. Innentől pedig a nagyanyám alighanem felhagyott volna az igazságkereséssel, az pedig eszébe sem jutott volna, hogy az apámat és az Ungár Piroska púderes szelencéjét birtokló Mohácsi Terikét valahogy összeboronálja. Ez a sárgaréztégely volt a nyomozás

továbbvitelének, és talán a Kamjonkai Szemző Dénes elleni merényletnek az egyetlen kézzel fogható bizonyítéka, már ha hinni lehetett annak a domobrának, aki a kivégzése előtt bevallotta, hogy a szerbeknél miként szokás emberéletté konvertálni a történyhüvelyeket. Csáti-Szabó nagymamám azzal is megelégedett volna, ha egyszer az életben kézbe veheti és jó alaposan megnézheti azt a hagyma alakú púdertartót, mert valamiképpen dűlőre juthatott volna vele. Ha a talpán ott vannak a történyhüvelyre emlékeztető nyomok, átadhatja magát a bosszú mindennél édesebb kötelességének, ha pedig nincsenek, bizonyosságot nyer arról, hogy Ignác nagyapám haláláról csakis a politika tehet, és meghagyja istennek azt, ami egyébként is az övé.

Petrás Örzse már hazafelé bicegés közben is tudta, hogy még a legkézenfekvőbb, legordenárébb bizonyítékkal a zsebében sem cédázhatja le a menyét, mert azzal csak rontana egyébként sem rózsás helyzetén. Valahogy vissza kellett térítenie a kissé megszedült Juliskát a helyes útra. Mindez azt is jelentette, hogy véget értek a részint kozmikus nemléttel, részint ábrándos olvasással eltöltött órák: Petrás Örszének angazsálnia kellett magát az ügy érdekében. Arra nem játszhatott, hogy a halott fia érdemeit és kiválóságát bizonyítva lelkiismeret-furdalást ébresszen a menyében, mert ami itt és most történt, az nem lélektan volt, hanem biológia. Valahol mélyen meg is értette Juliskát, mert hát szó, mi szó: ha egy kissé adott volna magára, az átlagosság szintjére játszva fölküzdhetne volna magát. És volt egy háza is, ami jó partivá változtatta a ki tudja, milyen anyagi háttérrel küszködő elvált vagy megözvegyült munkásemberek szemében.

Egy napon Petrás Örzse váratlanul kijelentette, hogy meg szeretné látogatni az övét. Csáti-Szabó nagyanyám ezt eléggé furcsállotta, mert pontosan tudta, hogy az anyósának nincsenek élő hozzátartozói. A rokonságáról annyit tudott, amennyit Ignác nagyapám elárult: a férje még a fia születése előtt elhagyta, az apja, Petrás Dávid pedig valaha önálló juhászként tevékenykedett. Legfeljebb a nénjét látogathatta volna meg, de ő még az oroszok bejövetele előtt Ausztriába menekült, és ott nyoma veszett. Ha véletlen életben maradt volna, akkor is teljességgel elérhetetlen a nehéz mozgású, állandó lábfájással küszködő Petrás Örzse számára, aki mégis menni akart, és ebben olyan elszántságot mutatott, mintha titkos üzenetet kapott volna. A nagymamám eleinte megpróbálta lebeszélni, de amikor látta, hogy a szép szó nem ér semmit, felajánlotta a fiúk segítségét. Az anyósa hallani sem akart erről. A görbebotjával előkotorta az ágy alól azt az ódivatú, csatos utazótáskát, amivel ideérkezett, kiugrasztotta belőle az egereket, a helyükre begyömöszölt egy meleg pulóvert, és a rá jellemző fölényességgel kijelentette: ne aggódjatok miattam, kedveseim! Csak Szabadkára megyek, az unokatestvéremhez. Napok óta vele álmodok, és mindig azt, hogy egy nagy, üres szobában ülünk, egymással szemben,

de amikor szólnánk egymáshoz, nem jön ki hang a szánk. Az álmoskönyv szerint ez rosszat jelent, és bár nem nagyon hiszek az ilyesmiben, egy kissé nyughatatlan vagyok. Meg aztán az is igaz, hogy nem láttam szegény Irénkét időtlen idők óta.

Csáti-Szabó nagymamám nem firtathatta, ki ez az Irénke, és hogy merre lakik Szabadkán, mert mindezt az anyósa közvetlenül az indulás előtt, úgy hajnali négy óra tájban mondta neki, amikor talpig felöltözve megjelent az ágya mellett. A vonat csak hét óra húszkor indult Szabadkára, de Petrás Örsének legalább három óra kellett, hogy kiérjen az állomásra. Azt is visszautasította, hogy a menyé elkísérje, kibotorkált az udvarra, ahol a korai virradat miatt már világoskék drapérián ragyogtak a nyári csillagképek, és belevegyült a kozmikus megsemmisülés uszályfonataiba.

Két napig volt távol, aztán úgy jött vissza, mint egy kísértet. Halálsápadt volt, és az is földöntúli kínokat okozott neki, hogy kedvenc karosszékéig elbotorkáljon. Minden magyarázat nélkül lerogyott, és nem állt lábra soha többé. Attól a naptól apám és Béla bátyám úgy hordozták ezzel az ülőalkalmatossággal, mint egy pajzsra emelt gall hadvezért a hűséges alattvalók. Petrás Örsze eztán még hét évet élt, de ezzel az egészséget teljesen romba döntő áldozattal megalapozta magának a királyságot. Másnap ugyanis nagymamám meglátogatta egy vadidegen ember, aki nem kevesebbet állított, mint hogy 1938. január elsején találkozott a Nagykanális hídjától alig néhány száz méterre Sztapár irányába távozó valószínűsíthető merénylökkel. Ez a hórihorgas, paraszt kinézetű alak egy kissé törte a magyart, de amikor előadta a meséjét, a nagymamám szája visszaváltozott késpenge keskenységűvé.

Petrás Örsze úgy tett, mintha ez a hír a legkevésbé sem érdekelné, de mindaddig lapozás nélkül tartotta a könyvét, amíg azok ki nem jöttek a konyhából. Hogy ez az ember mi mindent hordott össze a nagyanyámnak, mindmáig nem derült ki, mint ahogy az sem, hogy Petrás Örsze bérelte föl, vagy tényleg a lelkiismeret vitte rá, hogy a tragédia után csaknem tíz évvel feltárja az addig csak sejtett, de az utóbbi időben már igencsak megfakult titkot. Egyébként pedig a nagyanyámat ért veszteség akkor már egyáltalán nem számított szenzációnak. A háború olyan tragédiák hírtömegét hozta a faluba, amelyek a maguk embertelen mivoltában messze fölülmúlták ezt a réges-régi balesetet. Nem is kellett messzire menni, rögtön itt volt a szomszédban az átlótt torkú Károly bácsi, aki bizonyos időközönként, főleg, ha ivott, olyan idegrohamot kapott, hogy le kellett kötözni. Később kitudódott, hogy a sebesülése a nagy doni áttörés idején történt, amikor egy dombtetőről géppuskázták az előrenyomuló oroszokat. Addig lőttek, amíg volt muníciójuk, eztán nem tehettek mást, vissza kellett vonulniuk. Károly bácsi a géppuska öntöttvas lábát cipelte, és éppen átugrott vele egy lövészárkot, amikor eltalálta egy

lövédék. Első osztályú csoda volt, hogy orvosi ellátás nélkül, fogságba esve is életben maradt.

A nagydarab, zavart beszédű hírhozó soha többet nem mutatkozott a Gyülekezet közben, de a nagyanyám ettől a naptól fogva nem hagyta, hogy holmiféle transzportmunkások összezavarják. A fürdőidénynek egyébként is gyorsan vége lett, mert beköszöntött az ősz, hideg esők kezdték permetezni az ázatóban rothadni hagyott állagot, mert a kendergyár ekkor már nem üzemelt. A fekete-fehér fotográfiák tónusait magukon viselő ifjak ekkoriban a Horgos környéki, lábon hagyott kukoricásban, a Magyarország felé fordított ágyútalpak mellett dideregtek. Azok a lányok pedig, akik a nagy nyári hevületben nem keltek el, az újfent megszervezett rohambrigádokban ásták a falu környékén az immár szovjet tankok ellen méretezett árkokat. Mindenki az újabb háborúra készült, és ez éppen olyan érzést telepített az emberekbe, mint amikor a vesegőrcs után végre kipisálják azt a fránya követ, de ahelyett, hogy megkönnyebbülnének, színre lépnek a még gyötrelmesebb szellemfájások.

A börtönből nemrég szabadult és az önálló gazdálkodással még csak kísérletezgető Mohácsi nagyapám volt az egyetlen, aki leplezetlen örömmel vette tudomásul az újabb válságot. Ha Jugoszlávia háborúba bonyolódott volna a Szovjetunióval, Amerika is biztosan beavatkozik, ami egészen biztosan a kommunisták kipaterolásával ért volna véget, és ez őt igazolta, mert utánuk nem jöhetett volna más, csak a király. Ezt a tézist szerencsére csak a szomszédoknak mondogatta, azok meg nem vették komolyan. A följelentések ideje egyébként is elmúlt: a milícia most már nem fogadta volna tárt karokkal azt, aki egy könnyelmű kijelentés miatt panaszol be valakit. Ráadásul András nagyapám nagyon is a rendszer szája íze szerint politizált. A háború a Szovjetunióval eléggé elkerülhetetlennek látszott, márpedig ha bekövetkezik a legrosszabb, kire számíthatnánk, ha nem Amerikára? A királyság más kérdés, de a jelenlegi válság helyzetben semmilyen alternatívát nem szabadott lesöpörni a tárgyalóasztalról.

Így érvelt a nagyapám egészen addig a napig, amíg a mozgósított és szinte már csatasorba állított fiatalok haza nem tértek. Ekkorra kiderült, hogy a háborút bizonytalan ideig elhalasztják, de a nagyapámat ez nem tévesztette meg. Arról kezdett károgni, hogy az ilyen államszövetségek, mint a Szovjetunió, Jugoszlávia vagy éppenséggel az Amerikai Egyesült Államok előbb-utóbb önmaguktól is felbomlanak. Ez a birodalmi sors, hajtogatta, de csak úgy önmagának.

Közben Veronka néni is sütögette a maga pecsenyéjét. Bár a Két Galambból már teljesen kivonult, nem panaszkodhatott, mert tekintélyes kuncaftkört toborzott maga köré azokból a szerencsétlenekből, akik a kulturált kocsmái iddógálás helyett csak valami olcsó itókára vágytak egy bögrecsárdában. A tornácának lépcsőjén fáradtszürke galambokként libikókáztak a malomból

hazatérő, lisztportól fehér gúnyájú munkások, és azok, akik a másik irányból, a vasútállomás felől érkeztek széntől maszatos ábrázattal. Köztük szaladgált és ugrabugrált üde illatfelhőt húzva maga után a tündéri Etelka, Veronka néni fogadott lánykája, akinek feltűnő szépsége és előkelően fehér bőrszíne már egészen kiskorában is komoly fejtörés elé állította Veronka nénit. Azt már nagyon korán kiokmálta, hogy kitaníttatja ezt a lányt, de csak úgy és addig, ahogy és ameddig egy úrinőhöz illik. Nem lehet például tanítónő vagy irodista, mert az előbbi pofozkodni, az utóbbi végtelen sokat körmölni kénytelen. Csak az óvónői munka passzolt Etelkához, de az száz százalékban. Mindezt olyan kitörő örömmel közölte a téli hónapokban ismét hozzá szegődő, házvezetőnői teendőkkal megbízott Csáti-Szabó nagymamámmal, mintha szólókapálás közben megtalálta volna a bölcsek követ, bár ezzel, őszintén szólva nem nagyon tudott volna mit kezdeni.

A nagymamámnak tetszett az ötlet – miért ne tetszett volna? – és ettől a pillanattól fogva a beszélgetéseik megragadtak a fiatalok pályaválasztásának vonalán. Béla bátyám jól tanult, istentől való vétek lett volna itt hagyni a faluban, de más dolog az álom, megint más a keserves valóság. Csáti-Szabó nagymamám a fiai iskoláztatásában nem számíthatott másra, csak önmagára – az a transzportmunkás, aki még így, két nagy gyerekkel is elfogadta volna, Petrás Örzse utolsó nagyvilági kiruccanása után minden teketória nélkül összebútorozott egy házzal, földdel rendelkező hadiözveggyel –, ezért szomorúan, ám megadóan rálegyintett Veronka néni ötletére. Ne keseredj el, Juliskám!, mondta ekkor a nagyasszony. Ami nem megy magánérből, az megy majd a közösből. Ne ijedj meg, nem biztatlak semmi rosszra, csak arra, hogy vedd el azt, amit az élet kínál! A te privát életeddel azt csinálsz, amit akarsz, de a gyerekeidről gondoskodnod kell! Muszáj lesz valamilyen szakmát adni a kezükbe. A Sándor nyerek jó eszű, de lusta, ezt te is tudod. Óbelőle majd kereskedőt csinálunk. Pult mögött majdcsak megél valahogy. De a Béla az egészen más! Amikor ráncolja a homlokát, annyira komoly, mint egy professzor. Őt egyetemre kell küldened, és ha ügyes vagy, ezt nem te fogod fizetni, hanem az állam.

Az efféle huncutságok terén eléggé járatan nagymamám elképzelni sem tudta, hogy a nagyasszony mit forgat a fejében, de Veronka néni éppen csak annyi hatásszünetet tartott, hogy megigazíthassa Etelka fején a félrecsúszott masnit, aztán kibökte: be kell adnod a gyereket a katonaiskolába! Nem azért, hogy lövésztiszt legyen belőle, hanem hogy orvos. Katonaorvos!

Csáti-Szabó nagymamám aznap ezzel a pakkal tért haza a Gyülekezeti közbe, és mint valami nemzetközi segélyt, amely a fölbontása előtt még csupa ígérget és ábránd, reményteljesen vizsgálatra bocsátotta. Béla bátyám méltóságáteljes komolysággal vette tudomásul, hogy ha minden úgy alakul, ahogy alakulnia kell, Zágrábba költözik a katonai orvosi egyetemre. De apámnak nem tetszett a kereskedőség, pedig az

inasiskola ott volt szinte az orra előtt. Fogalma sem volt róla, hogy a cimborái, akikkel végül mégis nekikezdett a már-már gyorstalpalónak minősülő iskola legyűrésének, és akik állhatatosságból vagy kitartásból, de az is lehet, hogy mind a kettőből, lerakták a vizsgákat, ezzel egy életre megalapozták az anyagi jólétüket. Apám egy hónap után kijelentette, hogy elege van ebből, inkább elszegődik Krivajára, a mezőgazdasági birtokot építő kőművesek mellé segédnek.

Abban a szent pillanatban, amikor Csáti-Szabó nagymamám megérkezett ezzel a Veronka néni által összeábdált csomaggal, még semmi sem utalt arra, miféle baklövések sorozatát fogja az apám elkövetni. Nekem, a nem létező kibicnek, ekkor még semmi sem volt drága, főként ebben a kényelmes helyzetben, ami Petrás Örzse cselszövése és önfeláldozása után teremtdőött. A nagymamám megint a régi volt, legalábbis olyan értelemben, hogy újra fellángolt benne a Nagykanális hídján történt rejtély kiderítésének igénye, és ez meghagyta számomra az esélyt, hogy a szüleim valahol az időben összetalálkozzanak és egymásba szeressenek. Ha az a kiálló pofacsontú transzportmunkás beköltözik a Gyülekezet közbe, Béla bátyámból egészen biztosan nem lesz doktor – ahogy Petrás Örzse megjegyezte: dilidoktor –, és talán a nagyanyám is eltávolodik Veronka nénitől, aki pedig a nevelt lányát kevés kétséget hagyóan egy majdani doktor párjául szánta. Apámból pedig, és ez a legeslegnagyobb veszteség, ami engem fenyegethetett, sohasem lesz úriember, amelynek elengedhetetlen tartozéka az is, hogy jól, sőt kiválóan táncoljon. Ezzel a képességével hódította meg végül is az anyámat, aki pedig a negyvennyolcas mélypont után mintegy varázsűtésre negyvenkilencben, de inkább ötvenben teljesen meglepő módon és legalább annyira váratlanul lefogyott, hogy a legendásan szép Mohácsi lányok között is a legszebb lett. Apám úriember kiképzését Veronka néni intézte el, mert ő volt az, aki ragaszkodott hozzá, hogy Sándor jelentkezzen a Két Galambban rendezett tánc- és illemtan tanfolyamra. Anyám ezen még nem vett részt, ezért a vizsgabálon apám egy másik lánnyal táncolva nyűgözte le a nézőközönséget. Ebbe a közepes szépségű lányba – a nevét örökre homály fedi – apám talán bele is szeretett volna, ha nem viszik el katonának, éppen idejekorán.

A nem sokkal előbb életbe lépett rövidítés következtében alig három évet kellett volna eltöltenie Szarajevóban, de mert megütötte a magassági szintet, no meg az ábécét is tudta, a kiképzés után áttették a Belgrádba, a Tito gárdába. Ez a körülmény új embert formált belőle, kiváltképp úgy, hogy a gárdában távirász (ő úgy mondta: távirdász) kiképzést is kapott, ami – akárhonnét is nézzük – megint csak egy másik szakma. Leszerelése után gond nélkül elhelyezkedhetett volna a postahivatalban, hogy egészen a nyugdíjáig pötyögthetesse a dísz- és gyásztáviratokat, de neki ez a lehetőség nem volt elég. Hiába szerelt le tartalékos hadnagyként – a gárdatagok automatikusan megkapták ezt

a rangot –, mihelyst magára vette az itthonról küldött civil ruhát, megint elgyámoltalanodott. Nem kellett volna neki más, csak egy kicsivel több határozottság vagy egy pártkönyvecske, és máris nyitva áll előtte az érvényesülés útja. Ehelyett visszament Krivajára segéd munkásnak, majd amikor az építkezés befejeződött, a malomban kötött ki, mint zsákos culáger. Ha közben nem történik meg az, amire Csáti-Szabó nagymamám mindvégig vágyakozott, mármint hogy apám nem kerül be az Ungár-ház belső udvarába, és nem tudja meg, hogy Mohácsi Terike valóban a család egyik féltett erekléjét birtokolja, akkor nekem egyszer s mindenkorra befellegzett.

Miközben apám a hegyvidékes Balkán útjain masírozott és a többi bakával együtt harsogta az Ide Tito preko Romanije kezdetű partizánnotát, Csáti-Szabó nagymamám elszegődött dinnyét szortírozni az újfent lábra kapó, a valamikori Ungár-házban lakó Léderer famíliához. A grófné ekkor már nagyon beteg volt, jószereivel ki sem mozdult a szobából, így a kevésbé megviselt, de a táborban töltött időszak miatt még mindig eléggé sovány gróf intézte a rekordtermés körüli munkákat. Már a háború előtt is természetettek dinnyét, de sosem szüreteltek annyit, mint abban az évben. Legalább egy tucat munkásra volt szükségük, akik szedik, szortírozzák és csomagolják a termést, mert arról ugyebár szó sem lehetett, hogy azt az irdatlan mennyiséget ott, helyben értékesítsék. A nagymamám természetesen Veronka néni protezsálta be a csapatba, mert még a Két Galambban töltött időkből jóban volt Lédereréssel.

A dinnye rakosgatása közben került sor arra a párbeszédre, ami megint feltűzelte a nagyanyámat. Az egyik bennfentes asszony megjegyezte, hogy bámulatos ez az energia, ami ebből a családból kisugárzik. Amikor elvitték őket, az egész vagyonukat szétlopkodták, és most, íme, újból gazdálkodnak. Ami a vagyonukkal történt, az eléggé szegyenfeljes, szólt közbe valaki, akit a nagymamám csak látásból ismert, de a grófnő csak az Ungár Pirooska púdertartóját sajnálja. Legalább valami emlékeztetné őket a Mikszáth-regény Tóth Marijára.

Az asszonyok ezen a veszteségen még elsovánkodtak egy ideig, de azt senki sem tudta, mi lett a púdertartó a sorsa. Kivéve a nagymamám, aki ebben a pillanatban határozta el, hogy a nagyobbik fiát valamilyen úton-módon összeboronálja a legkisebb Mohácsi lánnyal. Anyám hirtelen előjött szépsége miatt sem kellett szégyenkeznie, ami meg a vagyont illeti, ő sem volt tehetősebb a Mohácsiaknál. Igaz, hogy az a kutyafejű Mohácsi András nem a legszalonképesebb nászok közé tartozott, de még mindig jobb, ha valaki egy meggondolatlan kijelentés miatt ül, mintha gyilkosságért. Ebben a summázásában megnyugodva Csáti-Szabó nagymamám csak arra várt, hogy a fia leszereljen.

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

I. Bp pu

Hommage à Cseh Tamás

a budapest pályaudvaron
Irén mosolya arcomon
feküdtem hanyatt stukkók alatt
lábamból ott a vér kiszaladt

a budapest pályaudvaron
Irén meg én berúgtunk nagyon
mielőtt elvitte egy vonat
Irént és arcán mosolyomat

na szép egy világ mosolyszünet
Irén mosolyát ki érti meg
őt látják rajtam felismerik
enyémmeel őt meg kinevetik

a budapest pályaudvaron
Irén csak ül én meg utazom
mondom a tájnak zoom zoom
és közelít rám nagyon nagyon

II. Kenyérfogoly

Hommage à Galkó Balázs

kenyérfogoly
leütve feküdt
szemét nyújtotta
már csak azt

kenyérfogoly
az aluljáró
lépcsőin futott
botolva

kenyérfogoly
egy verset mondott
mielőtt álmát
eltakarta

kenyérfogoly
nyomja a gombot
fegyelmezetten
parancsszóra

kenyérfogoly
öklében parázs
és lassan átég
sorsvonalá

kenyérfogoly
szavakba szőni
indulatait
sosem fogja

kenyérfogoly
szívünkön fekszik
s foglyok kenyere
hallgatása

III. Ráolvasás

hommage.hu

elválni előbb
ágytól asztaltól
elválni utóbb
a szartól húgytól
alámerülve
kiválni innen
óvakodva új
csillagosoktól

megválni előbb
a szeretettől
megválni később
reménytől hittől
hagyatkozzanak
erre immár ők:
sem bűnt sem erényt
nem-elkövetők

lett legyen nevük
epitáfium
általuk leírt
sorsod fedelén
mutasd: eltűröd
azt a kis zugot
hová parancsolnak
a nem-hazugok

óvakodva
új csillagosoktól
kiválni innen
alámerülve
elválni előbb
ágytól asztaltól
elválni utóbb
a szartól húgytól

alámerülni
elvégeztetve

Míg a cukrot

hommage à

eszem a cukrod te halott
kalapod az ablakon lóg
eszem a cukrod te halott
nyalom a sót

ma van a születésnapod
te halott a cukrod eszem
ma van a születésnapod
s teszek-veszek

a porszívód anyámé lett
hogy örült neki Istenem
a porszívód anyámé lett
de halott lett

hát visszahoztam síkálom
a nagy kék szőnyeget vele
míg a cukrod szopogatom
szól a zene

ma van a születésnapod
anyám holnapután hal meg
hat nap múlva hat nap múlva
már karácsony

eszi a cukrod te halott
valaki nagyon mellettem
cukrot esznek porszívóznak s
vannak velem

DEÁK CSILLAG

MÉZESKALÁCS

Kezünkbe nyomják a vonatjegyet és a címet. Silabizálom a város nevét. Ismeretlen. Próbálok reklamálni, nem szeretnék kis faluba kerülni, gyerekeimnek iskolára, óvodára van szüksége. Közlik, hogy a müncheni bevándorló táborban jelenleg nincs hely, de a város, ahova mennünk kell, járási központ.

Az állomáson nem vár senki. Nincs sok csomagunk, a román kivándorlási törvény fejenként csak húsz kilót, gyerekeknek ennek felét engedélyezte. Nyár van, minek a sok gönc, azt otthon hagytuk. Hogyhogy otthon, most ez lesz az otthon. A peronon néhány férfi ücsörög, nekik sincs csomagjuk. Németül szólítom meg az egyiket, milyen messze lehet a keresett cím. Látom, hogy nem érti, amit kérdezek. Válaszol valamit, azt én nem értem, aztán felfogom, törökök.

Terelem a gyerekeket a kijárat felé, nagyobbik lányom, Edina már tud egy táskát vinni, Dóri meg most is azt szeretné, ha őt ölben cipelném. Leül a földre. Előveszem a pénztárcámat, többször is átszámolom a számomra új bankjegyeket és érméket. Először van kezemben német márka. Leintek egy taxit. A sofőr készségesen segít betenni a bőröndöket a csomagtartóba. Beszállunk, szól hozzánk, kérdez, de nem értem, pedig nem török. Echte bajor. Kezébe nyomom a címet. Megváltozik az arckifejezése, már nem mosolyog, elfordítja a fejét, hátra se néz, úgy adja vissza a cetlit. Tudja, kik vagyunk.

Edina megszeppenve kérdi, milyen nyelven beszélt a bácsi. Németül, felelem. Edina rázza a fejét és durcásan magához öleli babáját. Dóri nem foglalkozik a nyelvi problémákkal, élvezzi az autózást, rugdossa a sofőr ülését. Külvárosban járunk, a sofőr még mindig hallgat. Pormentes utcák, nincs eldobott cigaretta, embert sem látni. Egyforma családi házak mellett haladunk, van sziklakert, hullámos csipkefüggöny, mindenütt frissen nyírt pázsit. A gyerekek versengve számolják a piros sapkás kerti törpéket. Vasárnap van.

Kaszárnyszerű, szürke épülethez érkezünk. Szó nélkül pakoljuk ki a csomagjainkat. Előkerül egy gondnokféle, valamit motyog, csak egy szót értek meg, zontág, tehát vasárnap van. Ezt én is tudom. Nem is

próbálok beszélni hozzá, átadom a papírjainkat. Ő kulcsokat vesz elő, némán kinyit egy ajtót, és rámutat a bekeretezett házirendre. Olvasni tudok. A szobában felpúposodott linóleum padló, rozoga szocreál bútor, a sarokban szénkályha. A gyerekek összekapnak azon, ki melyik ágyat foglalja el.

Félig kicsomagolok, és mielőtt a gyerekek nyugtalankodni kezdenének, elindulok velük a belvárosba. A házak fölé magasodó templomépület segít a tájékozódásban. Ha hinni lehet a nehéz tölgyfaajtóra függesztett feliratnak, Európa legmagasabb téglából épült templomtornya tövében állunk. Innen indul a széles, kanyargó főutca. Mindkét oldalán csillogó kirakatok, díszes, csipkézett reneszánsz és barokk, színesre festett homlokzatok. Sárga, rózsaszín, okker, halványkék és -zöld. Edina felkiált, mézeskalács házak. Dóri sikít, eltakarja a szemét, jaj, akkor itt boszorkány is van. Ez nem meseváros, itt igazi házak vannak és emberek, nincs mitől félni, nyugtatom.

Újabb és újabb köröket teszünk a főutcán, hol a jobb, hol a baloldalon sétálunk, már ismerősként nézünk az elegáns kirakati bábukra. Húzom az időt, aztán csak kimondom, indulunk haza. Nehezen találjuk meg a kaszárnyát, nincs térképem és arrafelé templomtorony sincs, ami eligazítana. Dóri toporzékol, nem itt van haza, nem itt lakunk, sorolja, mi mindene van otthon, játékok, szép gyerekágy. Edina csak szomorú, csendesen csokit kér. Vasárnap itt minden zárva van, mondom.

Nem is folytatom a kicsomagolást, a hosszú sétától elfáradva lefekszünk. A román vámosok elvették a könyveinket, így fejből mondom a mesét a gyerekeknek. Nem tudunk elaludni. Meleg augusztusi éjszaka van, kinyitom az ablakot. Dóri felül, szaglászlik, Edina is nyújtja a nyakát. Édes csokoládészag tölti be a szobát. Van csoki, kiáltja Dóri. Kinézek az ablakon, az utca végén kivilágított felirat: *Brandt Schokoladenfabrik*.

Dórit ölbe veszem, mutatom: ott a csokigyár. A gyerekek ugrándoznak a recsegő ágyon, kiabálnak, itt lakunk, mézeskalácsház, nincs boszorkány, van csoki, csoki, csoki. Mindketten az ablakhoz szaladnak és nagyokat szippantanak az émelyítő illatból. Talán észre se veszik, hogy már nem vagyok a szobában. Kavarog a gyomrom. A folyosó végén bemegyek a közös WC-be. Magamra zárom az ajtót.

BORA

MÁSKÉPP FEHÉR

*sípol isten nagyothalló készüléke,
a csend.*

*

a gyógyulás sötét
faltjait már nem takarom.
magam titka.
emlékezetnél erősebb emlék
zuhanásáért szeretni a másikat.

*

mire markodban
kővé puhulnak
a csontok,
senki sincs,
kit megdobj

*

egy halott madár
hőtéreképén keresem magam

a kihűlés sorrendje
szigorú parancs

azúrba mártja
a szárnyakat

itt áldoz a nap
a leghidegebb szín alatt

*

most nem zavarnak a színek:
a legtávolabb esők is
egymásba átmenet.

az ég egy fűszál illata,
száz holdnyi magja van.

ringat a forrás
nélküli torkolat.

nyugtató nélkül alszom.
az álmok monokromatikus futamok.

*

anyám szarvaskoponyát temetett az ól mellé. a homlokdudorból
kinőtt hatalmas diófa-agancs fényt hasított az ég felé. az idő kérge
nem horzsolta. fehér izzás volt, gyermekkorba égetett emlék. cigány
bőröm villant ágai közt, ahogy másztam mind magasabbra. sosem
tört alattam. egyszer mozdult a szarvas szikkadt feje a föld alatt.
mikor már irdatlan lett a súly, mi homlokát nyomta. éretlen termés,
hulltam. zsenge kutacsaim nem roppantak. csak bevonta a fényt
tapadós szurok-árnyék. azóta érzem tarkómon a halál diótörő-
szorítását minden kacagásnál.

*

ha a gyökerei
fényt kapnak
fehér virága lesz

a sötétség kaspójából
kiveszi a földet

másként temeti a múltat
bár így is megmarad

a túlélés
szeretni egy növényt virágtalan

*

bemérheted-e a biztos közelet:
a legkisebb rést
miben egy pók még
hálót szőhet

a lány illata
gerezdjeire
nem bomló narancs

nyári napéjegylenlőség
arca

*

*olvadt sínek,
rajtuk szétolvadt szerelmek.
a közelben templom.
tövében vízzel teli pohár.
aki letette, még ott ül mellette.
csak a teste párolgott el valahová.*

*

mint tojásé
áttetsző
arcod színekről levált fehéré

a csontok
hab-kemények

az álmot belülről
roppantja szét az élet

így szeretlek:
halottnak reméllek

*

ha meghalsz
elfelejtem a halált
megtisztellek mint halott katonát
lehúgom lábadról a csizmát
kiöntöm belőle nápoly kavicsát
felgyűrűzöm ujjadat
hadd higgyék
valahol asszony sirat
ilyen ez a másképp ragozódó
rokontalan kapcsolat

*

messziről jött szél
fújja hajad arcod elé.
kontyhoz sok?
kevés?
porhanyós szégyenből
emel mosoly-dűnét.
most hasonlítasz legjobban
árnyékban szárítkozó
halottaimra.

*

az utolsó lépést
már nem teszed meg velem.
megállsz az utcalámpa árnyékában.
a hűségben így haladsz:
árnyékról árnyéokra.
nem értem hogy fér el tested
a lámpa délutáni vetületében.
hirtelen hasít belém,
valaki most lemér.
valaki, aki nem konfekció után dolgozik.
valaki, aki úgy szab méretre,
hogy minden hulladékanyag legyen.
nem ránthatlak ki onnan.
mióta ismerlek,
nem tudom hova tenni a kezem.
a lámpa sosem vált zöldre.

*

Láthatatlan rend

inged másképp fehér
mikor már
nem ütheti át a vér

ahol nem látszik
ott is gombolt:
láthatatlan rend rombol

a csöndet haranggal hozod
nyelvét lefogod
lépésre ne kongjon

hantolnak göröngyök nélkül
a nehéz virágportól
a szél elül

az angyalok gégefője
még nem szállt le
ezért hallgatnak másképpen

visszafele a sírásók
mintha combtőig vízben gázolnának

a térd részvétlen
az esendő mozdulatban

murva a meder alja
a torkolat seszínű vízkő burkolat

két testes kötél
engesztelődik hurokban

nem tudom mikor lett a felkiáltójel a félelem torlasza. táblákon, ha meglátom, egyetlen rögbé esnek össze a betűk. tagolatlan. idegenben nagyobbak tűnnek. tiltások tájolnak. nem nézek szemmagasságban körül. így védekezem. lehajtott fejjel. így is találok táblát. szívmagasságban egy templom falán. idegeneknek anyanyelven: *erhebet die herzen!* uram, én nem szégyenlem: szívmagasság fölé nem tudom szívem felemelni. a szeimeim sem. leszegett fejjel nézem eged. hajolj le szívemhez!

*

madártávlat madarak nélkül
eseménytelen történetünk

lehetne hazug
de oly őszintén nő
körmünk és hajunk

neszez mint avar
kori sírokban
éhező bogarak

*

Dürer nyara

Hideg a nyarad,
Mester.
Borzongat.
Keresem arcod az imholban.

Nem üveg mögött fuldokló múltban,
kőmélyből katedrális falra
kiülő szörnyalakban:
Tornyok fölé emelt gyerekek
zuhanásában.

Viharban kifehéredő szőkeségük
rólad beszél.
Itt haltál, itt születél.
A sorrend megtagadott hűbériség.
Semmi sem ismerős városodban,
csak a fény.
Itt az álom fényeit megőrzi az ébredés.

Vízáról visszavert sugara
hosszú hajadba
gyerek-szőkeséget bújtat.
Mily gyengéd szeretők a holtak!

Hideg a nyarad, Mester.
Borzongat.
A tenger:
belefeledkezni arcodba.

Nürnberg, 2012. júl. 21.

*

hullámtörés

(Lars von Trier filmjére)

itt nincsenek harangok
mégsem üresek
a ködbe fúrt tornyok

a tenger
nyelv nélkül zúg

temetetlen
nem szilárdul

a szenteknek
meder alatti
mélységgel van dolguk

s mint madaraknak,
testükben a visszaút

*

végül mindig ott
a kigazolhatatlan mondat.
virít az agyonnevesített
szóvirágok között
egyszerű szirmaival.
kihúzhatnám.
de épp azt a talpalatnyi
földet
hálózza be, amin állsz.
segít nem végiggondolni
az azutánt.

NAGY ZOPÁN

ALUDNI SZERETNÉK

Aludni szeretnék (No. VIII.):

de éppen Gogol létrája bolyong az éjszaká(m)ban, majd sántító bal lábával (szüette szív-oldalával) az ajtómat rugdossa, kaparássza... – Kafka Kastélyából szökött el az őt kísérő Nyest-különc, aki tovább piszkálja (alul-konstruált, fáradt-olajos, vér-darabos) ébrenlétemet... – Eszembe jut a part, egy nudistastrand büféje: nyakig begombolva, az árnyékból figyelem (könyvem a bal lábnál hever, kissé vedlik – és liheg), amint felém úszik a síkos-pikkelyes nő, rám mosolyog, csápol néhányat, kiemelkedik, a Nap elvakít, sziluett-aktja rajzolódik... és éppen fölismerném (Black Molly az?), amikor... – több tucat, az éjjel brutálisan elgázolt kerékpáros test- és alkatrész-maradványait zavarodott önkéntesek hordozzák be a vízpart-közei filmforgatás forgatagába (algák, tekergőző-vonagló láncdarabok, szennyezett roncsok és csontok, szaggyalult ruhák, zűrzavar, jajveszékelés)...

Aludni szeretnék, de nagy-ujj lábköröm szúrja át módszeresen a takaró rétegeit, mint szű a füljártat – és hallom a tegnapelőtti centrifugát (is), ahogy zakatolva föltöri a repedezett padlót, majd a falhoz ütődve módszeresen bontani kezdi azt, hogy (több szomszédon keresztül) áthatolhasson – és bedarálja kifinomult (szétzilált) hall(gatóz)ásomat...

Aludni szeretnék, de azok a vízenyős penészes szagok a gombatenyésztő pincéjéből... azok az eukaliptusz-bódulat- és párolgó fenyőpárlat-illatok (a képzelte erdők felől) ismét kimozdítanak... – Ismeretlen mozdulatokkal hívom be az áramló légtér (és kissé suhogva, és kissé visszafelé kúsznak-hasítanak be szervezetem „alfa-szöveteibe“ Averkije Skila vívómester feljegyzései)

-- ... --

Aludni szeretnék, de befőttesüveg reped, még egy, még egy, még egy... egész (üveg-falazatú) éléskamra reped; kapor, uborka lé, majd rumos-meggy illata szívároga, ragad s rám folyik mindegyik...

(Rozmaring, kátrány, kabóca-nedv, formalin,
ribizli kis-fröccs, hagymásvér-folt, krinolin,
fűrészpör, terpentín, akril, pipafüst,

vízhólyag-szag, ázott mókus, brómezüst...) –

Aludni szeretnék: de, mint vasreszelék (puha-sün) rétegek a mágnesen, úgy reszket-viszket mellkas- és hátszörzetem, így: takaró és lepedő közötti, becsavart elektromosság ráz, rezegtet... – s hegedű-húrokkal megfojtott, púpos karmesternő némafilm-fulladása merevedik a képernyőre; távirányítót tapos egy fekete-fehér kecske – és két fal közé ágyazott, szenvedő cintányért kínoznak köszörűvel kiképzett százas-szögek... – de kazán-hátlapot támadó, nyári hőben odakozmáló köszörű- és lángvágószag is áporodik tél-éjjeli láz-előjátékom spermás-pacsulis illat-kesernyével – és végbélbe (kamasz-leányéba) száradó citromos-kapros-tejfölös füstölthering-kipárolgás is terjeng a mézes-foghagymás nyelvvel fölkavart bőr- és húsjáratokból... – majd (ah, ahhh, oóó, jajji!): vitális („vitamindús“) fröccsenés, fanyar lávanedv-csöppenés... –

Aludni szeretnék, de (mindezek után nem meglepő): huncut húgok kuncogása csiklandoz, pézsmailat tömíti el orromat, beérte a parfüm, hónalj horzsol, combtő tátog – borotvált résekbe lefetyelnek be szobában bennrekedt szemtelen ebek... – folyik a szenteltvíz, árad a gyümölcsös-rostos...

Aludni szeretnék, de vicсорít egy virág (kinőtte a szobát), s csikorgatja fogát a (fél-álmában erőszakolt) magány... – és, mint ablaküveghez hajlongó faóriás-árnyék, úgy bólogat a halál: reped itt váza, székláb, tányér, üvegszem, reped itt halánték...

Aludni szeretnék, de hipnotizált gyászmenet tapossa türelmemet; alvajárók menetelnek (temetőből közelednek) – és a menetbe kényszerített, alvást imitáló gyerekek: a részeg Mikulást sárral hajigálják, aki iskolából jövet errefelé tévedt (kecske-szakálla fehér temperás, szeme unikum-véres)... –

Mondák (monoton), sírok sírva – majd semmi helyetti felboncolt elektromos-kisülés... – s a rá(m)rakódás-réteg: neszezből nőtt zajhullám-temérdek... – hamvas műtőasztal az ebédlőben, ónos massa a terítő, s az asztal fölött a híres Vacsora-festmény omladozik: Telve szomorúsággal (immár mindegyik tanítvány)...

Aludni szeretnék (No. IX.):

de most levelet kell írnom hozzátartozóimnak, melyben igyekszem (részletesen) tájékoztatni őket (jelenlegi) állapotomról. A levél összegző címe:

„Fixateur externe“

(„Hungarian solution“ – felfúrás nélküli velőúr-szegelés).

Csukló- és alkar-műtetem kapcsán (esés, zúzódás, üvegtörmelekbe-tenyerelés, agyrázkódás... utáni kórházban-tartásom közepe); bódulat-jegyzetek, emlékretegek (szilánkok, ironikus túlélés-egyvelegek) a folyamatos fájdalom-halmazból kiemelve

/a Szaturnusz jegyében, a Bak görceiből – a Vízöntőbe áthajló éjszakán, a lebegésből az összeomlásba ívelő hajnalig/:

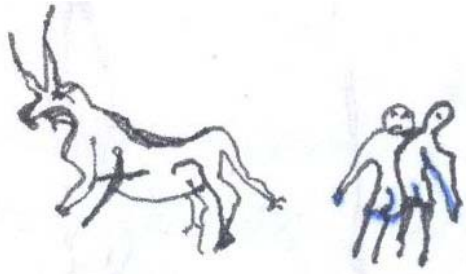
a baleseti alagsorban ciklámen-festékes hajzatú, tupírozott, zsíroktól elfolyó, szemöldök-meztelenség sörtéit fémkarikával átszúrt adatlap-kitöltő értetlenség-kivonat fogad, mint bárgyún be- és kitömött ágyú – s takarmány-többletingerű; de mindez többfázisú, időhúzás-haldoklás-szagú: penész-áthatású cafatnővér-bogárra tapadó pince-nyálkás betegszállító is jó (neonsárgás-bőrű mind, és esetkerüléstől sántító, jelletlenségben áporodott)... –

alvadó adat-bürokráciából: burok-ránciga; frázis – frázis, ráz is az alvilági váróterem-visszhang (ránk fagy a vér is, a nyál is)... – magára hagyott, oda-vissza alázott hatvanas nő a rozsdásodó tolóágyon, még így is intelligensen rezzen: „3-4 órája szoltam, hogy ki kellene mennem...” – (nemi szervéből csövek, karjából infúzió) – mire egy tévézésből előásító „ápoló” kicsoszog, hogy még rá is böffenjen a tisztességesen megdermedt nőre – műanyag flegmaság, többszörösen búzló rosszindulat (mítosz és /mű/fityisz: foly-ta-tó-dik a tv-sorozat)... –

alvó röntgenorvos(ka); amott meg besurranó, lefagyott-ujjú, csámcsogó csöves... – ismét nővér (gumicsöves), talán betétes, majd ismét röntgenes – és négyfogú (a VIII. kerületi éjszakákból sokat kóstoló) asszisztens-lelenc... – fityma-matatásból előkerülő tetkós, kigyúrt-begyúrt tag(baszakadt), rá(n)gó(d)zó gipszelő, szoláriumozott-odakozmált képű, zselével fixált félrebeszélő... –

kínzás (mint értelmetlen vallatás): fölkampózott ujj-huzogatás, brutális és módszeres-lelketlen (10 kg-os) „vas-ingás” lesúlyozás, karleszaggatáás-s.o.s játék, miközben (legalább öt kézzel) gyúrák – tépik – tekergetik roncsolt karomat... (a tetkós inkább félre-kezel, mert immár pornót, vagy focit nézne – és ájulás-közelből vergődik ellenkezem...) – kedvesem közben: valahol az alagsorban: befalazva (hol van)? – - vissza röntgen, zseb-merev pendrive, fém-pén(is)z, ó, erekció-görbület, mint „metál-mentál”-abszurd hihetetlen hevület... –

(pofás! – ill. arcátlan várakoztatás; tetthelytelen-sebhelyes = sarokban a tepsis, vegyszerektől ragyás, még prostiknak sem szexis... – eszelősen már nem spriccelő emlő(s), tepertős havernő(je): zsíros-

nő-vér-foltos heverőn; s az agyban: (v)előrehaladtával vérvételes fél-
ájult fertő(tlenítő) sertésített uniós üdő (vagy emse) = ismét a
ciklámengenny-hajú, orrkarikás az ólban: közelít, közelít – és rám-
hájhejhiány-hi-á-áá: csöcs-fröcsög s köhögők felé, mint ocsmány
fazékba, hol mocsári fekáliában nyüzsögnek a férgek... – de már tolnak
is fektetve: fel-fel felfelé(kényszerzubzony, hány gyerek, hány kerék?);
el-látnak, (b)elnéznek: köpenyes félvállak, tátika, gennye(d)zés, fel-
vállalt rothasztás, „mennyezés“...) --

egy nyugtatót, négy altatót, két nyugtatót, egy jajgatót, csillapítót
követelj, kunyerálj!, foszlik a hang: már kórterembe beszögelve
(hajnali négy óra négy), álmatlanság: operálj! --

horkolás, hörgés, süppedő ágy, klór-szagú kipárolgás, WC-bűz,
fájdalom-szilánkok – s a kötések alól szivárgó vérlucskos padlóra-
foly(tat)ás... --

reggeli bódulatot megcsapó fagy-kígyó huzat...

(zsúri zsúr az úrból: vizit or nat vizit...) --

prózai (tünet-tani) alapvetések: (anti)esztétikai – és elme(kór)tani
(és nem, és szinte sohasem elme/ideggyógyászati) határok
(ételmaradékokkal, fölvizezett por-kotyvalékokkal...) össze(ma-
szat)mosódott mamamamamaszlag vergődései „tompítják“ a nem-
létező antidepresszánsok („kvázi-placebo“) nem-létező hatás-
szibbadásait... --

öt napja ugyan-

azt a „levest“ próbálják

belém-keverni,

ám a hatodikon is

ugyanazt küldöm

vissza: ér-in-tet-len-ül... --

Kulacs doktor!: talán kiszáradt(?), három napja ígérte, hogy
„nemsokára“ megvizsgál, mielőtt (kényszer-elfektetve) múmiává-
várákoztat a műtét előtt (melyből, már jó előre, mint hitből a kikevert
reményt: kellőképpen kiszívta a velőt)...

Kulacs doktor: maga egy felfuvalkodott, fekália-teknőből
kimosdatott, feltörekvő, gnóm haszonleső! --

Aludni szeretnék (No. X.):

de nyugtalanít, hogy a (titkon) régóta csodált, legendás Gyufa-nyelők
Hermetikus Társulata ma éjszaka egy távoli ország bennfentes város-
részében (A Szív Sötét Oldala Múzeumban) lép fel – és én nem lehetek
ott... – Aludni szeretnék: de (talán nem is létező) számla számainak
temetését intézik bizonyos (fiókba zárt) vének; lezüllött keretezők
pedig (felváltva) paszpartuzzák gyászhirem (elázott/levizelt)
„bestamentumát“ ... – s egy postásnő (a harmadik szomszédban) éppen
maszturbál...

Aludni szeretnék, de hallom (18 éves?) leányom(?) abortusz-csorgását, s hallom (18 éves) szeretőm (néha ápolóm) abortusz-gyanús tocsában-tocsogását... – fertőzés-gyanúról locsog a rádió, penészről, gomba-támadásról csacsog egy bemondónő... – barátnőmet kujon nőgyógyász tükrözi, fémlapokat nyom fel kiütésektől viszkető (radioaktív) vaginájába... –

Aludni szeretnék, de három történet-töredék (és egy kvízzjáték) szereplőjeként kellene most „megfelelnem“. – Kitől származnak az idézetek, melyik kiadás hányadik oldalain találhatom, a szerző mikor él(t), tudott-e kerékpározni, és szerette-e („magát“) a szalonnát?:

„Az akatalepsziát-* hirdetőik útja kezdetben valamelyest együtt haladt a miénkkel, de mérhetetlen távolság és ellentét van végpontjaik között. Szerintük ugyanis a tudás egyszerűen lehetetlen; miszerintünk viszont csak a jelenleg járt úton nem juthatunk messzire a természet ismeretében...“

* (Az Új Akadémia /i. e. 3. és 2. század, fő képviselői: Arkesilaos és Karneadés/ még a régi szkeptikusoknál is határozottabban hirdette az akatalepsziát, a helyes ismeretek lehetetlenségét, azt az önmagának ellentmondó tételt, hogy semmit sem tudunk bizonyosan, kivéve azt, hogy semmit sem tudunk bizonyosan. – B. (aki az itteni kvízzjáték egyik kulcsszereplője) viszont bizonyos aforizmaiban rámutat arra, hogy az Új Akadémia dogmatizálta a szkepszist, melyet ő mint az agnoszticizmus minden változatának ellensége: határozottan elvet.) –

Aludni szeretnék, de a ködképek és a helytelen fogalmak elhatalmasodnak, hiszen ők már „régén megszállták az emberi értelmet, mélyre eresztették gyökerüket, és nemcsak az utat nehezítik meg az emberi elmének az igazsághoz, hanem, ha már nyitva áll is az út, újból felütik fejüket, és hátráltatják a munkát a tudományok megújítása közben; ezért figyelmeztetni kell az embereket, hogy a lehetőséghez képest vértézzék fel magukat ellenük.“ – Főleg négyfajta ködkép tartja hatalmában az elmét. Felruházott neveik (az érthetőség kedvéért):

a törzs ködképei; a barlang ködképei; a piac ködképei és a színpad ködképei. –

Aludni szeretnék, de három álomban régebben megrekedt elmém képsorokat forgat – és taszigál: 1. (22 éve) eltávozott nagymamám és (külföldön elveszett) kiskutyánk együtt mondanak verset egy hangosbemondóba a gyermekkor szabadtéri strandjának kietlen partján... 2. Pincérnő és öregek tánca, közöttük egy ezüstróka: szoknyában... 3. Föltárt alagutak, eszákáblt hulladék-járatok ismeretlen bio-kertészetünk végében (egy ismeretterjesztő műsorban bemutatva)... –

Aludni szeretnék, de emlékeimben most folyamatosan motyog egy (halála előtt már hazánkban is „elfogadott”) magyar származású író, akit rádiójáték felolvasása gyanánt és egy mélyinterjú miatt hívtak be az élő műsorba. Bármit kérdeznek tőle, ő ezeket mondja: ... Lukas, nézze, nézd: lukas..., lukas a fal, lukas a mellény, lukas a kesztyű, lukas a zokni, lukas a terítő, lukas a kulacs; Lukas: lukas a fogad, lukas a fogam... Lukas, Lukas, ejnye, enyje, lukas, lukas... Lukas a kerítés, lukas a bili, lukas a körítés, lukas, lukas, lukas a kanál is... Lukas: lukas, lukas, lukas, lukas a szatyor, lukas a végbél (szerencsére), lukas a ház is, lukas, lukas... Lukas a házasság, lukas a cipő, lukas a cipő, lukas az ország, lukas, lukas, lukas... Lukas: az álom... Lukas: lukas, lukas, lukas... –

A mellékhelyiségben akkor, ott (a tudósító szerkesztő-riporter szerint, akivel később poharazgattunk) egyetlen falfelirat volt fölvészve. Ember és ember: (v)iszonya(t)... –

Aludni szeretnék, de éppen omlik be a föld... Őslény-jelenés üregjáratai bővülnek lefelé és befelé; szinte cseppkőbarlang-hatások... Alvilág tárul. Ismeretlen lények zsvajva a nézőtéren. Monumentális! Hat-hét (sport)csarnok (vagy óriási Amfiteátrum) rétegesen, egymás alatt; az alakok ott nyüzsögnek, s én főntről láthatom át a köréptéményeket, akár (a) nyitott bugyrok hatalmas nézőtereit...

Aludni szeretnék (No. XI.):

de az „Angyalok és Rovarok” előadás szárny-zizegés szövetei sercegnek-neszeznek (mintha gyertyák pörkölnék a százféle szárny-összetételeket) – és varázslatos kreációk képei is be-beszűrődnek (Azaki autisztikus gyermeke ismét beszél); és az enyvzabáló maszat-bogarak is lefetyelnek a képkeret-ragasztások sávjai alatt... – Közben (és rámadásul) a *Prae-átlók* (görcsök, láz-fokozatok, ájulás-görcbületek...) című *hommage* szintén íródik (vázlatoktól terhelt) fejemben... –

Aludni szeretnék, de egy sajátos Nemzetközi Antológiához (a világhálóról: képzeletben) találmomra választok ki („nem hivatásos”) költőket, hogy műveikből majd egy hazai (interaktív) kiadványt is szerkeszthessek... – Aludni szeretnék, de (csontjaimból áradó hideg-zsibbadásos, verejtéklucskos lázzal elegy) forgolódnak-tolakodnak-cserélődnek a megnevezhetetlenek, a képlékeny alakok, a jeles-jelmezes jellemelek:

Japán (dadogós) autószerelő; Svájci (nyugdíjas) fizikus; Lengyel kalapácskészítő; Litván (lepkegyűjtő) nőgyógyász; Német banki alkalmazott; Francia (pantomimes) pincérnő; Eszkimó (hermafrodita) zenész; Tanzániai túravezető; Ukrán (mérnökből lett) traktoros; Albán geológus; Mongol (állattenyésztő) leszázalékolt sámán; Bengáli (vadász) preparátor... – és lassan minden mákonyossá folyik össze, az internet fő sávjai, mellékutcai, sikátor-erezetei, áramlatai, főlszakadt hálózatai, al-csapásai...: kavargó árkokba, gőzölgő-lápos csatornába ömlenek... – néhány arc, mozdulat, helyiségnév még megremeg, a

(belső) képernyő defektesen réveteg... – majd hirtelen: áramköri szikrák szurkálják bódulatomat...

(A technikával kapcsolatban mindig is furcsa viszonyokat „ápolgattam“. Az idegenség, a közömbösség, a speciális, a bosszantó, vagy a „lehetetlen“ – főleg ezek lettek a folyamatos kulcsszavak... – Már gyermekkoromtól kapcsolódtak ki televíziók, ha beléptem a helyiségbe, később járművek robbantak le, vagy éppen javultak meg, ha hozzájuk értem, majd számítógépes rendszerek blokkoltak, omlottak össze jelenlétemben... – Van ezekből elég, nem is sorolnám, csupán a legutóbbi SMS tartalmát /mint egyszerű példát/ másolom ide:

Küldő: 1936 – Bejövő üzenet:

;!<=x9ßH=XÖZKKkTÜF&aeá:óÜáááááááááááááááá -

Dátum: 13-02-29 - 15:15.

Az üzenet tehát egy „múlt nevű“ feladótól – pl. Kosztolányi halálának az évéből – a „valós“ idő szerint: 2012. 02. 24-én,

„Szökőnapon“ érkezett, „virtuálisan“ *pedig több mint egy év múlva, ráadásul: egy „nem létező“ naptári napon!*) –

Aludni szeretnék, de a fájdalom kiválasztott; a fennköltség – és az Őskertek pedig egyre távolabbiak...

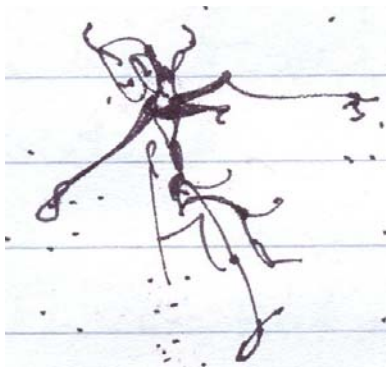
Aludni szeretnék, de nyugtalanít a táskámban talált kulcs-csomó. Ismerős, de képtelen vagyok azonosítani (ebben az évben azt hiszem öt kulcs-csomót hordoztam felváltva, cserélgetve, vagy szimultán, majd immár /Karácsony előtt/: vidéki lakomba – egy év után – egyetlen rozsdásodott kapu-kulccsal érkeztem meg), tudtommal már mindet leadtam, le/föl kellett adnom, ám ez itt lapult az utazó-bőrönd mélyén: a kipakolás utáni megzörrenéssel indítva el újabb nyugtalanság-vonulatomat. = Nem ismerem fel azt a kulcs-csomót, mely (legalább) hét évig egyetlen leányhoz-nőhöz, egyetlen lakáshoz/kutyához (és gyarapodó macskákhoz)... tartozott... – Írom ezt most: hét nap visszavonulás után. –

Aludni szeretnék, de váltakoznak a képek (a díszletek, a színek), a március 1-től – december 22-ig cserélődő lakások hangulatai... („Fekete Karácsony“ – közvetítik... Közvetlen, csak a távlati tájfelület *halálközeli-távolian* fehér...) – Tehát különböző lakások hangos-képes könyveinek lapjai élednek fel cserélődve, összeroskódva, kis részeket felmutatva, majd teljesen elvonatkoztatva a környezettől, máskor pedig e világ(ok)tól is, mintegy másik dimenzióban újra-épülve: szagokkal – zörejekkel – objektakkal, külön útvonalakkal és sajátos bejáratokkal körülvéve... Nem beszélve a kulcsok surlódó-ütődő beszélgetéseiről, és másik két lakás külön-külön sziget-való(tlan)ságáról: az egyikben négy macskát – a másikban, egy divatos kerület nagypolgári lakásában egy hatalmas kutyát ettettem: aki ott, pusztulásának utolsó fél évében egyedül élt (és elképzelhetetlen mennyiségű/értékű táplálékot

fogyasztott, miközben – depresszív hullámai mellett – különleges szokásokat vett fel és különféle ocsmányságokat is művelt: mindezt két bejárónő, egy ápolónő és két sétáltató szolgáltatásai mellett)... –

Aludni szeretnék, de a lakások közötti tömegközlekedés ritmusa, bosszús körülményei zakatolnak, közben (félbehagyott műtétém miatt)

a fogorvos-szájsebészt „látogatom“ meg, ám csak az asszisztensnőt találom ott: fenekét éppen képlékenyen-ovális tükörhöz nyomva kétszer átöltözik – s kérdezi: tejjorral, vagy mákkal iszom-e? – a fogakról egy szó sem esik, bőrfotelba-ragadva eszmélek, kilépek (egy troli harmonika-ajtáját vihar tépi le – és panel-házhoz vágja)... – egy pislogás által viszont már a lefagyasztott vasútállomáson látom toporgásomat: jégcsapokkal benőtt kutyámmal ülünk egy 299 perc késéssel induló, fűtetlen vonat WC-ajtaja mellett – és egy Szardíniából 3 napja indult nő beszél hozzám: ezüstös jégyszőrű puli-pumi

szukám láttán emlegeti az ő öleb-csodáját, aki Karácsonyra most nem kaphatott „rögbifelszerelést“, virágmintás csizmacskái persze már vannak, és bírja az úszórucciját is, de a *leg-tutibb* a terepszínű kirándulószerkója – mondja levegővétel nélkül, miközben én arra gondolok, hogy padlásszobámat kb. 18-20 éve nem érte változtatás, immár állandó a lassú-folyamú pusztulás, a falakba-ivódott fanyar beázás-foltok mintázat-alakulása – és visszaemlékszem a plafon-lambéria görcseinek összeszámlálására (5489 görcsöcske, mint kihunyhatatlan, kis barna csillagzat-sokaság...), és arra is gondolok, hogy majd a másik szobában – s a beépített szekrényben is folytatam a számlálást, csak érjek már egyszer haza! – ám a nő beszél még barátnője törpe-csivava tenyészetéről, s azoknak mindenféle nyavalyájáról („rühes, rühös, rihes“ fertőzéseiről)... de a zakatolás, a sötétből, az Alföld távlatából besüvítő fagyos szél (*szerencsére?*) más kép(let)eket nyit meg fejemben... –

Aludni szeretnék, de a „váltó-fagyásos“ utazás egy régi világból a jelenbe-kúszó álmomat is felidézi: laktanyából lett kórházba, vagy bordélyházból lett laktanyába menekülünk (leszakadt mutatóujjú barátnőmmel), be a nagy részben lebombázott kúriába; egy sarokban találunk helyet, és az éjszaka során, a szorosan fekvők (többtucat nyöszörgő jajgató-horkoló) „nyugalmát“ két hőbörgő részeg (talán orosz) háborgatja, mellénk préselődnek, az egyik hadonászik, töményeszt lötyint reánk, mi ülve aludnánk elhúzódvá, de a részeg módszeresen a leányt bökdösi, mellei közé és a hasába mártogatja bumfordi mutató-ujját, vigyorog, majd: elhatalmasodik... Óvatosan

félretolnám, de az pisztolyt ránt, dulakodunk, s rángatom, hogy kint „párbajozzunk“... valahogyan elgáncsolom, arccal hullik éles kötörmelékre, fejére taposok zord nyomatékkal... – és íme: már halott... – hajnali vértócsa a mocskos kövezeten... – a leány a tetem mutatóját akarja letépní... – tovább menekülünk... –

Aludni szeretnék, de egy putri romjai között szálkás, ürülékkel teli deszkán, méteres láncra kötve, egy fiatal Shar-peí kutya reszket... Aludni (...), de az utca végén túli gát mögött a Körös-folyó fagyott pereme zajlik; hurokba akadt nyúl nyüzött nyüszítése, túlvilági sírása hasítja föl az éjszaka rétegeit; az ártérben, fa tetejéről (álmban csapágygolyós parittyával) lelőtt fácánkakas puffanása tompítja a talaj átfagyott repedéseit; zúzmarás-havas kerítés-szilánkok ropognak a távoli vonyítások alatti, közelítő hangsávok tartományában; jeges elektromos huzalok, külső vezetékek sercegnek monoton zizegessel; villanyoszlopokhoz közel húzódó akácfaik levélmaradék-fagyzórgói rezegnek; macskanyomok kristályosodnak a dermedő hófoltok csillámló részecskéivel egygéz-szugarodva; s belső világunk fölötti tetőcserepek nyöszörgik az építmény áramköreit lefedő, egymásba rétegződő kapaszkodás-magány (szinte némára hangszerelt) fokozatait... –

Aludni szeretnék, de (szintén) egy „kortalan“ álmatag vetítem plafonra. Repülővel zuhantam le – ezt szemléltetem egy „performance-konferencián“ –, amely esetet előre éreztem, ezért bekameráztam a gépet, s jómagamat egyaránt... Tehát: az álomban magyarázok éppen, amikor egy tudós (aki asztrológus is) megállapítja rólam, hogy (és ez már a konferenciáról készült felvételeken is látható): én egy „fordított bak“ vagyok, voltaképpen egy „kifordult“ *bak-hal*, pikkelyes farokkal, csavart szarvakkal, fölszakadt testrészekkel, kiálló-szűrős, zilált idegszálakkal... –

Aludni szeretnék, de az ablakba betűző (délutáni) napfénytől féláljult-tetszhalott, vagy hibernált legyek üveghez-dörgölődő zümmögés-vergődése mosódik össze a hólapátok taszigálás-jegesjárda-súrlódás monotóniájával, amely az utcában egyre közeledő rekkenés-rekedelmi krákogásokkal is megerősített, végteleníthető szívverés-hipnózis-rezonancia... –

„Aludnék egyet.

A legyeket légy szíves
halkan csapd agyon.“ –

szólt Siki (Maszaoka), a *vért-hányó kakukk*, akit folytonos tüdőbaj kínozta, aki 35 éves koráig élt (1867–1902), s aki beteg madár módjára: torkaszakadtából „énekelve“ ontotta magából a haikukat. (Japánosan alapos kimutatás szerint tavaszra 5947, nyárra 6239, ősze 7348, télire pedig 4462 haikut írt!) –

Aludni szeretnék, de az elmélyülő hullámok sorozatában (*interferenciális* visszaverődésekben) hajlongó gesztusok fuldokló

hátúszását képzelem, amint (az Elmeógyógyintézet melletti Liget-fürdőben) úszómedence víztömegét gereblyézi a nagyra-becsült főorvos – így éjszaka, titokban –, miközben az ember vala(melyik?) azt gondolná, hogy a Luigi Gulaxy nevű kísértet-géniusz melletti rácsos-ágyból megszökött néma trombitás, az albinó *szordinációja** kavarja föl az éjjeli medencék hullámaint...

(A „hibajavító” a *szubordinációt* ajánlja. *szubordináció 1. függő viszony, alárendeltség, szolgálati fegyelem. 2. A tudástárban most szótárazzák:

szubordináció || láncaltapas buldózer || kukorica, nem vetési cél || kecskehús csonttal, dara || huzal vasból, nem ötvöztött || hajóhorgony, más horgony || kőszénkátrány lepárlás || házi sertés más része || hivatali faszekrény || ivópohár (kiv. az ólomkristályt || kerekas jármű, gyermekek ||...)

Aludni szeretnék, de egy ismerősnek vélt közjáték kér bebocsátást, egy fontoskodó intermezzo-töredék:

Bezártak. Majd: kérvények hatására három hét utáni nagy sokára (a portán) egy vékony szivar volt (a nevemre) letéve... – Pedig én egy szótár-levell kódolt lapját kértem, mint gyógyító eszközt!, mégsem csodálkoztam, hiszen az Intézetben (ami hatalmas bádog- és alumínium-kémények, füstölő, rozsdafoltos melléképületek egyvelegéből állt, és inkább túlvilági gyárépület tákolmány-maradványának tűnt): lassan mentek az ügyintézesek, ráadásul mindent (mindennel) összekevertek... –

Akkor, a külső portánál állodogálva, a sivár puszta felé tekintve pillantottam meg a Nagy Kulcsot! – Magasabb ember-méretű, egy lábú, szép kerek rézfejú („áttekinthető koponyájú”) Kulcsnak tűnt, és ahogy közeledett a délibábos úton ugrálva: az igazán mesészerű élménnyé transzformálódott... – (Abban az országban – vagy tartományban – minden valamirevaló Kulcsot emberszámba vettek... – ez fontos /gondoltam/, hiszen Ő talán éppen a segítségemre, illetve annak érdekében közeledett...) –

A riasztó (vészcsengő-becenevű, táplálék-jelző nevezetű) sziréna földördített („delet ütött”), így mindenkit betereteltek... = Gyógyszer-osztás következett...

Intermezzo-gyanú!, avagy: az *Aludni szeretnék, No. XII.* előjegyzetei. – Pl. (A) Látens (regény mögötti) írásban jelzett „gyermekfejnyi” ovális padlásablak: 33 év utáni említése (összehasonlítva a „fejnött”-ként megfigyelt padlás/társ/ablakkal): az utcán elhaladó, főként a közelben lakó kerékpárosok, gyalogosok, lovasok, babakocsisok, gólyalábasok... személy/es/feltárása az információk, sejtések, pletykák, képzelődések összefonódás-segedelmével: a (gyakorta) változó, párás, légypiszok-pöttyös... instrumentumon át. –

Definíció- és analízis-kísérletek... – Szövevény(térkép)regény a Látens (betét) szimultán-rétegeiben. + A Nagy Könyv (én-corpus) ájulás-járatái!

Aludni szeretnék (No. XII.):

de a folyó árterének ősfái– és azonosíthatatlan növény-lényei felől madárhangok (sokszor ismeretlenek) áradnak felém: a január eleji, tavaszt megidéző olvadás-áradás világából: füttyök, trillák, énekszólamok, keserves-szagotott prüntögések, begy-szakadást megindító sipítások, tyütyütyü-tyük, nyennyegések, de áriák is, szoprántorok-körlégzés csőrszaxofon-kísérletek, sípegyvelegek, furulyasikoly-szikrázások, visszatartott (holtágiszap-imitáló) bugyborgások... a kora(kéreg)reggeli, fölfakadó, éteri tejköd-légből... –

Aludni szeretnék, de éjjeli álomom (az álomban) a Farkasok órája határán fölriasztott – és hallom a gát tövében hempergőző, foltokban deresedő, tejeskávé-barna színű, tejfehér-sörényű ló-csoda önfeledt dobbanásait, amint a vizenyős fűben újra- és újra (fölkacagva) átfordul: mintha csak ámulatunkra ismételné azt (hiszen ezüstpumi-varázslat leány-ebemmel tiszteljük produkcióját = a múlt hajnalokkal összenyitva a mai kép-tereket is)... – Tehát:

aludni szeretnék, de az előbbi álom a *köztesben* is háborgat: M. öngyilkos lett. Ezt egy ismerősöm közli buszon utazva, miközben kajszibarackos alkoholpárlattal – majd kökényessel – kínálgat... – M. rengeteg marihuánát evett meg, aztán több napon át semmit nem vett magához (vizet sem): így hallotta az ismerős... Én pedig majd azt mesélem egy másik ismerősnek (K.-nak, egy ismeretlen buszról leszállva), hogy néhány napja M.-el utaztam egy távolsági buszon, ahol a rádióban éppen azt taglalták, hogy az Országban az M. név az alföldi régiókban a legnépszerűbb (mi mindketten Gy-ról származunk)... K.-nak azt is elmondom, hogy én annak előtte azt álmodtam, hogy M. meghalt (miután a buszon elváltunk, igen: ott halt meg a tömött buszon, észrevétlenül) – és nekem ébredés után /az álomban/ leveleket kellett írnom közös ismerőseinknek /M. haláláról/, de amint a Templom tér kávézója felé igyekeztem: találkoztam M.-mel, aki kérte, hogy kísérjem el egy busz-útra, mert valakitől, valahol, valamilyen fontos csomagot fog kapni... – Tehát (még egyszer): ez az álom-rétégződés sem hagyja, hogy visszamászhaszak az alvás lehetőségeibe, sőt: (a) védtelenül és nyugtalanítóan pislákoló (vihar?)lámpa (a) hegymérnök tákolt kunyhójának hátsó zugában... – és egy lovas előtt poroszkáló aszketikus kutya a kőkockákkal kirakott főtéren, hajnalban: valószínűleg (egy) Kafkával való álmot, és (bizonyos) töredék/kép/szimbólumokat idéz meg (kiszáratva)... –

Aludni szeretnék, de a visszatérő (alfa-állapotokban föltáruulkozó, sokszorosan nyomasztó – és ézerszeresen kíváncsú...): Nagy Könyv is lapozgatni kezdi (bennem) önmagát

... = ...

A sóbánya tárt ölébe ömlő tinta befagyott. – A 12 évnyi íráshoz összegyűjtött, „regény-folyamhoz“ desztillált égszín(egyveleg)kék – és éjbárszony-ködkékes matt sűrítmény-oldat belopózott a só-járat megtestesült pólusáiba, hogy utókorra dermedjen... –

Lefekvés előtt, akkoriban: tejjel vettem be a vesegyógyszereket (a zárt osztályról szabadulva kb. fél évig /majd ráadásként még egy-két-sok évig.../ szigorú padlásszoba-otthonlét vízióban éltem), a gyógykeserű higany-párlatos oldatokat pedig kábultan inhaláltam... –

Mint évezredes sziklafej halántéka, úgy nyílt meg lassan szobám falán a rés, amíg az egyik könyvlap zavartan rám-bólintott születésnapom hajnalán... - (S): az iszonyatos tömegű (mégis áttetsző, inkább sokrétűen hologramszerű) lapok általam fordulnak át, belőlem tükröződnek-fakadnak ki a képvetületek és a rétegződő szövegek is... –

Íme, egy kép, hulladékokból, ragacsból, tompított szívárvány-elfolyás maradékból maradványok kirakva: „a felszíni (ki)emelkedettség: ama, illetve egyféle (gyomorkeserűs) üveg; a belső – időnként kifordult – romhalmazkáosz: létünk (tem/ted/teink... egyik szobája) a gyomor.“ –

Az efféle (folyamatosan megterhelő) ön-lapozások – miközben kiszámíthatatlan világi-túlvilági dimenzió-foszlányok, vagy öngerjesztő színpompa-szülemények kápráztatnak; szörnyűségek, minden lehetségesen túllépő érzés-monumentalitások, képzettársításokat túlhalmozó, leírhatatlan jelenések gerjesztenek (meg/át)hasonulásokat –: végkimerüléssel (izzadság-láz), erőszakos *ébredéseket* generálnak! = Ezek, az oly gyakori ájulások... –

Aludni szeretnék, de (ismét) egy Létra közeledik. Távolról jövő, minden akadályon átmászó, nyugtalanító Létra: egyszerre kopogó – és hangtalan, súlyos, mégis légies (különleges fákából alkotott rostjai, kérgei csiszoltak, néhol áttetszőek)... – Az egyik lapnak támaszkodik immár, ami egyben szobám fala is; a falba merül, szinte átszakad azon: akár öntudatlan, ébenhártya-faruhás részeg egy sűrű, de olvadozó vajtégla-építményen... – ám a kifelé tárt Könyvlap (amint fél-ájultan kifordulok) már a Kertben (velünk egybeolvadva): íródik tovább...

A Látens – A „Regény“ mögött – című, készülő kötetből.

A képeket a szerző „Rajzolatok, gesztusok“ c. sorozatából válogattuk.

DEBRECZENY GYÖRGY

ANNYIRA JÓ

a költészet szomjteste
leissza magát ma este
az üres pénztárcák
költőiség látszatát keltő szövegek
a karakter annyira tüzes
hogy majd a nagyjelenetben
el is oltják a tűzoltók

a költészet mennybemenetelét
milliók ünneplik világszerte
aznap a háziasszonyok
a kanalak között keresik a kést
a szent kereszt téren
lila ruhában
óriási kalapban tetszelegnek

aztán a híradó következik
nézem ahogy egy nő vetkezik
a világnak önmagáról adva hírt
és a babfőzelék
szolgáltatja a kísérőzenét
de mit tegyünk a rengeteg csokinyúllal
ami húsvétról megmaradt?

időt töltünk az időtlenség poharába
zölden fluoreszkáló fehéregerek
belemosolyognak a térfigyelő
kamerákba
a költők és műordítók
a verset leordítják
magyarról magyarra lefordítják

szalad a cipőfűzőm futok utána
talán ma még telitalálat
szegényember ha jó helyen
fullad a dunába
ingyen utazhat szerbiába
műfogsora van és annyira jó
a költőiség látszatát keltő ragasztó

ó az objektív világ fogalma
amit az igazi műfogsor visszatükröz
a kegyeshalmi paprika csárda
álmaink első áldomása
elsőnap pezszt a szégyenbélyegen
akkor most melyik tyúkszemtapasz
vezet budára hé paraszt

ó kegyes elázott cipőfűző
amit oda és visszatükröz a mű
mert van neki ilyen funkciója
ora et labora
lánc és toronyóra és annyira jó
hogy ingyen utazhat a vers
jaj annyira jó annyira jó

ÉJJEL A HINTALÓBAN

én nem is értem
hogyan lehet kalap nélkül
kalapot emelni
kalap nélkül kalapot lengetni
pedig aznap éjjel a Hintalóban
szerettem volna elmélyíteni
fotózási kalapismereteimet
kalapfotózási ismereteimet
el szerettem volna mélyíteni én
pedig sose volt kalapom
aztán az idén tavasszal
találtam valahol egy kidobott
gyönyörű szürke kalapot
hazavittem és a szekrénybe tettem
és ketten voltunk végre ketten

mert a szürke kalap nem bezárkózás
nem hajkoronám elrejtése
a világ kíváncsi tekintete elől
és nem is a hatalom gögjének
következménye
sem kővetkezménye
mivelhogy nem kőből készült a kalap
és mindig látható volt a túlsó part
a szürke kalappal
lágyan a fák fölé emelkedett
a kalap amikor megemeltem
az embernek kedve támad megsimogatni

mentem a templomba a poros úton
fejemen a portalanított szürke kalap
mert a tekintélyek elfogadása
folytonos kalapemelés
állandó körbetekintgetés
hogy mikor kell már végre
újra megemelnem
ezt az egészet itt
mikor kell lelkesen lengetnem kalapom
mikor és milyen alapon

az igazság nem az idő tartományaiban
hanem a kalapban található
kívül kell állnunk minden kalapon
nem szabad állnunk a kalapon
sem aluljáróban kalapozni
jövőnket így megalapozni

kalapból innék most egy sopronit
a fák fölé emelkednék lágyan
mégse a közterület legyen az ágyam

inkább a Hintalóban
szerettem volna aznap éjjel
kalapfotózási alapismereteimet elmélyíteni
de nem vittem magammal
a szekrényből a szürke kalapot
így aztán egy fekete kalapot
kellett fényképeznem énnekem
meg a kalapost
de ő nem volt ott
aznap éjjel a Hintalóban

A MŰ VALÓDI

Háy Jánosnak

vágyakozás és emberi
 iszonyok és istenek
 ó boldogság és lepkeszárny
 hogy vannak-e vagy nincsenek
 egy géndarab hossza
 szabja meg

kudarc és elbukás
 gyermekmosoly
 tonnás súlya a létezésnek

az önsajnálát belső szerkezete
 rozsdás rugók
 hideg csavaranyák
 pontosan tudni kell hogy mi fáj

szeretethiány
 és fa alá lehullott világ
 a menekülési útvonalon
 lebonyolódó forgalom

a fejlődés taknya
 hogy valahonnan valahová
 vászonzsebkendőt ad a család

hogy vagyunk?
 közben átéljük
 hogy vagyunk
 gyógyítunk tanítunk
 vagy műveljük a földet

a mű valódi világ
 ha úgy teremtem ahogy kell
 s ha te is elfogadod
 a játékszabályt

a világ hiteles
 megragadása a bank
 és az írónak is van fiókja
 de nem minden sarkon
 az író a mindenségre gondol

arra hogy amit leír
 hiteles

a partvonalon kívül
 vagy belül
 a gondolkodás fűszere
 a vihar elül

őrizd a múltadat
 belőle legendát ne gyárts
 s ne tagadd
 mert fűszer az
 és életalapanyag

gyökértelenség és gyökér
 szőlőkarózás vakarózás
 vágyakozás és várakozás
 fent a szőlőfürt
 mélyen lent a gyökér
 előttem papír

a mű egész
 és a valódi a rész
 de a látszatmű
 a látszatmindenségben
 látszatkatarzist okoz
 látszat csak látszatot fokoz

látszatmeditáció hatására
 látszatfelébredés jelenik meg
 de fekete madonna
 vezet a forradalomba
 ő egy ikon

a fehér hegyen irtalmaz
 oltalmaz
 a mű a valódi
 és valódi a mű

az ember mindig kezdheti előlről
 amíg a malom lassan előről

HEKL KRISZTINA

Rítus

Önem lesz másodpilóta a zuhanó gépen, legyen inkább vége most, élve vagy halva. A nő, aki egyébként csinos, szőke harmincas, egészen idáig azt gondolta, hogy angyalhajával és nagy, álló melleivel ringbe szállhat még bármelyik húszévesssel. Most elkéseredetten kuporodik a franciaágy szélére. Magához veszi a laptopot, bár tudja, hogy ez önkínzás, de még egyszer, és tényleg utoljára, jó alaposan megnézi a képet. Lassan, módszeresen halad, pixelről pixelre vizsgálja a homokóra derekat, az almányi kebleket, a körülöttük lokniba fonódó, súlyos, fekete haját, a spicbe tett, hosszú és vékony lábakat. A nő elképzei, milyen lehetett Zilasnak végigsimítani a lány combján feszülő, selymes, alabástrom bőrön, fölötte benyúlni a bugyi forrón lüktető, trópusi klímájába, majd amikor a feketehajú lány már remeg azért, hogy belehatoljanak, egy lázas mozdulattal átfogni a derekát, ráhajítani arra az ágyra, amin most ő ül, és széthúzni a balerina lábakat.

A nő lehajtja a laptop fedelét, és befejezi a fantáziálást. Kimegy a férfi újjépítésű lakásának újjépítésű konyhájába, felbontja a legdrágább italt, ami történetesen egy jégbor, közösen vették a várban még tavaly, a borfesztiválon. Tölt magának, iszik, de rájön, hogy az ital rossz választás volt, túl édes, ettől nehéz lesz berúgni. Nem baj, valamennyire mégis megjön a hangulata, kihúzza minimálbútor dizájnfiókját, és kiválasztja a legnagyobb pengéjű, recézett szeletelő kést. Végighúzza az ujján. A kés rögtön elvágja a bőrét, bedugja a kezét a csap alá. Vére kövér cseppekben hull a fémszínű mosogatótálcára. Hideg vizet folyat magára, majd egy papírzsebkendőt szorít az ujjára, és elindul igazságot szolgáltatni.

Az előszobaszekrényben vigyázz állásban várják a férfi elegáns öltöneyei és ropogósra vasalt ingek, ezekre Zilas mindig nagyon kényes volt. Kiválasztja az armanit, és ugyanazzal a mozdulattal, ahogy falun a csirke nyakát szokás megmarkolja, és lenyisszantja róla a gombokat. Utána kinyitja a szekrény oldalának támasztott vasalódeszkát, és ráteszi az első tanút, amin először látta a kunkorodó végű, idegen hajszálat. Mint egy francia séf a bélszínt, egyenlő hosszúságú, vékony csikokra szeleteli az öltönyt. Az armanit sorban követik a többiek, miszlikbe

aprított ingek, zakók, nadrágok hevernek a földön, nagy, színes kupacokban. Lehet, hogy a konyhapultra is rádöntötte a lányt, döfi le, és szaggatja szét különös kegyetlenséggel a boxeralsókat. Dögöljön meg a rohadt disznó.

A vetélytárs létezéséről egészen mostanáig nem is tudott, csak egyszer, még hónapokkal ezelőtt talált egy hajkefét Zilas kocsijának kesztyűtartójában. Csodálkozva fogta a kezében az idegen tárgyat, ám a férfi megnyugtatta, hogy biztosan valamelyik hostess lány felejtette ott, amikor lenn voltak vidéken, egy promóciós úton. Ó elhitte.

A pont az i-re csak néhány órája került. Épp a négyeshatoson állt, amikor nem is egyszer, hanem ötször szólalt meg a mobiltelefonja. Sajnálom, hogy nekem kell a rossz hírt közölnöm, hallotta a barátnő szokatlanul feszült, ideges hangját, és az öngyújtó kattánását, amiből rájött, hogy valóban nagy baj lehet, ha a cigiről leszokni készülő barátnő újra rágyújtott. Zilast látom a parkban, egy fiatal lánnyal hintázik, szemmel láthatólag nagyon jól érzik magukat együtt. A csaj nem lehet több tizennyolcnál, de csinálók róluk fotót, és győződj meg róla magad.

Zilas a szeletelés után egy órával ér haza. Kinyitja a kocsibeálló kapuját, de közben egyre csak Lili jár a fejében, hogy milyen szép, és egyre jobb nő lesz, egyre inkább félténie kell őt a haveroktól. Biztosan nem állna jól magáért, beverné bárki arcát, aki egy ujjal is hozzányúl a kis feketehajú balerinájához. Így nem lehet élni, ma el fogja mondani a barátnőjének, ez a bujkálás nem tesz jót senkinek, gondolja. Lassan forgatja a szájában a szavakat, mint barátnője ugyanabban a pillanatban, fenn a lakásban a jégbor maradékát. Formálja a mondatot, amit minden harmincas, pesti nő utál, de ma este ki fog mondani, hogy van egy lányom, Lilike, még a húszéves kori kapcsolatomból való gyerek, szeretném őt bemutatni.

Banga Ferenc grafikáinak montázsolt részletei

GÉCZI JÁNOS

ŐSZ VAGY JÚLIA

Szilánkok I. (Műhely)

1.

a domb oldalán éjsötétől híznak a zöld hátú kövek
a jambus egy tó egy jácint egy jambus egy felhő egy jambus
a rőzsét látjuk kihunyni a tűz ég s nem lobban soha el
a szálló porból hol ősz hol tél hol tavasz hol nyár lép elő
a teljes éjben félhold csüng az ágon narancsvörösben
bambusz tövébe ülök újszerű arcot szeretnék holnap
bánattal félig töltött s félig örömmel a nap pohara
dióbélszínű az ég reggel a tavasz dióízű lesz
egy csepp könny hull a tóba pénzt elveszti minden aranyhal
és megtöltöttem húszezerötszázszor már napi csészémet
fű bokor virág csíz istenhozzád lepke Istenem volt világ
füttel díszíti a hárs szövegét kettő feketerigó
gyökeret verék testedbe dús koronát adok hajadnak
kapszulájában a testnek mocorog a lélek kis férge
lecseppen foltként elterül az üvegen féltékenységem
léha szoknyája a pipacsnak csípődről könnyen hull alá
nem hal el veled zöld fű se a szabadság se a szerelem
nincs virág amely napszálltakor azonos lehetne veled
pillantásomat a hegytetőre küldöm veled lehessen
pontokként ülnek mondatán a folyónak a néma kövek
rettenve állok a kertet pásztázó fény reflektorában
rigódal-ezüst perec a karján lábán rigóbőrcipő
rímes strófákban hósín kezeden nyílik a bolyhos fűzgally
rossz szagán kívül nincs más aki vackában ővele alszik
szavakat sodor szerte és mondatot fűz belőlük a szél
szél hoz tűzpiros a melled világít át a selyemruhán
széthasadt bőrod alatt remeg a riadt elvérző ember
szidom a szelet ahogy bennem zúg s rólad tépi a ruhát
tavam mélyében a kerek szemű nővel zokog az eső
úszó lámpása a hajnal vizétől a tónak Vénusz kihuny
vízre hajló arc és hű képe a vízen együtt öregszik

2.

a bokor a zöld fénnel körberajzolja mai kontúráját
a csillagszóró fenyőfájában szikrás tajgatűz lángol
a fűz egyetlen korallt kottázott le a hangjegyeivel
a hegyoldalon elhevert fán borostyán kúszik és csiga
a padlódeszkán – görcsbe rándul a testem – egy elhullt virág
a rászállt cinke saját dalát kopogja ki a szélcsengőn
a verőfényen verebek osztozkodnak az aranyesőn
az ég vizében úszó aranykorongot nézi a naphal
egyetlen dobban lakik kétségtelen a legszebb dobbanás
eldúdolja a madarak hangjegyeit a tavaszi szél
ezen az éjen is felkapaszkodott a Hold a hegycsúcsra
hangol a cinke kiénekelje a meggy rügyes kottáját
hóként virágzó cseresznye virágában vércsöppnyi piros
két felhő közti pászmájában a fénynek galambraj kering
megszólítom a fát és a válaszában rám hull a szirma
mint étellifttel az ételt Isten saját mennyébe húz fel
mintha lenne titok leskelődnek titkon nyurga nárciszok
nincs a rózsában ezen a reggelen az mi rózsa volna
nincs madár amely a kertet átszárnyalna jövőidőben
puha nyárfahó borítja el a hegyet tavasz van mégis
tavam tükrére percenként száll le s távozik róla felhő
tétován köröz a tulipán vermében a fénycsíkos méh

3.

a fiúhangot amellyel együtt hagyott el megkeresem
a földre képet rajzol hullt szirmaival a kis szilvafa
a földből feltört zöld gyöngyvirághajtások tűin lépkedek
a főút mentén fehér térdzoknis kamasz szilfák strichelnel
a kékszemű ég napsárga pupillával figyel és figyel
a lába nyomán meghajlott és zöldebb lett a csillagpázsit
a nevem mögött a délutáni fényben figyel a férfi
arcodra mosoly a lusta lenkék lepke szemhéjambra száll
a rét zöldebbé zöldül ahogyan az év egyre rövidebb
a szóközök vad puskaropogása s szél a szavak között
látom a fehér papíroslapon betűkék szemedet
egy három öt hét kilenc tizenegy tizenhárom tizenöt ...
a tócsa ezüst tálcáján rózsaszirmot hozott a reggel

a viráglámpa most szemérmesen vált át pirosból zöldre
csigalakú tornyát naponta rendre szarból építi
egy kakukk repül át a tónál Petőfi verssora felett
egyetlen jácint bezúzta ablakát a hideg reggelnek
édes hús szaga száll fel az égbe akar lélekké válni
fehér fal előtt göcsörtös lilaakác vigyáz az éjre
kettő levele szárnyközében gubbaszt a kakasmandikó
két orcádról hogy szóljanak elég a fűben két virágszirom
képeket készít a szurdok bükköséről a tavaszi fény
megfogtam kezed s ez erdő is átpirult izzó arcodtól
miről beszéljek a lehullt jázmin mellett tudom s nem tudom
nézem az égen mennyi elkeveredett kék a szemekben
nincs tükör amely visszaadná arcomat mint tó a fűzet
szemet vetek a rózsa elharapódzó piros lángjára
szívgödrében a csendnek begömbölyödve dorombol egy szó
szél matat dűnnyög térül fordul a kertben gyorsan kifarol
tegnap az aranyeső bokrában ébredt majd húnyt ki a nap
testemet a szél a csengőhang a csengőt körbeöleli
testemnek semmi emberárnyéka nincsen alig lett nappal
van még olyan hang amelyet nem fűtyült ki a sárgarigó
vörösboromban az elvesztett éden sok szőlőszeme van

Szilánkok II. (Alföld)

a reggeli tó párája elborítja a kertet fakó s riadt
napfényvirágok botladoznak a parton
letört dióág riadtan ver a szívem korhad az idő
a nyári csillagképek az égboltról lecsúsznak
futószalagján az évnek üzenet jön üdvözült ü ül
ott hol tegnap én ültem hol te fogsz ülni holnap
kék posztamensén a frissen nyílt tárnicsnak mézsávós dongó
rezgeti szárnyát harsog, cukrosodik a napfény
a hegy medvéje megmordul bogyók leve csordul ösvényén
az emlék pirosának hangyák s árnyak vonulnak
mocskos köpenybe tekeri magát aki humuszon hasít

léket csigák s gyökerek mintája a szövetén
 teríti vásznát a föld palaszín kelme tapasztalatlan
 ásványok szövőszéke suhog képzavar szövet
 daliaszirmon esőnyom egy kéz foltja s a hiányának
 hajnali vázlata a délelőtt és -utának
 hernyóktól rágott szőlőlevél dús tora augusztusi
 lombnak egybehajtom a vers kendője négy sarkát
 üléstől kopott veres kötömb a látvány új fellegektől
 s új tótól telített mint sótól a könny türkizkék
 magában mondta tovább hosszú mondatát s az ereszig nyúlt
 a komló éjjel gyűjti szavait a napfényre
 letört gally zuhan ki a falombból szél se érinti többé,
 fészek se tartja egybe se név mely rá mutatott
 mellém feküdt a diófaárny a kertben jön-megy egy levél
 a bőromön hajnali harmattól csillog a sás
 húslégy köröz a tökvirág harsonáján sárga a háta
 s hiába dong nem hangszer nem zenész üres idő
 zsongó alkonyat sötétet – legalábbis holdfényt! suhannak
 a nyárvégi nagyszárnyú hangok és elvegyülnek
 herceg madarat hányat véssek tükrödre hogy vennéd észre
 miként száll suhog egy a foncsor ezüst homlokán
 hínárzöld haját a szétzilált zuhatag fűzfaként rázza,
 képét magához fogja a tó el nem engedi
 toboznyi felhőt eregetett most abba kapaszkodik és
 a jóhátú szellővel égbe repül a ciprus
 borostyánbarna veronát elfedi az ősz mint Júlia
 sírját betüleplükkel a szerelmes levelek
 fenyőtobozban két meztelen talpacska nyomát találtam,
 itt tiblábolt mielőtt reggelből nappallá vált
 eső hajsátra borul rám s a hajadat érzem mint zuhog
 bőromre mint áztatja szét hajnaltáj éjemet
 kapum előtt a tócsa hány éji vándort kínált óntálján
 ugyanazzal a Holddal s hánytól vette is vissza
 zárójelébe fogta a fészket az ág times villája
 a fényt oda begytollán hordja a sárgarigó
 tollpihe köröz a birságak fölött száraz hárslevél zizeg
 s kaptat nyomába a szél a szél csigalépcséjén

szemedben szemem együtt lessük a reggel mandulamagvát
két szép szárnya amint a mandulahéjnak hasad
pocaknyi buddhák az ágon sárgult körték meditálnak a
cukorfehér húsú nap teltén lehulljanak-e
a dús karfiol agyvelejét vizsgálja fölröppen s rááll
léte talapzatára végül a selyemlepke
mint órában az idő körbejár délceg haptákba
vágja magát hol álldogál hol nyílröptű gonosz madár
a hegedűben alszik a vén muzsikás sírt hát elszunnyadt
s ha ébred majd ébren a hangjegyek közé ás sírt
hű sírásom te sírásóm milyen sárga az agyag itt s mily
sós vízben ázó lányok közé fekszem el s hálók
éretlen árnyék hull a földre két-három ághegy átböki
sötét volt sötét lesz és nincs teljes semmi közte
nemcsak az alma s a gallyától leváló folt-sárga levél
vagyok de a repedés is a nyár koponyáján
összeférceli a fütty tüje a kertet a madarával a nyár
szövetén hever a lonc a levert rigófészek
a virág foltja a földön bogarakat gyűjt magához a
vérszag a hű kutya is odafekszik szagolni
visszajár a nyár s mint az illatos hársban a méz még sárga
miként a méhe röpköd faltól falig fel s alá
és belesápad a holdfény elapad ha a tenger szemben
antracit éjeleken nem merül megfürödni
a Hold fényében szél és nád vihar ébred bal kezem fogja
jobb kezemet helyére lépett vissza az idő
veres turbánú kecskerágó öltötte magára az ős
köpenyét s forgolódik a szél hegyes szirtfokán
a jel súlyával hátán alszik az éjjel repedésében
és elgondolja magát mint szemedben fénybogárt
sárguló levél leng az ágon nyarába visszahull topog
a kavics ajtajánál vagy a földre leborul?
szúnyog hangjára aludtam el ébredtem fel s fejem mellett
párnámon látom negyedhold hagyta nyomát

Egy szem piros

Hudy Árpád *tárcája*

Úgy jár, mint egy alvajáró. Mint egy felhúzott gép. Mechanikus játék, örök-elemmel. A két sarok között, a túloldalon, mindig. Fantom. Csőlakó, akinek még csőve sincs. Két lábon közlekedő metafora. Ruhája télen-nyáron ugyanaz. Akár az arca.

Ápolatlansága mitikus tisztasággá züllött, kihunytt szeme semmit sem lát. Vagy mindent. Szép ember lehetett valaha. Mi rejtőzhet keze állandó meghosszabbításában, a prehistorikus nájlonszatyorban? Talán a bölcsek köve, az ifjúság édes madara, az örök élet füve. Kafka szemérmesen hallgat, Rejtő irigykedik. Magadat látod egy más dimenzióban. Két sanyarú sarok között, málladozó, gyomos járdán, provinciális lét peremén, úton a világvégi, üres kutyaólból a világvégi, üres kutyaólból.

Most is odaát imbolyog, csalhatatlan biztonsággal, láthatatlan szakadék partján. És egyszerre megáll. Mint aki felébredt évszázados álmából, rámered a szomszéd ház előtti cseresznyefára. Az elé hajló ágra. Egy szem piros cseresznyére.

Nézi. Tétován odanyúl, leszakítja. Időtlenül lassú mozdulattal, mint aki nem is hiszi, hogy megkínálta valami valamivel. Szájába veszi. Rág. Nyel. Aztán megrándul benne a rugó, továbbindul. Megy tovább, mint egy alvajáró. Pár lépés, és már nem is emlékszik a mosolygó, piros szemre, húsára, levére, ízére. A köd visszazárul, a szatyor, kincsekkel tele, egykedvűen himbálódzik a másik, mindig a másik sarok felé.

Egy szem piros cseresznye ragyog az örökkévalóságban.

A LONDONI MAGYAR ÉRTELMSÉG HAJDANVOLT KLUBJÁRÓL

Sárközi Máttyás *tárcája*

Szép kiállítású, sok képpel illusztrált könyv jelent meg Budapesten Czigány Magda tollából „Szigetmagyarság – Londoni magyar sziget” címmel az európai emigráció körében nagy tekintélynek örvendő, de fénykorában Magyarországon sem ismeretlen Szepsi Csombor Kör történetéről. Ez a klub, amelynek nem volt elnöke, vezetősége, taglistája, tagdíja, s még műsoros estjeinek a színhelyét sem mondhatta magáénak, hanem az angliai lengyelektől kölcsönözte, két-három lelkes, 1956-os emigráns kezdeményezésének köszönhetette a létét, 1965-től az 1980-as évek utolsó harmadáig. Addig élt, amíg a két alapító-atyja: Czigány Lóránt irodalomtörténész és Siklós István költő (egy ideig a BBC Magyar Osztályának vezetője), érdemesnek találta energiáját, és igen sűrűn szerény anyagi erőinek egy részét is a fenntartására áldozni. A rendszerváltozással, a hazautazás új lehetőségeivel, az eszmék szabad áramlásával a klub tulajdonképpen jelentőségét veszítette, s csendben megszűnt. Annál is inkább, mert Czigány és Siklós a londoni magyar nagykövetség kinevezett diplomatái lettek.

Szepsi Csombor Márton (1595–1623) peregrinus diák volt, aki – első magyar útleíróként – könyvet írt európai kalandozásairól, ebben taglalta Anglia akkori életét és viszonyait is, tehát nehezen kimondható neve ellenére igen alkalmasnak látszott, hogy őt válassza névadójának az a kis társaság, amely Londonban, fehér asztal mellett határozta el, hogy rendszeresen össze kellene hívni a húszezres angliai magyar emigráció értelmiségi és irodalomszerető tagjait találkozókra írókkal, előadókkal és egymással, őrizve messze a hazától a magyarságukat, magyar kultúrájukat. Részt vett ebben a munkában egy régebbi emigráns, ifjabb Iványi Grünwald Béla történész is, és ketten látták el jó tanácsokkal Czigányt és Siklóst: a már évekkel előbb Angliába emigrált Szabó Zoltán, valamint Cs. Szabó László. Utóbbi azonnal jelezte, hogy vállalja a nyitó előadást, „Ő, te arany gond, fénylő zaklatás” címmel, Shakespeare politikájáról.

Mi volt a cél? Nemzedéki elkötelezettség nélkül fórumot biztosítani a szellemi vállalkozókedvnek, főként irodalmi műsorok rendezésével és könyvek kiadásával.

1965 és 1988 között több mint száz alkalommal hívta össze a címlistáján szereplőket a Szepsi Csombor Kör az elegáns lengyel Polish Hearth-palota valamelyik szalonjába, olykor a nagy színház-termébe, hogy meghallgassák olyan jeles nyugati személyiségek előadásait vagy felolvasásait, mint – a teljes felsorolás igénye nélkül – Szabó Zoltán, Cs. Szabó László, Határ Győző, Szász Béla, a londoni egyetemen magyar irodalmat oktató Cushing professzor, Méray Tibor, Gosztonyi Péter, Kibédi Varga Áron, András Sándor, Bikits Gábor, Csokits János, Gömöri György, az orientalista Fehérvári Géza, Ferdinandy György, Kende Péter, Bisztray György, Thinsz Géza, Kabdebó Tamás, Horváth Elemér, Mócsi Ferenc és Krassó György, s persze maga Czigány Lóránt, Czigány Magda vagy Siklós István, de arra is törekedett a Kör, hogy – amennyire lehetséges – Magyarországról vagy Erdélyből Londonba látogató írók, történészek is fellépjenek, velük is megismerkedhessen az angliai magyar értelmiség. Szerepelt tehát a Kör szervezésében, irodalmi vagy előadóesten Vas István, a kolozsvári Fodor Sándor és Bálint Tibor, Mészöly Miklós, Oravecz Imre, előadóművészként Illyés Kinga, továbbá Kosáry Domokos, Béládi Miklós, M. Kiss Sándor, Czine Mihály, Gombár Csaba és – még csak mint az angol–magyar diplomáciai kapcsolatokat kutató történész – Jeszenszky Géza.

A sorból kiemelek két eseményt. Illyés Gyula költői estje volt a legnagyobb szenzáció a Szepsi Csombor összejöveleteinek történetében. Mint mondani szokás: „a csilláron is lógtak”, s még az előadóterem előtti lépcsőházban is sokan szorongtak. 1980-ban pedig hat költő mondta el a verseit: Weöres Sándor, Károlyi Amy, Nemes Nagy Ágnes, Juhász Ferenc, Pilinszky János és Vas István. A névsor magáért beszél.

A hit és az akarat évtizedeken át életben tartotta a Kört, amely több mint húsz könyv kiadását is vállalta. Nehogy teljesen a feledés homályába vesszen, mit jelentett az angliai és a nyugati magyar értelmiségi emigrációnak mindez – erre szolgál Czigány Magda gonddal összeállított és a legfontosabb részletekre kiterjedő könyve.

A CSÖND RÓZSÁJA

Czakó Gábor *tárcája*

Abölcsek szerint a szónak és a csöndnek egyensúlyban kell lennie. Anyanyelvünk nem győz leckéztetni bennünket: sok beszédnek sok az alja. Hallgatni arany, beszélni ezüst – viszont néma gyerekeknek anyja sem érti szavát. Aki a szájában képzi a gondolatot, az minden disznóságra képes. A szónak önmagában létjoga nincs, csak akkor hallható, ha fedi a gondolatot és a tettet. Amikor Isten elgondolta a világot, s gondolatát megnevezte, akkor a világ lett. Hány szóból állhatott a teremő Ige? Meglehet, egyből. Hanem vajon mi a csönd? Űr? Némáság? Álom? Halál? Ünnepe? A leghallgatagabb lények a növények.

A Kiscelli múzeum melletti réten két fa áll. Egy tölgy és egy bodza. Ölelik és fojtogatják egymást, virulnak és haldokolnak: csöppet se némák.

Thomas Merton, a legnagyobb csöndtudósok egyike írja: „Ha hallgatag nyelvvel vonulsz el a magányba, akkor a néma lények megosztják veled a maguk nyugalját. De ha hallgatag szívvel vonulsz el, akkor a teremő csöndje hangosabban fog megszólalni, mint az emberek vagy az angyalok nyelve.”

Pilinszky elköszön. Sztavroginja is a növényekhez utasít bennünket:

*Unatkozom. Kérem a köpenyem.
Mielőtt bármit elkövetnek,
gondoljanak a rózsakertre,
vagy még inkább egyetlen rózsatőre,
egyetlen rózsára, uraim.*

Vagyis a csönd nem üresség; nyugalom lakik benne, dús és eleven rózsák. A csöndben szemlélőő félretolja a világ tárgyait, a káprázatoskat, amelyek elterelnék figyelmét a lényegről: a kertet, magát a rózsatövet is, hogy csak a virág álljon előtte s ő megértse a virágot, benne a világot s magát. Tehát a csönd a lényegről beszél.

A természetben amőgy nincs üresség. A világegyetemben az őszobbanás óta zeng vagy dereng a 3 Kelvin fokos sugárzás. Nincsen

soha, sehol sötét, persze ahonnan a fény visszaszorul, ott összesűrűsödik az árnyék. Akárcsak azokban az iskolákban, amelyekben a jót nem tanítják. A régiek szerint a világegyetem szférákra oszlik, s ezek mozgása zenei hangot ad. Kepler le is kottázta a szférák zenéjét – elég fura hangzat...

Milyen mély és meghitt tud lenni két szerelmes hallgatása! Őnek a padon egymás mellett, s nem szólnak. Tudják, hogy mi lakik a csöndjükben. Mi kívülről nem látjuk, hogy azért hallgatnak-e, mert nincs mondanivalójuk, s belül feszengenek, mert semmi sem jut eszükbe. Tapasztaltuk sokszor ezt a kínos, üres csöndet. Ám a szerelemesek szavak nélkül is pontosan tudják, hogy a másik mire gondol. Ismerjük ezt a helyzetet is: ez a boldogság. A béke telített csöndje. A rózsára gondolnak, az egyetlen egy szál rózsára.

Attól, hogy ők tudják, miféle a csöndjük, vagyis hogy szubjektív, ez nem azt jelenti, hogy önkényes, hamis képzelgés, hanem éppen ellenkezőleg: számukra nincs valóságosabb, hiszen személyes és közös ez a csönd, mindketten valahány porcikájukkal érzik, akár a tengert, ha együtt úsznának benne. Mit számít, hogy a kívülálló számára érzékelhetetlen?

A csönd tehát benső birodalom. Saját, akár a szívünk dobbanása. Velünk van átítatva. Nem lehet belevinni semmit, amit a bazárban hipp-hopp összevásárolunk s magunkra aggatunk. Ott az vár bennünket, ami a lényünké érett. Önmagunkba nézni nem is lehet másként, mint csöndben.

A testünkben nézelődni a modern fotótechnika jóvoltából egyre bámulatosabb. Sorra készülnek olyan filmek, melyekben picli kamera úszik a vérünkben s mutatja a szívünket, az ereinket, testünk különös belső tájait. A lelkünkben utazni olykor bizony félelmetes. Az nem mozi, ott nem turisták vagyunk. Amikor egyre beljebb hatolunk, akkor a viselt dolgainkra ajánlkozó könnyű magyarázatokat félrehajtjuk, mint a lombokat sűrű bozótban lépkedve. Ó, igen, mi csak jót akartunk Z-nek, ugyanakkor bizony elismerésre számítottunk, sőt, egyúttal némi haszonra is. Miért is ne? Hogy közben Z-t kellemetlen helyzetbe hoztuk? A siker és a haszon őt illette volna? Ha jól megnézzük, nem is önzetlenek voltunk, hanem tolvajok! Így tett volna más is? Mit számít... Szentséges Szűz Anyám! Ez szárad a lelkemen? Vagy rohad? Összerezzenünk, ha túl mélyen tekintünk magunkba. Ki figyel bennünket odabent? A lelkiismeretünk? Isten?

Az igazi zene a csönd megtöltése. Valójában a telített, a túlcsonduló csönd, mely fölhozza a lelkünk mélyén oszladozó bűneinket. Szembesít

velük, majd elhamvasztja őket a szépség gyöngéd s ellenállhatatlan tüzeiben. Így teremti meg a benső beszédhez nélkülözhetetlen nyugalmat.

Thomas Merton szerint a csönd szava Isten szava. Állítólag mostanában nem hallani. Posztmodern stilszták szerint „elrejtőzött”. Piszok jól hangzik! Ugye, milyen izgalmas dallamot ad a két lágy hang, az ’l’ és a ’j’, s milyen fantasztikus ellentét a roppanó ’r’ és a szózáró kettőzött ’tt’?! „Elrejtőzött!” Igényesebb utazók szerint Isten nem rejtőzött el: aki eddig komolyan kereste, mind megtalálta Őt. A rejtőzés inkább közöttünk, emberek közt dívik. Amúgy struccosan. Szokás lett eldugítani a fülünket. Zajjal?

A csönd roppant veszélyes Gazdaságkorra nézve. Mi lenne a versennyel, a fejlődéssel, a világiaccal, a politikával, a karácsonyi nagy bevásárlással, ha a népek egyszerre meditálni kezdenének? Ezért a Föld minden zugába küldenek zajt: bömbölnek a rádiók boltban, autóban. Aki kevesli az utcai lármát, fillérékért dughat a fülébe agydongetőt. S elnémul a pacsirta, az emberi szó, és elhalkul a lélek. Az árnyéktól apad a fény?

A diszkózene majdnem a normál szívritmus. Kissé gyorsabb. Az izgatottság lüktetése. Pontosan ki van számítva, akár az akciófilmek hatásmechanizmusa. A dob gép diktál, s a szívünk igyekszik lépést tartani vele. A szívünk egy géppel. Tudnánk közben a rózsára gondolni?

Az izgalom zaj, a lélek belső zivaja: hátha a zenebona elriasztja a félelmet. Kitől félünk? Ülünk a szobánkban egyedül. Unatkozunk. Kinyitjuk a tévét: vér önti el a lakást, gengszterek nyomulnak be, nyúznak, korbácsolnak, mészárolnak. Tudjuk, valahol a filmgyárakban emberek ezrei törik a fejüket, hogy meglegyen a mindennapi iszonyatunk. Ők a rémek? De hiszen mi engedték be őket! Talán a félelem azért támad kívülről, mert bent segédcapatai vannak. Talán valójában bentől fakad föl, a lelkünk sebeiből. A bűneinktől félünk? A halál lakik ott? Ennek a mostani, üdv nélküli világnak a legszörnyűbb fenevadja?

Thomas Merton az ellenkezőjét állítja: „a szívünk gyökerei olyan csöndbe nyúlnak le, amely nem halál, hanem élet.”

Ki lehetne próbálni, csak hát az a megszokott nyolcvan decibel – és a halálszag. Talán még az sem, csak az unalom. Az unalom a rossz társaság szaga. Nincs kivel szót értenünk. Nem kérdezzük a lelkiismeretünket, s az nem válaszol.

Pilinszky Sztavroginja visszatér:
 Nem gondoltak a rózsakertre,
és elkövették, amit nem szabad.
 Ezentúl üldözöttek lesznek
 és magányosak, akár a lepkegyűjtő.
Üveg alá kerülnek valahányan.
 Üveg alatt, tűhegyre szúrva
 ragyog, ragyog a lepketábor.
Őnök ragyognak, uraim.
Félek, kérem a köpenyem.

Ne féljünk, hiszen a rózsá megvan. Látjuk, mert egyre többen
 gondolunk rá. A rózsára, az egyetlen rózsára, hölgyeim és uraim!

Kmetovics Milán fotója

Az igazi utazó

Laik Eszter *tárcája*

Az utazó, ha gondos és fegyelmezett, háromszor is megvizsgálja a csomagját, és átveszi fejben, hogy minden eshetőségre felkészült-e. Még egy szakképzett utazó sem tudhatja soha, mikor lepi meg egy elvadult bögöly, egy bokaficam vagy egy alattomban készülődő gyomorfehély. Az utazó, különösen ha Erdélybe megy, még a medvékre is gondol, s ha riasztósprayvel nem is szerelkezik fel, de az erőnléti gyakorlatai számát már jó két héttel az indulás előtt megnöveli.

Az aztán az igazi utazó, aki épp, hogy leszáll egy vonatról, este már fel is száll egy másikra! – rikkantja (csak úgy magában) a pályaudvarra érve, s ha fokos lenne a kezében, meglengetné, mintha épp hegymot hódított volna meg. Kalandorságától eltelve foglalja el helyét a hálókocsiban, és elképzei, ahogy a célállomáson barátai és kollégái kicsi zászlókat lengetve, talán énekszóval fogadják majd, és ujjongva lapogatják végig, micsoda nagy távolságot hagyott maga mögött egyedül. Utazónak lenni jó.

A hálókocsizás azért nem zökkenőmentes. Az utazó például elismeri, hogy sohasem volt jó testnevelésből, de most aztán végleg megbukott, mert a legfelső ágyra úgy vergődik fel, mint egy szárnyaszegett madár a fészkébe, akin most könnyörült meg a macska. Lenézve rettentő mélység tárul a szeme elé. Ráadásul odalent maradt a zsákjában Brassó-útikönyve, amit olvasgatni kívánt volna. Pedig majd odaát másznak ennél feljebb is biztosan, mélézik az utazó, lábát lógázza az ágy szélén, a hegyek között akad ennél magasabb pont is. De a legfőbb gond, hogy még egy korlát sincs ezen az ágyon – egy nagyobb fékezés, és a büfékocsiban landolunk, tűnődik az utazó, és most már lefelé igyekszik a magaslatról, csak azt nem tudja, hogy oldja meg, hogy ne a feje legyen lejjebb, mint a lába. A Rám-szakadéknál is a létrától fordultam vissza – mereng a múlton, de aztán megembereli magát és földet ér.

A jóságos kocsikísérő megengedi, hogy az alsóbb ágyat bitorolja. Így már minden rendben lesz, nyugszik meg a fáradt kalandor, és ahogy igazi világjárókhhoz illik, bédekkerébe temetkezve szunyókál el. Fülében szendereg a robogás, néha dudál egy picit, de az utazó már

hegyekről álmodik és mesés kastélyokról, erdőről és kirándulásról...
amíg fel nem verik.

Az utazót, ha gondos és felkészült, a passzportellenőrzés sem éri váratlanul, hisz ezért készítette lefekvéskor maga mellé a kardigánját és párnája alá az iratokat, amiket ezúttal külön „briftingsniba” tett, s ezért érdeklődte meg előrelátóan otthon, hogy a személyi igazolványát is használhatja-e útlevél helyett. Aztán innentől kezdve mégis minden olyan vadul gyors lesz és zavaros, a dolgok irányt váltanak. Arra nem gondolt, hogy egy igazolvány le is járhat. S mintha csak a sors leckéztetné: tíz napja.

Az utazó maga sem érti, hogy miután hivatalosan utasítják, hogy pakoljon össze, míg visszajönnek érte, miért az jár cihelődés közben a fejében, hogy a kullancsvédő tablettákat mégiscsak otthon hagyta. Az esze lassacskán próbálja behozni a késést. A rendőr kötelességtudóan kíséri a váróhelyiségbe, a vonatablakból az utasok némelyike álmosan figyeli, ahogy végigvonulnak a rámpán. Mintha egy történelmi film forogna, a régvoltnál valamivel barátságosabb díszletek között.

A kicsempézett helyiségben akkorákat kattan percenként a falióra nagymutatója, mintha egy üllőre sóznának rá kalapáccsal. Éjjelilepe-rajok vergődnek a neoncsövek között és a padlón, ezer más zürrögő-szálldosó bogárkaféle között. Az utazó a hátizsákjára dőlve figyeli a pazar éji táncot. Még jó, hogy elegendő szendvicset és olvasnivalót tett be odahaza. Egy igazán felkészült világjárót voltaképpen nem érhet meglepetés – állapítja meg, míg önbecsülése lassan helyreáll, aztán elégedetten elkeni lábán a rovarriasztót, belebújik a jó meleg felsőbe, majd előkészíti szellemi táplálékát: nagy utazópéldaképe, Kapuscinski könyvét. A gyomrának való táplálékból úgy három-négy napi biztonsági tartalék van, válogathat is belőle. Néha kisétál megnézni, ahogy világító mellénybe öltözött rendőrök átvizsgálják az áthaladó tehervonatokat, aztán visszatelepszik az elcsomagolt ruhákkal és a törülközővel puhára varázsolt padra.

Hajnalba rázogatja meg a vállát a rendőr, aki bekísérte a váróba. Itt a vonata. Kábán kecmereg fel egy agyonklimatizált kocsiba, azután már csak a Keletiben eszmél újra az ismerős terepen. Igyekszik egyenes derékkal, büszkén leszállni, ahogy nagy megérkezésekkor illik az utazónak, az üveghomlokzaton át betűző reggeli nap szinte reflektorfénybe vonja, ahogy lassan végigvonul a peronon. „Hát megjöttem”, gondolja az utazó a fényben hunyorogva, és ahogy kiballag a buszmegállóba, elégedetten megállapítja, hogy lám, szinte mindennek hasznát vette a nagy úton, amit a hátizsákjába gondosan becsomagolt.

SZÓCS GÉZÁVAL A POLITIKAI KÖLTÉSZETRŐL

– *Láttad-e, hogy véget ért az És-ben a vita a politikai költészetről?*

– Az És-ben-é? A vita?

– Az, az.

– Láttam, nem láttam: nem mindegy?

– *Mondok néhány verscímet: Délkelet. Helyzetvers a Fellegvárról. Születésnapomra, Indián szavak. Dal a 80-as évekről, Dal a 90-es évekről, Attila fiai. Értesítő...*

– Mi van ezekkel?

– ...és *A Hattyúhoz*.

– Ezeket én írtam. Már amit nem József Attila.

– *De én nem az övére gondoltam, hanem a tiédre.*

– Ezt azért köszönöm.

– *Ezek egytől egyig politikai versek. Nagy politikai versek, kultikusnak is mondhatnám őket, nem egyet közülük kézzel írott másolatban terjesztettek Erdélyben.*

– Közülük, milyen érdekes szó. Mintha egy török káromkodásból volna.

– Sokat szavalták, elemezték, idézték, fordították őket...

– Úgy érted, még túl sokat is?

– *Ne játsszunk a szavakkal. Az És vitájában egyiket sem emlegette senki. És más politikai verseidet sem. Egyáltalán, a neved is talán csak egyszer írta le valaki. Ha jól emlékszem. Nem biztos.*

– Most azt mondd meg: mi volna a különbség, ha ötször írták volna le. Vagy százszor.

– *Te roppant gőgös vagy, s ehhez talán megvan a jogod. Egyedül neked. De aki nem szerzője a verseidnek, csak olvasója, hogy ne mondjam: rajongója...*

– Nem monddod...

– *Az nem érti: mi történik veled a kortárs kritikai tudatban.*

– De én értem, kedves Endre, én tökéletesen értem. No és?

– *Kezdjük máshonnan. Te politikai költőnek tartod magad?*

– Hát ha volt haszna annak, hogy az És-ben nem hurcolták meg a nevemet, ha van valami, aminek örülhetek: az az, hogy senki nem tart politikai költőnek. Hálisstennek.

– *Mióta vagy erre ilyen büszke?*

– Amikor Az uniformis látogatása című kötetem megjelent Amerikában, a Bécsi Napló közölt róla egy írást. Szőcs Géza politikai költő. Ez volt talán a címe is, a mondanivalója mindenképpen. Nagyon elismerő írás volt, én azonban stigmának éreztem. Te jól tudod, hogy nem erdélyi magyar költőnek tartom magam, s nem is magyar költőnek. Jelző nélküli költőnek tartom magam. Ami nem azt jelenti, mintha az azonosságomból hiányozna az, hogy erdélyi vagy hogy magyar. Nagyon is benne van, nem hiszem, hogy ezt bizonygatnom kellene. De ahogy nem monddod, hogy tegnap meghalt az erdélyi magyar apám, vagy hogy süt rám az erdélyi magyar nap, vagy hogy milyen csodás ízű ennek az erdélyi magyar forrásnak a vize s hogy milyen finom ez az erdélyi magyar pizstráng, úgy elegendő az is, ha valakit költőnek nevezel. Ha valóban költő. A többi – részletkérdés. Mármint, hogy politikai, vagy hogy spanyol, vagy hogy erdélyi. Ez maximum a filológusokra tartozik.

– *Azt azért te sem állítod, hogy nincs erdélyi költészet. Vagy politikai.*

– Minden van.

– *Említs három politikai verset. Magyar költőtől, József Attila utánit.*

– Kányádi is írt nem is egyet, Szőcs Kálmán is. A legnagyobb, a 20. század és a magyar költészet egyik legnagyobb alkotása kétségtelenül az Egy mondat a zsarnokságról, még ha Márai nem szerette is... Persze Márainak más szempontjai voltak. De néhány év eltéréssel Illyés verséhez képest született még két remek vers. Mindkettőről írtam, amint az Beszéd a palackból című kötetemben olvasható is...

– *Ahá, az egyik Cs. Szabó László hármaverse lesz...*

– Igen, A Nagy Háború. A másik: András Sándor, azaz Sándor András verse az ASAK-ról, vagyis az András Sándor Köztársaságról.

– *Ha nekik szabad volt politikai verset írni, neked miért nem szabad?*

– Azt nem mondtam, hogy nem szabad. Csak azt nem szeretném, hogy mint költőt politikai költőként határozzanak meg. Különböző óriási a konfúzió a fejekben és szerintem kevesen tudnák eldönteni valamiről, hogy az közéleti, politikai vagy történelmi vers. És tényleg, rengeteg a határeset, az átfedés, az átminősülés. A kortársak politikumként élik meg azt, hogy „Lamberg szívében kés, Latour nyakán kötél“, nekünk ez történelem. Másrészt az, hogy Ady „csóvás bolond“-nak nevezi Tiszát, nem történelem, s kérdéses, hogy politika-e. Ilyen értelemben mit mondjunk Dante Pokláról? Dante itt beleírta összes személyes ellenségét a legválogatottabb bugyrokba, meg a közelmúlt pápáit, kardinálisait, a teljes politikai ellentábor: politikai-e ez a költészet? Vagy történelmi-e, ebben a privát, mondhatni kicsinyes, alacsony léptékben? Mondhatjuk, elég, ha költészet – és kétségtelenül az. Anélkül, hogy érdekelnének a részletek, anélkül, hogy érteném a követhetetlen, kusza politikai viszonyokat, jelentéseket, összefüggéseket, amelyekből a mű indulatai táplálkoznak.

– *Térjünk vissza A Hattyúhoz, amelyet én az új évszázad egyik legjelentősebb politikai költeményének tartok...*

– Ha így beszélsz, soha nem fogsz az És-ben publikálni. De szögezzem le: nem szeretném, ha itt Téreyvel vagy Kemény Istvánnal szemben kívánnál vagy kívánná bárki pozicionálni. Kemény különben valószínűleg a legnagyobb költő ma közöttünk. Ezt rég mondom.

– *A Hattyúhoz... hogy született? Mi köze Sziveri Jánoshoz?*

– Sziveri soha nem járt Erdélyben. Remélte, hogy egyszer elviszem oda. Amikor már nagyon beteg volt, addigra már nyilván leszámolt

magában ezzel az álommal. Annál erősebben kapaszkodott a kis erdélyi történetekbe, amelyeket valósággal kizsarolt tőlem. Így kezdtem el írni ezt a hatyús verset is, de mire befejeztem volna, éppen meghalt Jancsi. Úgyhogy néhány hónapja vettem elő megint és akkor véglegesítettem. Valamennyit kihagytam belőle, és nem írtam hozzá semmit mindabból, amit annak idején szándékomban állt. Ennyi volt az utólagos beavatkozás.

– Ezek a kis történetek, amiket említettél, megvannak leírva is?

– Nincsenek, de egyet-kettőt lejegyezhetek a kedvéért.

– És az Irodalmi Jelen olvasói kedvéért. Meg minden olvasód kedvéért.

Farkas Wellmann Endre

Szőcs Géza

A PATAK. A LÉPCSŐ

– Mesélj nekem Erdélyről! – kérlelt nem titkolt mohósággal. Akkoriban még ki voltam tiltva az országból, ő pedig inkább már csak vendégként lézengett az élők közt pizsamájában, melyet néha meglobogatott a huzat.

Mégis minden apró históriát azzal kezdtem: Majd fogod látni, hogy...

– ...Tudod, ahogy átérünk a Királyhágón, van ott egy patak, semmi különös, csak azért tartom számon... szóval, csak amiatt tűnt fel nekem ez a patak, mert képzeld, ez egy olyan patak, csermelynek is nevezhetném...

– Milyen? Milyen patak?

– ...szóval ez a patak hegynek fölfele folyik.

– És a pizstrángok? – faggatott csillogó szemmel. – A pizstrángok hogy bírják ezt?

– Hát nézd, kérlek, a pizstrángok is kétfélék. Egyik úszik az árral, felfelé, a másik meg árral szemben, lefelé, nem is tudom, melyiknek könnyebb. Hanem eszembe jut erről az a kolozsvári utca...

- Kolozsvári! Melyik?
- Nevezzük Horea útnak. Kivételesen nincs használatos magyar neve, mint mondjuk a Széchenyi térnek vagy az Erzsébet útnak. Noshát, amikor olyan négyéves voltam, a szüleim akkoriban költöztek Kolozsvárra, és nem volt lakásuk. Apám ennél a Horea úti kiadónál dolgozott...
- Mi volt a neve?
- ESPLA. Ez volt a neve, ESPLA. Editura de Stat pentru Literatura si Arta. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó. Ez volt a neve és a harmadik emeleten működött. Ideiglenesen ott laktunk ebben a kiadóban.
- Ott a Horea út hány szám alatt?
- A Horea 6. szám alatt. Nahát kérlek, ennek a lépcsőházát, pontosabban a lépcsőjét úgy tervezte meg egy zseni, egy Leonardónál is nagyobb elme...
- Hogy? Na meséld, hogyan?
- Szóval ezeken a lépcsőkön annyira kényelmes a fölfele haladás, mintha csak lefele menne az ember, annyira nem fárasztó. Sőt: pihentető, azt mondanám. Majd meglátod, ötször-hatszor is föl fogsz szaladni rajtuk, s csak azért sétálsz majd le, hogy újra élvezhesd, milyen repüléshez hasonló érzés fölszaladni rajtuk a harmadikra... mintha lefele repülnél.
- Szóval ez a lépcső úgy megy felfele, mintha lefele vezetne.
- Így is fogalmazhatunk.
- És te mikor jártál ott utoljára?
- Hát akkoriban, óvodás éveimben.
- Te, és létezik még az ESPLA?
- Nem. Már nem létezik. De azért fölszaladhatunk, megnézzük, nem keletkezett-e ott egy másik könyvkiadó és írának nekik egy könyvet ketten...
- De a patakot is megnézzük.
- Meg hát. Azzal fogjuk kezdeni.

A HINCZ-HÁZ

Mint majd fogod látni, a kolozsvári Főtér sarkán van egy ház. Ötszáz éven át a Hincz patikus-család lakott benne, aztán egy napon kiszélesítették az utcát, egészen a ház sarkáig, úgyhogy a járda teljesen eltűnt.

Hinczéknél megjelent egy építőbrigád, akik ezúttal nem építeni jöttek, hanem a sarokszobát, a család nappaliját átjárhatóvá tenni. Szépen

kibontották a két falat, hogy a Főtérről be lehessen a nappalin keresztül fordulni a Dózsa György útra és fordítva.

A család nem zavartatta magát. Ötszáz év alatt sokmindent megélték már. Hincz nagypapa ott pipázott a hintaszékében, zöld selyem hálókabátjában, Hincz mama pongyolában, hajcsavarokkal a frizurájában tévét nézett, volt, aki olvasott, leckét írt, udvarlójával enyelgett. Egy Iring-lány, akit valamelyik Hincz-fiú hozott a házhoz, angol órákat tartott. Az öreg Iring órás volt, és egyszer vettem tőle egy zsebórát, amely azt az időt mutatta, amikor meghalt az utolsó ismert erdélyi fejedelem.

– Azóta uralkodnak a láthatatlan fejedelmek – súgta meg nekem bizalmasan.

Néha, éjfél fele, amikor a család már felment az emeletre lefeküdni, a láthatatlan fejedelmek kóbor macskák képében összegyűltek tanácskozni Hinczék nappalijába. Én a szomszédból, Weér Judit házából hallgattam, miről tárgyalnak. Így szereztem tudomást arról a nagy, elrejtett kincsről, amely kettőnkre vár, hogy kiássuk és megindítsuk a szabadságharcot. Te leszel a krónikása – magyaráztam, – amivel együtt jár egy uradalom Holdvilág mellett.

Mert Erdélyben van egy Holdvilág nevű hely is, nem messze Seligstadtól, azaz Boldogvárostól. Minden térkép mutatja, hogy hol.

„Inkább egy jó kötélmászó, mint egy rossz szerző”

Beszélgetés Murányi Sándor Olivérrel

– „A XX–XXI. század fordulópontjának könyve, egy céltalanul cél felé tartó ifjúság pittoreszk elemekkel gazdag regénye” – *állapítja meg legújabb könyvedről Fried István. A főhős, bár nagyon emlékeztet a romantikus kalandregények szereplőire, korunkat testesíti meg...*

– Zordok egyformán jól érzi magát az erdőben, medveles közben és a plázában, a művészesénél. A huszonegyedik század embere, aki mind a hegyi faluban, mind a nagyvárosban megfordul és fogadja a nők Facebook-flörtölését.

– *Vitaregény, nevelődési regény – olvashatjuk ugyancsak Fried Istvántól. A kiadód (Kalligram) szerint pedig az új kötet műfaja kéjpróza. Te mégsem határolod be műfajilag a könyvet, sőt, saját magad segédíró-helyettesnek nevezed. Miért?*

– A kritika nevezze regénynek a művet, ne a szerző. Kedvenc íróm, Hermann Hesse *Dichtung*nak, vagyis költeménynek nevezte regényét. Nem annyira a műfaj a fontos. Én magában a történetben hiszek. Az írói titulust pedig sokan előszeretettel használják anélkül, hogy megérdemelnék, és elismerésre, dicsőségre áhítoznak ahelyett, hogy átütő alkotást tennének le az asztalra. Ezzel szemben nem álszerénység segédíró-helyettesjelölti mivoltom, csupán azt szeretném kifejezni vele: bár a szakma írónak tart, száz év múlva derül ki, hogy az voltam vagy sem. Az író ugyanis nem popsztár, nem a *Csillag születik* felfedezettje. Neki nem feltétlenül életében kell „befutni”. Gondoljunk például Kafkára, aki halálos ágyán kézíratai elégetését kérte Max Brodtól, és jómaga már a sírban pihent, amikor fontosabb kötetei sikerré váltak.

– *A címben miért éreztetd szükségesnek kiemelni, hogy Zordok egy székely számuráj? Nem lett volna elegendő csak a Zordok?*

– A Kalligram Kiadó főszerkesztője, Mészáros Sándor tanácsolta az alcímet a következő kijelentéssel: „Tolsztoj írhat olyat, hogy Anna Karenina, de Murányi Zordokot még nem.” Igaza volt.

– *Demény Péter a Népszabadságban megjelent, Dilettáns éj című kritikájában felrója neked és a kiadónak a címválasztást. Félrevezetheti a cím az olvasót? Vagy rosszul látja a kritikus?*

– Pontosítanék: Demény Péter nem kritikát írt a Népszabadságban, hanem egy pocskondiázó gyűlöletbeszédet, amely a pamflet szintjét sem üti meg. Ő a kortárs erdélyi irodalom groteszk figurája, jó példa rá, hogy az erdőből induló művészet szikráját olvasással, tudománnyal kiegészíteni lehet, pótolni nem. Számomra mindegy, hogy írással, karatéval vagy néptáncsal fejezem ki magam, amíg ő görcsösen kapaszkodik élete egyetlen értelmébe: hogy íróként fogadtassa el magát a társadalommal. Húsz év alatt nem ment neki az, ami ment Esterháznak, Nádasnak és Bodor Ádámnak. Innen a gyűlölet, amely mit sem ér, ha nem kíséri hatalom.

– *Erős váddal illet. Kertelés nélkül azt mondja, dilettáns a mű. Miért gondolhatja ő ezt, és más kritikusok az ellenkezőjét?*

– Mást dilettánsozni csak a vérbeli dilettáns szokott. Sajnálom Deményt, inkább egy dilettáns, mint egy közepes profi... Közben a Magyar Narancsban Urfi Péter egyenesen a Kalligram Kiadó mélypontjának nevezi Zordokot, de elképzeléseimbe a magukat kritikusnak nevező szennzőhajhász újságírók véleménye is bőven belefér, amíg Fried István és Márton László kedvenc olvasmányáról van szó... Hatásvadászat nélkül írtam, mégis örülök, hogy könyvem megosztó jellegű. Jobb, mintha hallgatnának róla... Az AIDS-szakértők jól tudják: a negatív inkább életben tart, mint a pozitív...

– *Nem ez az első negatív kritika, amely olyan szerző művét vesézi ki, akinek első kötete az Erdélyi Híradónál jelent meg. Személyes sértettség is motiválhatja a kritikus?*

– Tíz éve az volt a baja Deménynek, hogy nem ő Orbán János Dénes. Most éppen velem van baja. Meg tudom érteni, mivel én sem lennék a bőrén. Közepes szerzőnek lenni olyan lelki teher, amit nem szívessen vállal egy életen át az ember. Személyes boldogsága érdekében, jó szándékkal ajánlom neki, hogy cserélje horgászatra a literatúrát, bár ő csak az irodalmi nagyhalakat tudja fárasztani, mivel futottak még-kategória, mint a gang bang-ben a felállító lányok.

– Talán az is bántotta, hogy a köteted egyik nem túl pozitív szereplője...

– Két oka is van: Dömény Peti néven szerepel a kötetemben, ugyanakkor az én kéziratommal szemben az övét visszadobta Mészáros Sándor a Kalligram Kiadótól. Nyugodtan fröcsögjön rólam tovább, addig se a verseit meg a prózáját kell olvasnunk.

– Vannak-e még egyáltalán hiteles kritikaírók vagy halálán van a műfaj?

– Nem minden esetben tartom szerencsésnek, ha a kritikus költő is. Több ilyen ismerősöm van, aki kritika címen ír laudációkat a pályatársainak. Nem rád értem, mivel te a rosszat is megírtad könyvemről a másik végtellességgel szemben, amely kimerül az érzelmi alapon írt gyűlöletbeszédben. Mindezek ellenére optimista vagyok: léteznie kell az arany középútnak, amelyet mi a harcművészetben doznak nevezünk. Az igazság nem odaát van.

– A Zordok önéletrajzi regény. Az utolsó formagyakorlat alátámasztja ezt: „Mindig is gyengeségem volt a fikció”. Minden benne van, ami téged jellemez, csupán az íróságot hiányolom kissé. Arról túl keveset beszélsz...

– Ha majd írok húsz unalmas regényt a nemzeti kisebbségek sanyarú sorsáról, akkor én is jönni fogok hozzád hetvenes éveimben sértődötten, hogy miért nem tudja a világ, hogy én milyen nagy író vagyok, s miért nem hozzák ki hozzám személyesen Székelyszentistenhátamögöttre a mindenki által áhított irodalmi Nobel-díjat, hogy nevemre maszturbáljon a nemzet.

– A műzsafik között Zordok, a harcos csak megfigyelő. A Tanár úr, az író írja meg a harcművész történetét. Szándékosan választod őket külön? A harcművész, a kalandor, a táncos és a képrózaíró szerepe ilyen élesen szétválik Murányi Sándor Olivér életében is?

– Harc és ferences eszme, tánc és medveles, teológia és képróza – e látszólag egymásnak ellentmondó területek számomra az írással váltak eggyé. Amint már említettem, a karate és a néptánc segítenek, hogy ne legyek görcsös az irodalomban. Ha fáraszt az irodalompolitika, kimegyek egy szép fenyvesbe és ott végzem el a napi edzésem. Nem véletlenül mondja Zordok: „A literatura az erdők mélyén zizzenő falevelből és az útszéli fogadókbán összekoccanó borospoharak hangjából indul elvétve az egyetemi tanszékek felé – és nem fordítva.”

– Orbán János Dénes a könyvben Andrásként szerepel. Ha nem is bárki, de a baráti köre, na meg a szakma bizonyára ráismer. Nem bántó

szándékú, mégis ironikus hangot üt meg a tizenkilencedik formagyakorlat, amelyben András megtéréséről értekezel. Számítasz-e revansra?

– OJD-vel baráti módon szurkáljuk néha egymást. Ő a felfedezőm, ezért gyűjtőszinóromnak nevezem. Emellett nagyon közel áll egymáshoz a művészi koncepciónk, ezért is lépünk fel kettesben. Nem tetszett neki az András név, de időszakos megtérését hallgatva hasát fogta a budapesti Márton Áron Kollégiumban rendezett OJD-MSO SHOW-n. Régóta ismerem: visszavágója nem marad el. Így van ez rendjén, ő is harcos, sőt, nem akármilyen: üt, ha ütni kell.

– A többi műzsafi, például Márkus András olvasta már a Zordokat?

– Nem tudok róla, de biztosan jelzik majd, mivel meg vagyok győződve: többen magukra ismernek benne. A műzsafiakról szóló részt róluk írtam, de nem csak számukra. Az olvasónak is érdekes arra gondolnia, hogy a poéták egy halrajhoz hasonlítanak, amit Zordok gyerekként látott a folyó szélében. Három milliméter hosszúságú kishalak voltak. Vajon melyikükből lesz a tíz kilós harcsa? Mert lenni csak annak érdemes... Lehet, tájékozatlan vagyok. Demény Péterről már hallottam, Márkus András nevével azonban még nem találkoztam a kortárs szépirodalomban.

– Úgy hírlik, az egyik nőszereplő perrel fenyeget. De Te azt állítottad egy korábbi interjúmban, hogy a hősnők kizárólag megalkotott figurák. Mégis hogyan lehet az, hogy egy kéjprózában pont a nőalakok fiktív szereplők?

– A könyvtárról szóló részben magára ismert a könyvtárosnő és valóban perrel fenyegetett. Az erotikus történetek kizárólag fikció tárgyát képezik. Ezt irodalmi esteken is elmondom. Pláne, ha a párom velem van...

– Könyved olvasása közben Lasse Hallström Casanova életéről készül filmje ugrott be. Főhősöd, a modern, huszonegyedik századi figura keresi a nem létező, tökéletes nőt és apró részletekből próbálja összerakni. Egy korábbi interjúban azt mondd, hogy műzsa nélkül nem érdemes. Pontosíthatunk úgy, hogy műzsák nélkül nem érdemes?

– Az emberiség jelenleg fejlettebb része monogámiában él. Nyithatunk vitát arról, hogy maga az ember eredendően poligám, ezzel szemben jómagam a tolerancia híve maradok: egyes férfiak egy nővel, mások több nővel haladnak útjukon. Mindenki úgy intézi, ahogy neki testhez álló. A lényeg, hogy ne a mások szája íze szerint éljünk. Mert

akkor nem férfiak vagyunk, hanem pasik. Múzsák nélkül pedig meddő a literatura, mint a szőkefalvi javasasszony.

– *Az irodalmi élettel sem bánsz kesztyűs kézzel. Elmondod, hogy bár vicces célzattal és rossz szándék nélkül, de mindig kibeszélik a múzsafik a távollévőt, és hát időnként mindenki távollévő... A harcművészhez képest az irodalmár nem annyira nemes lelkű, bár elvileg annak kellene lennie.*

– Lassan nyolc éve forgok literátus emberek között, és csak kevesükkel tudtam Cervantes-ről és Maupassant-ról beszélni. Emberi reflex: aki él, de nincs jelen a társaságban, azonnal szóba kerül. Ha három napig nem szidnak tudtodon kívül, nagy baj van: dicsér a pap a ravatalozóban.

– *Mindkét testvéred zenész. Merítesz-e a zenéből írásaidhoz? Milyen a viszonyod a többi társművészethez?*

– Nem ragadok le egyik művészeti ágánál sem. Az alkotás vagy megáll a lábán vagy sem. A legkeményebb kritikákat családon belül kapom, és evvel a két öcsém is így van. Nem kegyelmezzünk egymásnak, amikor egy műről véleményt kell formálni. Fried tanár úr szokta mondani: a jobb a jónak ellenfele. Ezt az elvet alkalmazzuk. A művészetek találkozásának nagy híve vagyok: több irodalmi estem kötöttem és kötöm egybe karate-, valamint néptáncbemutatóval. Nem érdekel, hogy egyesek cirkuszistának tartanak emiatt. Mert cirkusz és cirkusz közötti különbség: a minőség. Inkább egy jó kötélmászó, mint egy rossz szerző.

– *Zordok, és megkockáztatom azt, hogy Murányi Sándor Olivér is vendég a kocsmában, az irodalomban, a harctéren, a ferences reverendában, a fenyőerdőben, a plázában, halastónál. De talán harcművészként mozog a legotthonosabban. Jól érzem ezt?*

– A legjobban. A főhősöm több személyből gyúrtam össze, ennek ellenére hozzá hasonlóan harcos vagyok elsősorban. Utam vereségek és győzelmek mentén vezet. Meg kell tanulnunk veszíteni, hogy győzzünk. Éjszakai válaszok ezek, és vigyáznom kell, hogy ne váljak túl okoskodóvá, mert Jung szerint harmincas bölcsek nincsenek. Ezért a kötetben szereplő kardkészítő Jocót említtem példaként, aki egy esztendőnél tovább tudott aggályosan csiszolni egyetlen kardot. Nem érdekelte, hogy felesége alkoholista lesz mellette, és lányán végigmennek a kisvárosi pehelysúlyú zsenik. A kardra figyelt, kezeit-lábait kardként használta a küzdelemben. Meg volt győződve: fegyver nem árthat jobban a fehérnép szájánál...

– *Valamiért ragaszkodsz a tömondatokhoz. Semmiképpen sem lehet rólad azt állítani, hogy szövegirodalmat művelnél, ami manapság a kortárs prózában igencsak divatossá vált.*

– Egy harcos nem beszél sokat. Az irodalomban szerintem nagyobb kihívás tömondatokkal mesélni el a történetet, mintsem oldalakon keresztül ömlengeni, unalmas leírásokkal fárasztani az olvasót. Egyik barátom neves író könyvét áztatta be a fürdőkádban, mert elaludt olvasás közben. Nem szeretnék az író sorsára jutni...

– *„Házimacskává válhat-e a hiúz”? – kérdezi főhősöd. Mikor kapunk erre választ? Talán a következő könyvedben?*

– Egyesek szerint a hiúz házimacskává válhat, ha kasztrálják, mások ebben az esetben katanával vágnák le a csúcsragadozó fejét. Aki a vadonban él, annak a ketrecben is tekintetében az erdő. A szabadságról van itt szó, amely ópium: aki megkóstolja, többé nem tud létezni nélküle. Szeretem nyitva hagyni a történeteim, hogy az olvasó gondolataival írja őket tovább. Éppen ezért nem derül ki a kötet végén, hogy Zordok meghal vagy nem. Ennél sokkal fontosabb, hogy az utolsó oldalig nem él úgy, mint a kutya, amelynek gazdája adja a megszokott napi betevőt – húségéért cserébe. A farkas ezzel szemben jóval ritkábban jut zsákmányhoz, de akkor olyan ünnepet ül, amelyet kutya meg nem érhet...

Varga Melinda

A hatvanas évek óta ír és közöl folyamatosan publicisztikai írásokat, irodalmi és képzőművészeti kritikákat, számtalan verses- és novelláskötete jelent meg, de színpadi szerzőként is jelen van. Szerkesztőként több könyvkiadó munkájában vesz részt, és fiatal, pályakezdő tehetségek köteteinek gondozásával foglalkozik.

„Nem hiszek a szövegirodalomban”

Beszélgetés Gyimesi Lászlóval

– *Nem lehetett könnyű az indulásod, hiszen első kötetedet, amely a Magvető kiadó gondozásában látott volna napvilágot, az akkori, Aczél György nevével fémjelzett kultúrpolitika nem engedte megjelentetni, majd sorra érkeztek az elutasítások. Hogy élted meg ezt akkoriban, milyen alternatívák maradtak?*

– Az indulásom nagyon jó volt, 1966-tól éveken át rengeteget publikáltam, olyan neves költők, írók álltak mellém, mint Csoóri Sándor, Nagy László, Simon István, Fábíán Zoltán, Baranyi Ferenc. A máig is érthetetlen törést a benyújtott kötetem (szabályos elfogadás utáni) főszerkesztői elutasítása, illetve az Első ének című antológiából történő törlésem hozta (a kész kötetből Garai Gábor kivette az elég tekintélyes anyagomat, és másét tette be, Kormos István véleményét negligálva). A könyvkiadásról átmenetileg le kellett mondanom, de néhány folyóirat, újság nem felejtett el, és jelenlétem – ha mennyiségileg csökkent is –, egy-két év múlva újra folyamatos lett. De a megalázó procedura után vonakodtam újra benyújtani a könyvet, erre csak néhány barátom nyomatékos, mondhatni durva rábeszélése után, 1992-ben került sor.

– *A „rendszer váltást” követően, 1993-ban jelent meg az első köteted Idegenvezetés címmel, mely részben a korábbi évek termését foglalta össze, és nagyon jól fogadta nemcsak az olvasóközönség, hanem a szakma is. Mit jelentett ez akkoriban a számodra?*

– Természetesen elégtételt, s annak igazolását, hogy a szakma tulajdonképpen a maga módján mindvégig számon tartott. Bár hivatalos kritika kevés jelent meg róla (a legszebb Tarján Tamásé), a sajtópropaganda igen erős volt, és nagyon-nagyon biztató.

– *Azóta számtalan verses- és novellásköteted látott napvilágot, csak néhányat kiragadva: A láthatatlan kert, az Aquincumi ős, vagy a nagy sikerű Visszatérés Na'Conxipánba. Hihetetlenül termékeny vagy, óhatatlanul felmerül az emberben a kérdés, miből merítkeznek ezek a kötetek?*

– Több forrást említhetnék, s bizonyára mostani válaszom csak egyike az érvényeseknek. Prózám feltétlenül az óbudai-aquincumi valóság, a gázgyári évek táptalaján virágzott ki, mind a tárca-köteteim, mind a mágikus realizmus világába átlendülő regényeim le sem tagadhatnák éltető közegüket. A verseknél kicsit más a helyzet. Azokra is hatott ugyan a hely szelleme, az antik és mai Óbuda múzsákban gazdag világa, de számtalan más poétika iskolához is csatlakoztatható vagyok. Hat rám T. S. Eliot allúziós technikája, szédületes műveltséget hordozó lírája, Dylan Thomas bámulatos sűrítő tehetsége, de elsősorban a magyar irodalom főáramának tekinthető képviseleti költészet hagyománya, Balassitól József Attiláig, Csokonai Vitéz Mihálytól Nagy Lászlóig. Nem hiszek a szövegirodalomban, nekem Petőfi, Ady és az említettek adják a mércét. Íróbarátaim nagy része is segít ennek a vonulatnak a fenntartásában. Tanulmányköteteim is a képviseleti, a szolgáló művek szerzőit szeretnék helyzetbe hozni.

– *Hazai és nemzetközi költői pályázatokon rendre komoly sikereket könyvelhettél el. Mennyiben befolyásolta ez a munkáidat, az érvényesüléset? Melyek az igazán fontosak számodra?*

– Nekem a legkedvesebb az Aquincumi Költőverseny négyszeri megnyerése, a hazai pálya elismerése, és az a szeretet, ami a helyi közönség felől áramlik rám. De büszke vagyok a Salvatore Quasimodo-versenyeken elért sikereimre, a Pro Meritis, a Gábor Andor- és a Nagy Lajos-díjamra is. Bár az Óbuda Kultúrájáért Díjat nem csak irodalmi munkámért kaptam, ez az első az egyenlők között. A díjak feltétlenül hozzájárulnak az ismertség erősítéséhez, de természetesen nem becsülöm túl őket. Örülök nekik.

– *A vers, próza és publicisztika mellett színpadi műveket is írsz. Ezek egyikét-másikát ma is játsszák. Mit jelentenek számodra a „deszkák“?*

– Mindig vonzott a színház, elsősorban az alternatív színjátékok világa. De drámát nem úgy ír az ember, mint verset vagy novellát, kell hozzá a külső megrendelés. Valamennyi munkám hozzám közel álló

művész-közösségek felkérésére született, az Aquincumi Passió a Familia Gladiatoria számára, két verses darabom a Floralia játékok színházi ezermestere, Halmágyi Sándor kérésére íródott, legelső darabom (1967-ben!) az akkori Pinceszínház egyik rendezőjének megbízásából kelt életre. Rengeteget tanultam a színházról, néhány kitűnő rendezőtől, Fodor Tamástól, Ruszt Józseftől, másoktól, s nem elsősorban dramaturgiát, technikát, hanem emberismeretet, empátiát. Remek, kritikus barátokra tettem szert, s ez sokat segít a líráim, prózáim féken tartásában is.

– A hazai kortárs költészettől olykor elrugaszkodva műfordításokkal is foglalkozol. Mi késztetett erre, milyen volt a fogadtatásuk?

– Szerény mértékű publikációk, szerény mértékű fogadtatás – ez a rövid válaszom. A fordítások nagy része (görög kortárs költők, walesi munkásköltők) felkérésre született, néhány másik meg azért, mert nem tetszettek a közkézen forgó fordítások. Hasznos ujjgyakorlatok, de nem érdemelnek több szót.

– Nagy igyekezettel támogatod a fiatal pályakezdőket az érvényesülés útján. Milyen motivációkkal teszed mindezt, mennyiben van benne a saját, személyes múltad?

– Úgy érzem, hogy az általam elindított pályák sikere legalább olyan fontos, mint a „saját jogú” munkáké. A pályakezdők, legyenek ők akár nagyon fiatalok, vagy későn ébredő közép-, vagy éppen szépkorúak, igen kis figyelmet kapnak, sokszor méltatlanul kicsit. Támogatásuk szerintem az érettebb (ismertebb) szerzőknek kutyakötelessége lenne, s azt hiszem, az ilyen kapcsolatokból nem csak a pályakezdők profitálhatnak. A saját sorsomból tudom, milyen jó volt, amikor egy Csoóri, vagy Juhász Ferenc – ha csak néhány jó szándékú mondat erejéig is – szinte gyerkőc koromban mellém állt. Azt pedig ma érzem, hogy a fiatalok másfajta világszemlélete bizony ad megfontoltnivalót az ilyen magamfajta öregedő irodalmároknak.

– Végezetül pedig: hol találkozhat veled legközelebb az olvasóközönség?

– Óbudán minden szögletnél... De állandó sorozatom van a Csillaghegyi Községi Házban, minden hónap (általában) második szerdáján, ezeken az esteken egy-egy pályatárs a vendégem, beszélgetőtársam, szeptember 12-én Bognár Antal, október 10-én Márton László lesz az „áldozatom”. Október 25-én az óbudai Attila Szállóban viszont velem beszélgetnek, nem utolsósorban a könyvhétre megjelent új regényem (Az ember, aki lejött a hegyről) kapcsán. De egyeztetés alatt van több önálló estem, tehát nem kell sokat keresniük azoknak, akik élőben kívánnak találkozni velem.

Botz Domonkos

Véres komolytalanságok

Bárdos József rovata

ZANE GREY

ARIZONA MARHÁI

A végtelen síkságon terpeszkedő füledt csendet porfelhővel közeledő, lovát hajszoló két cowboy bontja meg. Az elhagyott, düledező farm gazdája, egy töpörödött öregember puskával a kezében fürkészi a távot, a közeledőket.

– Figyelj, anyjuk – kiált hátra a konyhában tüsténkedő feleségének –, valami idegen lovasok!

Az asszony folytatja a kenyérdagasztást, ki se pillant, csak visszakiált:

– Durrants oda nekik, mindjárt másfelé veszik az irányt.

Az öreg céloz, céloz a közeledő lovasokra, aztán hirtelen lecsapja a puskát:

– Anyjuk, de hát ezek nem is idegenek! Most látom, a fiaink azok!

Erre már az öregasszony is előjön, tésztás kezét a kötényébe törölgetve. Odaáll a férje mellé:

– Csakugyan, ők lesznek azok! – mondja.

Pár perc, a két lovas a farm elé ér, leugranak a lóról, a lovakat a kerítéshez kötik. Puska a nyereg mellé kötve, pisztoly a derékon, csillagos sarkantyú a csizmán. Akár egy hollywoodi filmen.

– Van itthon valaki? – kérdi nagy hangon a magasabbik.

– Jaj, édes fiaim, csak hogy hazajöttetek – szalad eléjük az asszony. – Kerüljetek beljebb!

Az öreg is előjön, azt mondja:

– Nagyon megváltoztatok, fiaim. Alig ismertelek meg benneteket!

Bemennek a kapun, leülnek a ház előtt a nagy, deszkalapokból formált asztalhoz.

– Persze, hogy nem ismert rám – súgja a kisebbik a társának. – Hát hisz nem is az apám.

– Na, nekem még annyira sem – súgja vissza a magasabbik.

– Ennétek valamit? – kérdi az asszony. – A kenyeret még csak dagasztom, de egy kis hideg marhasült? Az biztosan jól esne.

– Hozzad csak, asszony – mondja az öreg a feleségének. – Addig iszogatunk egy kicsit a gyerekekkel. – Teletölti a poharakat. Egy darabig csend van, aztán megkérdezi: – Hát hogy megy a sorotok? És milyen ez a cowboy-élet?

– Tűrhető – mondja a magasabbik jövevény. – Meg lehet szokni.

– Na, igyunk a cowboy-életre! – emeli az öreg a poharát.

Koccintanak, isznak. Jön az asszony, hozza a hideg sültet. Előkerül a kés a csizmaszárból: a két jövevény jóízűen falni kezd. Az öregek örömmel nézik, hogy tömik emezek magukba az ételt.

– Nem vagyunk ám mi igazi cowboyok – szólal meg most a kisebbik.

– Nem ám – tódítja teli szájjal a magasabbik. – Valójában római nemesek vagyunk. Éppen most választottak meg minket consuloknak. Két évig én leszek az első consul.

– Na ja – mondja a kisebbik, és egy újabb falatot töm a szájába. – Én meg a második.

– És miféle dolog az a consul? – kérdezi az öreg.

– Nahát – mondja két falat közt a magasabbik – olyan, mint a sheriff. Vagy az elnök. Csak ezt hamarabb elcsapják.

– Jól fenéken billentik – mondja a kisebbik.

– Az szép lehet – bólogat az öreg. – Szíves örömet megnézném. Na, erre iszunk! – emeli a poharát.

Koccintanak, isznak. A jövevények folytatják az evést.

– Mi aztán majd visszatérünk a marha farához – mondja a nagyobbik.

– Ahogyan az a Cincinnatus tette. Pedig az diktátor volt, igaz-e? – néz rá a másik.

– Cincinnati? Azt ismerem – mondja az öreg. Ott van Pittsburgh mellett.

– Hallott már valaki olyat, hogy egy miniszter csak úgy lemondjon? – tér vissza a témához a kisebbik.

– Majd bolond lesz lemondani. Hiszen abból él – így a nagyobbik.

A korsó hamar kiürül. Az öreg feltápáskodik.

– Hozok még egy kis itókát – mondja, és már indul is: zúg a feje a sok érthetetlen dologtól.

– Én meg egy kis gyümölcsöt – mondja az asszony. – Ugye, milyen kemény legények? – súgja oda az urának, ahogy beérnek a házba. – Rád ütöttek. Emlékszem, te is ilyen deli legény voltál, amikor elraboltál anyáméktól.

– Rég volt – mondja az öreg. – De azért szép ez az élet. Megadatott, hogy lássuk, ember lett a gyerekeinkből.

– Finom ez a hús! – mondja odakinn társának a kisebbik. – Anyám is pont így csinálta gyerekkoromban.

– Az enyém is. Vagy talán, mégis, az valamivel ízesesebb volt. Mintha valami fűszer hiányozna belőle.

– Most, hogy mondod – bólint a kisebbik. – Lehet, hogy igazad van.

Közben az öregek térülnek, fordulnak, újra ott ülnek mind a négyen az asztal körül. A hús már elfogyott, csend van, iszogatnak.

– Igazából nem is vagyunk consulok – szólal meg váratlanul a kisebbik. – Csak neki – mutat a társára – néha ilyen furcsa tréfái vannak. – A legjobb, ha egy szavát sem hiszik el.

– Na, azért az túlzás volna – mondja a magasabbik. – De ami igaz, az igaz, nem vagyunk rómaiak. Igazi amerikaiak vagyunk. Visszahúz a szívünk ide, Nyugatra. Még ha igazából porszívóügynökként keressük is a kenyerünket a keleti parton.

– Hát így – bólogat az öreg.

– Az már szép! – mondja az asszony, és elégedetten elmosolyodik.

– De ideje, hogy induljunk! – áll fel a magasabbik. A másik is szedelődzködni kezd.

– Máris mennétek? Legalább valamit hadd adjak az útra – próbálkozik az asszony, de a jövevények már vetik is magukat a lóra.

– Na, Isten áldja magukat! – kiált vissza a magasabbik.

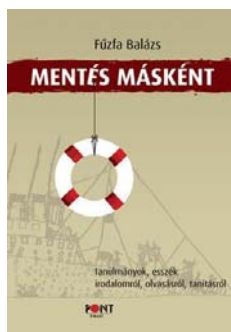
– Vigyázzatok egymásra! – Kiabál utánuk az asszony.

A két öreg egymást ölelve egy darabig még áll a kapu előtt, nézik a távolodó jövevényeket. Azok porfelhőbe öltözve gyorsan távolodnak. Már egy fél órája lovagolnak újabb igazságtalanságok eltörlése, újabb ártatlan leányok megmentése és újabb típusú porszívók eladása (sőt, egyenesen a Nap) felé, amikor megszólal a magasabbik:

– Azért mégis szép, amikor az ember így visszatér a szülői házba.

– Na ja – mondja a kisebbik. – Nincs is szebb dolog a világon, mint a család!

Fűzfa Balázs *Mentés másként* című, főként az irodalomtanítással foglalkozó kötete a Titanic zenekarának nevezi az irodalmárokat, magyartanárokat. Lássuk, mit és hogyan pakolt saját mentőcsónakjába a tankönyvíró és irodalomtörténész.

Mentőcsónakban

Fűzfa Balázs *Mentés másként* című könyve (alcíme szerint *Tanulmányok, esszék irodalomról, olvasásról, tanításról*) első látásra egy heterogén gyűjtemény. A pedagógus olvasók bizonyára elsősorban a módszertani alapvetések összegzését várják a szerzőtől, aki – a Nyugat-Magyarországi Egyetem oktatójaként, irodalmárként, gyakorló tanárként – az utóbbi években új szemléletmódú tankönyvei, irodalmi akciói révén vált „középiskolás fokon” ismertté. Ez a kötet viszont – néhol újragondolva, lábjegyzetelve, kommentelve – valamiféle tematikus csoportosítást adja a 2009 és 2011 között megjelent/elmondott szövegeknek, amelyek között elemzések, parafrázisok és konferencia-előadások egyaránt találhatók.

Az előszóként olvasható két glossza (*Egy tantárgy halálára, Október 6.*) utal a kötet címében is jelzett kulcsfogalomra, a meg- és átmentésre, vagyis – bármi legyen egy-egy szöveg fókusza – az irodalom presztízsvesztése, pozíciójának ingadozása elleni küzdelem, az irodalmi tudás fogalmának változása, annak átadása a szerző szívügye. Ahogy tehát a címlapon látható rajz, a mentőöv is kifejezi, a kötet célja, hogy alternatívákat kínáljon az értéknek vélt tudásanyag és az olvasás „megmentésére”, segítsen megoldani a kultúrabefogadás, a tanulás szokásainak változása miatt felmerülő problémákat. Ugyanez a szándék mutatkozik meg Fűzfa Balázs egész eddigi tevékenységében is, mondhatjuk tehát, hogy az esszégyűjtemény hitvallás-szerű, ars poétikus, summázó.

Kérdés viszont, hogy miért van szükség összegzésre éppen most? Véget ért a munka vagy lezárult egy szakasz? Vagy a szerző csak egy helyen szeretne volna látni ennek a bizonyos periódusnak a szellemi lenyomatait, ötleteléseit? Kézenfekvő válasz lehet erre a 100. oldalon található lábjegyzet, amely szerint 2012. januárjában Fűzfá Balázs – aki egyébként írásaiban tiszteletre méltóan keveset, és csak nagyon érintőlegesen politizál – *már nem látja úgy, hogy az irodalomtanítás megújításához megvan a kellő „társadalmi akarat és a ’magasabb’ – ha tetszik: akadémiai – tudományos szándék*“. Ahogy az közismert, a kormány, többek között a Magyartanárok Egyesületének folyamatos tiltakozása mellett 2012. májusában elfogadta az új Nemzeti Alaptantervet.

Az írásokon egyébként, e kommentárt kivéve, általánosságban nem érződik a pesszimizmus. Az első részben (*Miért pont ők?*) Fűzfa számára fontos szerzőket és műveik kapcsán felmerülő problémákat mutat be. Elemzésre kerül Arany János "nyelvrontása" a *Szondi két apródja* révén, olvashatjuk a *Szindbád*-téma Huszárík és Márai-féle reflexiójának összevetését, Pilinszky *Apokrifé*nek és a rá rimelő Tolnai Ottó-versnek az elemzését, valamint egy Nagy Gáspár-mementót a szerző és a költő levélváltásának idézésével. Mindez szubjektív válogatást tár az olvasó elé. Ezek a szövegek talán lazábban kötődnek a tanítással, tudásátadással való értékmentés fogalmához, korábbi konferencia-előadások foglalatjai, érdekességek. Ugyanakkor persze friss és használható elemzések, Fűzfa pedig jegyzetekkel igyekszik összekapcsolni őket a kötet későbbi, kifejezetten irodalom-pedagógiai témájú részeivel.

A következő két fejezet (*Mit kezdjünk a kultúrával a harmadik évezredben?* és *De mi lesz velünk az olvasás után?*) a szerzőhöz köthető irodalmi projektek (például *A 12 legszebb magyar vers*) és problémák lenyomatát adják. Külön érdekesség a Dreff János/Tóth Dezső-féle *Az utolsó magyartanár feljegyzéseiről* (2010, Kalligramm) írt – az Irodalmi Jelennél egyébként már publikált – recenzió kiegészítése, benne a Dreff/Tóth *Holt költő társasága* című írásával. Nemcsak a primér szövegben, de az értelmezésben is megjelenik a tanárság „romantikus ideája“, pontosabban az ennek elmúlása miatt érzett bánat és részvét, ami Fűzfánál viszont mintha nélkülözné a szükséges iróniát. A tanárság kapcsán hasonló keserűség érződik a 2011-es *Kell-e nekünk Janus Pannonius* című esszében is. „*Ne feledjük, hogy a Magyar nyelv és irodalom tantárgy ma is a nemszeretem kategóriába tartozik az iskolákban, de még a tanári szobák presztízsrangsorában is. S a helyzet tovább romlik mindaddig, amíg – példának okáért – bizonyos egyetemeken a felvett magyar alapszakos hallgatók között több a szakközépiskolai végzettségű diák, mint a*

gimnáziumban – jelenleg még: ráadásul csak középszinten! – érettségizett. [...] [N]emsokára olyan tanárokat fogunk az iskolákba engedni, akinél okosabb diákok ülnek majd a padosorokban – merthogy ők maguk szakközépiskolai végzettséggel taníthatnak/tanítanak majd gimnáziumban“.

A középiskolai magyartanítás módszereinek elavultsága nyilvánvaló, akárcsak a tanári pálya általános tekintélyének hanyatlása. Az is világos, hogy *„a jövő már itt hever az osztályajtók előtt“*. Igazságtalan képet mutat azonban, ha a bírálatban csak a középszinten érettségizett, szakközépiskolás diákokat (és tanáraikat) kárhoztatjuk, mert fel kell ismerni és ki kell emelni a főiskolai és egyetemi tanárképzés felelősségét is. Az ifjú tanárjelöltek ugyanis nem az érettségi bizonyítványukkal, hanem a főiskolai/egyetemi diplomájukkal járulnak hozzá az *„új fajta irodalomszemléletnek, a kortárs irodalomnak, a kreativitásnak, az örömolvasásnak, az élményszerzés szabadságának“* a sikerre viteléhez vagy megbuktatásához.

Fűzfa a könyvében nehezményezi a fent említett Tóth/Dreff-szöveg recepció nélkül maradását, aminek oka (ahogy ő mondja) a totális érdektelenség, de lehet az is, hogy a lelkes magyartanárok – saját ilyen-olyan módszereikkel, újszerűen vagy régimódián – egyszerűen csak tanítanak, és ha valakit/valamit mégis bírálnának, az semmiképpen nem a tanuló ifjúság lenne.

A *Mentés másként* két kulcsszövege talán a *(De mi lesz velünk) az olvasás után (?)* és *Az irodalomtanítás digitalizációja felé*. (Az előbbi fejezetcímként kissé már formában szerepel.) Az első a diákság megváltozott dekódolási szokásai fényében értelmezi újra az olvasás fogalmát, és közérthető, elfogadható formában igyekszik rábírni a hagyományos módszerekkel olvastató pedagógusokat (és szülőket!) az elektronikus médiumok használatára. Rámutat, hogy a legfontosabb lépés a motiváció, az pedig a kor technikai kihívásainak való megfeleléssel, az azokhoz való alkalmazással érhető el. Ez az alapvetés Fűzfa Baláznál összekapcsolódik a (második szövegben is említett) tankönyvsorozattal, amely saját elmondása szerint vállaltan „megtanulhatatlan“ szeretett volna lenni, hogy alkalmazkodjon többek között a nem-lineáris olvasás követelményeihez, asszociatív módon inkább képekkel és információtüredékekkel kommunikáljon.

A kötet zárófejezete – mintegy keretként – ismét elemző írásokat és primér szövegeket tartalmaz *Miért a gömb?* címmel. Az itt található írások közös eleme a glóbusz metaforája, amely, akárcsak Shakespeare színháza esetében, utal a világegészre, a létezésre, és így annak egyik megismerési módjára, az irodalomra is: *„[a]z irodalom kezdetektől*

fogva abban segítette az embert, hogy megértse létezésének szükségszerű véglegességét“. A paródiák, asszociatív játékok, szövegparafrázisok (*A kisbárány levele a farkashoz*) azt mutatják, hogy a másként mentés egyik lehetősége az irodalmi „nyersanyagokkal“ való kötetlen bánásmód, az újraírás is lehet. Sőt talán ez a módszer az egyik leghatékonyabb akkor, ha nemcsak az olvasást, de – a kettőt természetesen egységként kezelve – az írást is meg szeretnénk kedveltetni.

A *Mentés másként* tehát Fűzfa Balázs olvasással, tanítással, „közműveléssel“ kapcsolatos állásfoglalásainak gyűjteménye, ami a szerzőt ismerők, munkásságát figyelemmel kísérők számára kevés újdonsággal fog szolgálni. Az oktatáspolitikai viszonylag hirtelen és különös módon változó viszonyait, állapotait jól bizonyítja az a tény, hogy 2011-ben még magabiztosan ki lehetett jelteni, hogy *„(tan)tárgyunk megtisztítása a felesleges politikai sallangoktól immár sikeresnek mondható*“. Fűzfa érzékeltetés-szerű, udvarias politizálása (lásd a fent említett kötetnyitó glosszát) szimpatikus, kérdés, hogy nem lesz-e szükség keményebb hangnemre most, amikor az oktatáspolitikai és az eredményességre törekvő gyakorlati-pedagógiai kezdeményezések ellentétes irányba tartanak.

Oroszlán Anikó

Fűzfa Balázs: *Mentés másként*. PONT Kiadó, 2012.

Vass Tibor *Mennyi semenni* című verseskötete egy szürreális és merően személyes világba vezeti az olvasót. *Ótvarasba, Hagyomba, Keresztegeződésbe*. Végletekig feszített szójátékok és finom belső megfigyelések 2012 egyik fontos eseményévé teszik a versgyűjteményt.

„Béjvaccs
by Vass”

Erős, összefogott, pontos. Ezek a szavak juthatnak eszünkbe, amikor áttanulmányozzuk Vass Tibor *Mennyi semenni* című legújabb kötetét. Egységes, homogén versanyag, élő és életbe vágó mindaz, amit a szójátékok közé rejt a költő. Vass Tibor lírai hangja egyedi, még ha Tandori vagy Kassák hatása érezhető is a költészetén, derűje, mélysége, modern és szelíd melankóliája csak az övé.

Fanyar humorán helyenként átragyog a lélek sötét éjszakája, a szabatos formák és az egységes tematika mögött pedig az egymásnak feszülő érzelmek és az egzisztenciális szorongás. A lírai alany folyton elindul, éppen ezért meg-megtorpanva halad egy olyan belső utazás során, amely fikatív földrajzi tájakon vezet keresztül. Menekül a valóság elől? Emlékeibe burkolódik, vagy egyszerűen csak követi az élet törvényét, mely állandó továbblépésre szólít? *Ótvarasba, Hagyomba, Fúróba, Keresztegeződésbe, Másodiknapozásba* követhetjük a megszólalt. Az elmozdulás is csak ennek a belső tájnak az ismeretében térképezhető fel, például az ehhez hasonló idézetek figyelembevételével:

„Uram, add, hogy hálás tudjak lenni mindazoknak, akik hálátlanok, mert tőlük lehet mód megtanulnom igék idejét, szók fáját”, „Simeonban egyik vasárnap, ahogy húsvétkor viszik áldani a kosárkást, meglesi az Ur. Az Úrnak jó meglesni ilyen kosárkás dolgokat.”

Szürreális képeiben, képzeleteiben kitalált helységnevek, műszavak nyelvújítással felérő sokasága – *észterhes, öldökszínór, míztelen, lazaérek* – bukkan fel, néhol meghökkentő „nyelvcsavarással“, máskor viszont csak egy-egy betűnyi eltéréssel adva számos új áthallást a szavak tartalmának.

Egyszerű mozdulattal rakhatnánk Vass Tibor költészetét a „neoavantgárd polcra“ vagy a „posztmodern szürrealista szekrénybe“, az új kötet viszont olyan verseket mutat fel, melyekbe mesteri módon építi be a különböző stílusjegyeket, és irányzattól független saját nyelvet hoz létre belőlük:

„Anyám császármetszet, anyám bor-túsz, születésnap betevő falat, hallat vadat, s mi jó a falat. Anyám vadas, puha, ízletes. Persze hogy holnap tiszteletjelet tesz, holnap egyenlőségjel leszek.“

A fenti példákban is látszik, hogy a *Mennyi semenni* versei számos hagyományból merítenek, de nem állnak be egyetlen szellemóriás árnyékába se. Ötletelnek, újraírnak, mégis megmaradnak az értelmezhetőség határain belül: *„Még lírnek a hölgyben a kerti virág sok. Alapszín: szármalmas Mikulás. Mintha a tél papnak öltözött volna. Rénszar, rozsdás vas.“*

Vass Tibor költészete alanyi ugyan, azonban korántsem olyan szélsőséges, mint az néhány megközelítésből kitapintható. Játékossága, az origamihoz hasonló többféle hajtogatási lehetőség, az átpakolható, könnyű elemek, amelyek mögé időnként elrejtőzik a lírai alany, nagymértékben tompítják az önfeltárás radikalizmusának élet. Kibeszél mindent, viszont nyoma sincs az embert *„túlzott, arcba hajolós bizalmaskodással és bélpanaszok részletes ecsetelésével“* megfojtó attitűdnek, mely időnként nyomasztóvá tud válni a kortárs lírában. Kitarulkozása megfelelően kidolgozott keretek között mozog: *„Viszontválaszul béjvaccs by Vass: én, a mélabúí vízimentő, mintha folyton vízimentetőznék; teszem azért, hogy szárazon megússzam, ha kimondom: íme a sapkaember, a homo sapkaiens“*.

Szüleinek, apjának, anyjának képe sok versben felbukkan, más-más színezetben és hangulatban, hol gyászosan, hol régi miniatűrök felvillantásával. Fiktív párbeszéd sorozata bontakozik ki az elvesztett szülőkkel. Düh, tehetetlenség, megbocsátás, perlekedés, tiktokat feszegető vallomások színes palettája tárul elénk a „fiú“ és a szülők kapcsolatán keresztül. Az érzélgősséget ezzel a témával, életanyaggal kapcsolatosan is kerüli, több versből lehet csak összerakni a szülőkhez fűződő viszony milyenségét:

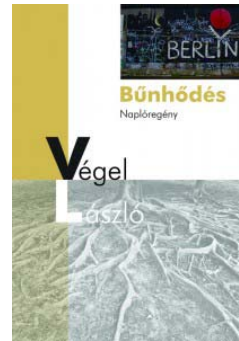
„apám. Apám észterhes, apám öldöklsinór. AK-ofónia. (Az Avtomat Kalasnyikova obrazca jó nevű gépkarabély.“; „Apám cintányér. Anyám hőscincér. Eldöntik, csápolnak, pakolnak, vagy csapolnak, papolnak. A forgásban nem tűnik élre állónak az érme.“; „Anyám jó pár szervét idegen kezekben meglátom, meglátom apáméit is. Jegyzőkönyvekből tudom, melyikük miye nyom melyik latban többet.“; „Nem haltunk meg, fiam, nemsokára hazamegyünk, mondja anyám, mintha egy gnóm a mellette fekvő ágyból szólna.“

Vass Tibor eddigi verseinek ismeretében az is látható, hogy az új kötet illeszkedik életművébe, nincs benne mellébeszélés, költészete egységes, hiteles arculatot mutat. A tragikum mellett megmarad a létezés derűjének sugárzása, a humanista bölcsesség és a „mégis akarás“ erősebb a rettenetes és nyomasztó gótikánál.

A *Mennyi semenni* bárkinek segíthet derűvel feldolgozni a veszteségeket – legyen szó kamaszról vagy az életben megedzett felnőttekről. Főleg azoknak ajánlható a kötet, akik érzékenyek az apró rezdülésekre, szívesen követik nyomon a lélek gyógyulását, és közben maguk is nyitottak a teljes életre egy-egy vers elolvasásával.

Csepcsányi Éva

Lehet-e peremvidéki kisebbségiként európaivá válni? Erre a kérdésre keresi a választ a vajdasági Végel László életművet összegző naplóregénye, a *Bűnhődés*.

Nem fattyúnak való vidék

Végel László *Bűnhődés* című naplóregénye a szerző életének és alkotói pályájának rövid (egész pontosan 172 oldalas) összefoglalása, hiszen a könyv eseményeit az író saját élményeiből, míg központi motívumait és kérdéseit korábban megjelent műveiből gyűjtötte össze. Valószínűleg lehetetlen lett volna a vajdasági magyar dráma- és regényíró, esszéista mind a hetvenegy évének és tizenhat magyarul megjelent könyvének teljes tartalmát egyetlen kisregénnyé gyúrní, így elkerülhetetlenné vált a válogatás. A mű minden eleme egyetlen témakörhöz kapcsolódik: hogyan lehet peremvidéki kisebbségiként nemzeti, illetve európai identitást kialakítani, és milyen szerep jut ebben a kísérletben Németországnak.

Az újvidéki Dornstädter cukrászda már a *Bűnhődés* megszületése előtt az ön- és történelemértelmezési folyamatok jelképévé vált. Már az *Áttüntetések* (1984) nyitóoldalain is felbukkanó épületnek a naplóregény szempontjából fontos történetét összefoglalja a *Hontalan esszék* (2003) című gyűjtemény egyik darabja. Ebben a kötetben megtalálható Végel László legfrissebb művének szinte összes fontosabb kérdése, illetve szimbóluma, mi több, innen származik a szöveg *Nach Berlin...* című bevezető, illetve *What is Yugoslavia?* című befejező része (utóbbi itt még *Országkrónikaként* jelent meg), ami szintén jelzi, hogy a naplóregény gondos válogatás eredménye.

E két utóbbi írás nem kapcsolódik szervesen a három részre bontott regény leghosszabb, címadó szakaszához, amely önmagában is egy lezárt egység. Így felmerül a kérdés, hogy mi is a célja ennek az esszé-

újrahasznosításnak. Az előbbi szöveg esetében a válasz eléggé kézenfekvő: a *Nach Berlin...* hangulati bevezető és gondolatébresztő, amely felvillantja a körüljárandó problémákat. Így a pároldalas berlini kószálás bemutatja, milyen érzés „európai fattyúnak”, azaz kelet-közép-európainak lenni. Az olvasó akaratlanul is részese lesz ennek a barangolásnak a Végel Lászlóra oly jellemző egyes szám második személyű elbeszélés révén: „*Lerobbant, piszkos városrészbe tévedsz, ismerős szavak ütik meg a füled; itt élnek az ázsiai, balkáni, Duna menti vendégmunkások, olcsó sörözőkben kóvályognak, haza vágyakoznak, miközben attól tartanak, hogy egyszer kitessékelik őket. [...] Beszélük a nyelved, de nem feded fel előttük a kilétedet, szégyelled magad, hisz felismered, végső soron te is olyan vagy, mint ők. Lelki rabszolga.*” Éppen ezért a regény bevezető része nemcsak összefoglalása a várható témaköröknek, hanem azt is elősegíti, hogy a *Bűnhődés* peremvidékiént, tehát érintettként olvassuk, annak ellenére, hogy a következő részben már az én-elbeszélő dominál.

A *What is Yugoslavia?* című, befejező esszé szerepének kiderítése már nehezebb feladat, célja talán a felmerült kérdések egybegyűjtése és egyértelmű megválaszolása, esetleg az előző szakasz erőteljes zárásának hangulati levezetése. Ez utóbbi célt viszont nem tölti be maradéktalanul, mivel a központoszással is jelzett indulatosság nincs összhangban a könyv leghosszabb, *Bűnhődés* című szakaszának rezignáltságával.

A regény legterjedelmesebb, címadó része közelíti meg leginkább a borítón található műfaj-meghatározást, hiszen az itt is jellemző esszéyszerű írásmód ellenére egyértelműen regénnyel van dolgunk, jóllehet formája, vallomásossága naplóra emlékeztet. Az életrajzyszerűség nem öncélú: az egyéni sors megismerésével nyerhetünk bepillantást a hontalanság, illetve többhonúság problémájába. Ez az áttekintés viszont több rokonságot mutat a csapongó, élőbeszédszerű visszaemlékezéssel, mint a kronologikus naplóval. Így egy gyermekkori történet észrevétlenül átalakul egy 1988-as írótalálkozó összefoglalásává, a trieszti kávéház kapcsán elinduló gondolatok pedig több évtized történetét ölelik fel. A kötetben lazán összefűzött emlékdarabkák csak illusztrációként szolgálnak az írói eszmefuttatáshoz.

A regény egységét az ismétlődő motívumok teremtik meg. Az egyik közülük a már említett Dornstädter cukrászda, amelynek történetén keresztül bepillanthatunk az elmúlt hetven év jugoszláv, majd szerb történelmébe. Ez a visszatekintés helyenként nosztalgikusnak tűnhet, de a kellemes emlékek közé beszívárognak a múlt szőnyeg alá söpört kegyetlenségei, mint például a Végel-családot is érintő német-magyar

tömegsírok emlékei. Allegorikus a fénykorában bécsi kávéházak hangulatát idéző cukrászda sorsa is. Eredetileg a sváb tulajdonosról kapta a nevét, de 1945-ben, amikor a németiség üldöztetése megkezdődött, a szovjet barátságot erősítendő Moszkvára keresztelték. 1948-ban viszont Tito és Sztálin konfliktusa miatt a Zágráb, a balkáni háborúk után pedig az Athén elnevezést kapta. A politikai változások során „a *belső miliő* azonban idővel egyre inkább leépült, míg nem pályaudvari váróteremre kezdett hasonlítani.” Az ezredfordulón, az Európához való csatlakozás jegyében ugyan felújították a cukrászdát, de a hangulata sosem lett a régi, nem úgy, mint a trieszti San Marco kávéháza, amely a narrátor szemében az európai kultúra szimbólumává vált. Ide belépni viszont csak néhány pillanatig mert, addig, míg a jó szándékú, szerbiai származású pincér nem figyelmeztette, hogy ez a hely nem neki való.

Az alcímnek (*Úti szövegek*) megfelelően meghatározó elem az utazás is, amelynek célja, illetve eszköze szintén igen változatos (repülés Szerbiába, vonatozás Triesztbe, buszozás Berlinbe). Mégis közös bennük, hogy a nemzeti öndefinícióról való elmélkedés táptalajaként szolgálnak, melynek konklúziója a hontalanság felismerése: a szerbiai magyar olyan, mint egy kettészelt kentaur. „*Legyen egy kisebbségi író vagy ló, vagy ember! Az egyik dobozban ismerős idegen, a másikban idegen ismerős. Vagy az egyik, vagy a másik. Bizonyára ez esetben könnyebben megleglik a helyüket, ellenben akkor már nem azok, akik voltak. [...] A kentaurok Európa rossz lelkiismeretére emlékeztetnek, ezért nem kapnak helyet sehol sem, egyes-egyedül a görög mitológiában.*”

A kisebbségi értelmiségi meghasonlottságában osztoznak a regény németországi „*gastarbeiter*ei” is, amint az egy többórás buszozás élénk és érzékletes leírásából kiderül. Ez a szövegrész, akárcsak Nagy Koppány Zsolt *A vendégmunkás dalai* című írása, egyik ékes példája a „vendégmunkás-irodalomnak”, annak tipikus motívumaival: a pálincaszagú járműben uralkodó zenebonával, a duhaj hangulatot rövid időre megszelídítő félelemmel a határátkelés során, majd a vámosok rászedése feletti örömmel. Az elbeszélő némi értelmiségi felsőbbrendűséggel, fél-kívülállóként szemléli a buszbéli eseményeket. Kompenzálásként a narrátor többször jelzi, hogy ő az egyszerű nép szülötte: a szocializmus nélkül valószínűleg napszámos, jobb esetben fuvaros lenne. Hasonlóképp, amikor az út során anyanyelve miatt magyarázkodni kényszerül, mert az egyik dél-szerbiai szerint a magyarok repülővel járnak, vajdasági magyarságával indokolja, hogy a vendégmunkás-járáttal utazik, holott az előzményekből kiderül, az igaz ok a feleség repülésiszonya.

E visszasságok ellenére hitelesen festi meg a könyv az igazi hazájukat meghatározni már nem tudó, a megélhetésért országot cserélő emberek

alakját. Megtudhatjuk például, hogy egyszerű munkásként ki hogyan vett részt a berlini fal ledöntésében: utcaseprőként takarította a romokat vagy az Aldiban próbálta kiszolgálni a hirtelenjött keletnémet tömeget. Emellett a vendégmunkások közti nemzetiségi ellentéteket elmosó „Tarzan-német”-et is hűen megjeleníti a regény, olyannyira, hogy néhol a megértéshez legalább alapszintű nyelvtudás szükséges: „*Also, az ember néha megkívánja, hogy német legyen. Besonders, wenn Sie sich wohl fühlen. Na ja. Nem lenne rossz németnek lenni, de csak egy rövid időre. Csak azért, hogy kipróbáljuk.*”

Valljuk be, nem nehéz azonosulni a regénybeli vendégmunkás szavaival, hiszen az aktuális gazdasági helyzetben ki ne kívánná meg néha, hogy német, esetleg angol, de legalább pár napra ne csak félig-európai legyen? A regény ezt a nemzeti öntudat szempontjából kissé meghasonlott állapotot árnyalja követhetően, és ami talán különlegesebb: átérezhetően – hála a személyes hangnemnek, a példaként szolgáló érzéketes és gördülékeny történeteknek és a bizalmasan továbbadott családi-történelmi titkoknak. Hetvenegy év tapasztalatának egy ilyen kényes kérdés köré rendezése talán tényleg csak tizenhat könyv gyakorlatával valósítható meg, és elképzelhető, hogy az élményanyag egybesűrítése, elrendezése és átadása csak egyféleképpen lett volna sikeresebb: ha a kisregény egy lehetőséget (azaz 22 oldallal, vagyis az utolsó esszével) rövidebb.

Balogh Réka

Végel László: *Bűnhődés*. Noran Libro, 2012

BORA fotója

Hogyan békítsük ki az eclogát a zöld mozgalommal? Mit mondhat egymásnak a természeti környezetben élő, és a modern, városi ember? – merül fel Lövetei Lázár László legújabb, *Zöld* című verseskötete olvastán.

Zöld eclogák

Lövetei Lázár László legújabb, *Zöld* című verseskötete az Erdélyi Híradó Kiadó gondozásában, az Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy sorozatban látott napvilágot. Szentes Zágon fedőlap-illusztrációja nemcsak a kötet fontosabb tartalmi szegmenseire, hanem Lövetei minimalista eszközhasználatára, ha úgy tetszik, „dísztelen“ nyelvére tesz finom utalást. Az olvasó, aki még nem hallott a költőről, a kortárs kiadványok között nézelődve bizonyára nem fog elmenni a könyv mellett. Lövetei szerencsére nem a luxusfiloszok könyvespolcán sorakozó, pormacsaként szolgáló köteteket alkot, hanem az olvasót megborzongtató verseket.

Lövetei Lázár László első, *Névadás öröme* (Erdélyi Híradó Kiadó, Előretolt Helyőrség Szépirodalmi páholy sorozat, 1997) című kötetével felhívta magára a kritika figyelmét. Szilasi László az ÉS-ben, Keresztury Tibor a Népszabadságban az 1997-es év legjobb első köteteként minősítette a kiadványt. Már itt körvonalazódnak az iróniával-öniróniával fűszerezett egyedi stílusjegyek, a redukált nyelvezet, a stilisztikai visszafogottság, amelyek költészetének meghatározó jellemvonásai későbbi verseskönyveiben is, mint a *Távolságtartás* (Pro-Print Könyvkiadó, 2000), a *Két szék között* (Kalligram, 2005) és most a *Zöld*.

Míg első kötetében a költő a különböző versformákkal próbálkozik, ismerkedik a szakma fortélyjaival, szereplírával játszadozik, a másodikban sokkal inkább érvényesül az alanyiség, bár egyes kritikusok

szerint a két könyv nagyon hasonlít egymásra. A harmadik kötet igazi vízvázlasztó, Lövétei Lázár Lászlónak a *Két szék között* hozza meg az igazi szakmai elismerést. „*Érzelemmentesen*“ dolgozza fel az öregedés, a rákbetegség, a halál tematikáját. A kötet felelős szerkesztője, Mészáros Sándor szerint a költemények „*halálversek*“, a „*jelenvalólétre kérdezés*“, a „*semmibe tartás*“ szövegei. A kötet kritikai visszhangja nagy vonalakban egyetért ezzel. Tózsér Árpád viszont a Holmiban „*korközérzeti líráként*“ határozza meg a verseket, értelmezésében „*a konkrét (személyes) betegség pusztja jellé fikcionalizálódása, korunk »emblematisztikus« körjének, a ráknak, mint létmódnak a szenvtelen, tárgyilagossá megjelenítődése (nem leírása!) ad szokatlan lírai-epikai hitelt*“.

A három korábbi kötet ismeretében a *Zöld* kellemes meglepetést okoz az ecloga felelevenítésével, valamint oldja az előző komorabb hangulatát. De a szikár nyelvezet, az ironia, az olykor már-már húsbavágóan cinikus stílus az új kiadványnak is meghatározó eleme. Emellett az alkotó különös természeti sétára invitálja az olvasót. A falu és a természet csöndjének misztikus világába kalauzolja, ahol „*Békén szunnyad a szív, szigorú eszméi pihennek*“, ahol „*csuda dolgok*“ történnek, a pásztor patanyomból sürcsöli az állott, nyári esővizet. A könyvtárszobába besavanyodott, naiv, idealista költő viszont a zöldmozgalom fanatikus híveként próbálja kioktatni a pásztert, a vadórt, a halászt.

A *Zöld* szatirikus, fanyar humorral fűszerezett társadalomkritikája a környezetvédők túlzásaira figyelmeztet: „*Itt csak a fecskék informálnak a kinti világról*“, vagy „*Ennyi fölösleges isten a földön még soha nem volt, / egyszer a nárciszt, holnapután a mosdótálat imádjuk, / holnapután újabb istent keresünk*“. A zöldmozgalommal „*megfertőzött*“ költőnek nem természetszeretete, hanem túlzásai kelhetnek ellenérzést az olvasóban. Lövétei finom ironiával érzékelteti ezt: „*az Eufrátesz bedarálja az emberi szennyet! nem nagy vers, csak egy apró jelzés ronda korunkról – / hátha a boldog posteritas majd »megbecsülendi«*“.

A tizenkét ecloga a fanyalgó, nagyvárosi poéta világlátásán keresztül a globalizáció útvesztőiben tévelygő embert figurálja ki, amit a *Hatodik ecloga* érzékeltet leginkább, amikor is a költőre rápirít a laptop: „*Mért kínnol még itt, a fenyőfa tövében is engem? / Nem hiszem el, hogy unatkozol: annyi csodálnivaló van / errefelé: fű, gomba, bogár, mélyzöld mohaszőnyeg...*“.

A lírai én az egyszerű emberek életfilozófiáját többre tartja holmi tudományos okoskodásnál, ezért egyik fontos témája a plasztikus hétköznapiaság és a lírai nyelv összeegyeztethetősége: „*Miért nem zengsz dicshimnusz, mondjuk a pillepalackhoz: / látjuk mit hoz a víz, de vajon van-e vinnivalója?*“, vagy „*Hál’istennek a nyári tanyákon boldog*

az élet“. Ugyanakkor nem kell mindenáron beleavatkoznunk az isteni rendbe, a természet harmóniáját megbontókat nem a mi dolgunk rendre utasítani. „*Nem nagyon értettem, s ma sem értem a kinti világot, / s itt, a világ végén pont engem senki se kérdez... / Egy dolgot tudok: azt, hogy az Isten tett ide minket, / s eljön majd az idő, amikor kifizetjük a számlát.*“

A *Negyedik ecloga* a balladák szomorkás hangulatára emlékeztet, szerelmi témát dolgoz fel, a nagyvárosi félszegségekre, álértékekre mutat rá, a huszonegyedik századi nőt parodizálja: „*az a sok rongy és parfümös üvegecske...*“, „*Mindenféle kacatból épített birodalmat...*“.

Az *Ötödik ecloga* a kötet legerősebb verse. „*Úgy megutáltam az emberiséget, mint a puliszkát*“, vagy „*kifeszülhet Isten fényes koronája, az ember*“ – meséli a várostól megundorodott, erdei lakba visszavonult vadőr, aki talán maga Lövetei. A pásztor, a vadőr, a halász egyrészt a költő alteregói, akikkel párbeszédet folytat, másrészt mindennapi emberek, akik még tudnak örülni az élet apró szépségeinek.

A *Kilencedik ecloga* és a (*Tizedik*) *ecloga-féle* lírai betétdalként is olvasható. A versek képi világa annyira erőteljes, hogy szinte le tudnánk őket rajzolni. Eltűnik a párbeszédes forma. Az alkotó összegez, levonja a konzekvenciákat. „*Nyugszom tehát én is: miért vágyni többre – / úgyse lesz már rosszabb, s elviselhetőbb se: / félre, gond megymás, s elheverni szépen, / mint hamis bankó Isten perselyében.*“ Az olykor zenétől hangos völgyből kiveszett a „cifra“ görög-latin élet, az egyszerű ember észjárása, életfilozófiája nem tud már nekünk, technikától megfertőzötteknek újat mondani, sem meggyőzni az élet apró örömeinek tiszteletéről.

Lövetei úgy ír a boldogságról, olyan isteni nyugalommal, páratlan humorról és éles cinizmussal világít rá kicsinyességünkre, elvakultságunkra, hogy kedvet kapunk a versek főszereplőjéhez hasonlóan felkerekedni és okítást kérni az isteni rendről: „*Menni a fák között, látni a földet, / s csöndben örülni*“.

A klasszikus versformába csomagolt, fanyar látásmóddal árnyalt modern problémafelvetés teszi Lövetei kötetét szórakoztatóan könnyed, mégis égetően aktuális olvasmánnyá. Talán még a „zöldek“ sem fognak különösebben háborogni, hogy papírra nyomtatták – már ha elolvassák.

Varga Melinda

Könnyed műfaj a haiku? Hol a helye a magyar lírában? A Nagy Zopán haikugyűjteményét elemző Szepes Erika-tanulmány erre keresi a választ, mint ahogy recenziónk is.

Nagy Zopán

A
h
a
i
k
u

Mozdulatlan pantomim

A kötet címe

Haikut írni igen könnyű – mondhatnánk, ha pusztán a formai szempontokat vesszük figyelembe. Magasabb szinten viszont komoly költői kihívás. A műfaj történelmi, esztétikai, filozófiai természetéről szinte minden lényeges információt megtudhatunk Nagy Zopán kötetéből, amely alcíme szerint *A haiku jegyében* fogant. A könyvhöz kapcsolódó, több mint húsz oldalas kiegészítő tanulmányban Szepes Erika remekül elemzi a haiku irodalmi átváltozásainak történetét az ókori buddhista zen-bölcselet és a dharma-rendszer bemutatásától a japán mora-számoló verseken át Weöres, Fodor Ákos és más jelenkori költők, különösen az érintett kötet szerzőjének munkásságáig. Szepes kitér olyan, ma már elfelejtett, az európai verselési technikákban megoldhatatlan stílári kötöttségekre, amelyek a Távol-Keletről származnak, mint például az *évzsakszó* (kigó) vagy a második és harmadik sor közötti átmenet meglepetést okozó *hasítószavának* (kiredzsi) alkalmazása.

Zopán azonban minden egyértelművé tett irodalmi és műfaj történeti hatás nélkül is méltó követője a hagyományoknak. Nála a hármasok sorjázása időnként bizonyos kora-avantgárdra emlékeztető szövegtöredezettséggel, abszurd-groteszk nyelvi kísérletezésekkel párosul. A műfaji keretek miatt ez természetesen nem annyira elementáris módon jelenik meg, mint *Skizológia* című első kötetében.

Szepes Erika többszintű haiku-világról beszél Zopánál, ami az említett felhangok mellett a kötet szintén lényeges sajátosságának is

tekinthető. A különféle ciklusok érdekes stílusvariációkkal gazdagítják az összhatást, és ez a szólamváltó sokféleség a maga nemében sziporkázónak tűnik. Ha a műfordítói tevékenységet Kosztolányi után gúzsba kötve táncolásként szokás jellemezni, ez a kötetnyi haiku maga a mozdulatlan pantomim, vagy más nézőpontból, egyetlen végtelen skálagyakorlat. Zopánnak „*mintha tizenhét uja volna*“ (Sz. E.), meggyőzően versel absztraktul, sejtetve, metafizikusan, „Azaki Nemazaki“ ismeretlen japán anima-alakmás modorában és még számos egyéb hangon. A többszintűség tehát így is értendő.

Az igazán eltalált haikunak, még ha az őszi lombokról szólnak is, a leírásen kívül tartalmazniuk kell egy filozofikus magot is – mindegy, hogy a Távol-Keleten vagy a tizenhetedik kerületben élünk. Nagy Zopán magánmitológiájára jellemzőek a zen-szerű, paradoxonokba burkolt megoldások, a jelenségvilág viszonylagosságára utaló gondolat-tükröztetések: „*Sötétkamrában / sercegő bogár. – Milyen / nap- és évszak van? // A tér: hasonlat. / Horizont(ok) hiánya / egy alagútban. // A hibákon túl / egy elfe(le)dhetetlen / előzmény lebeg*“. A szerző profi fotóművészhez illő módon otthon van a sötétkamrák tereiben. A finoman összeillesztett versláncokon belüli zárójeles megoldások többféle értelmezést sugalló használata is egyszerre mutatja a létezés különböző állapotait. Általában remekül ábrázolódik a folytonosság sodrása, amelyre még innen, (a) Nyugat káoszából is lehet rezignáltság nélkül, sőt, bölcsen tekinteni: „*Nincsen elmúlás: / holt macskában gepárd fut, / bennem pedig más...*“ De emellett megjelennek az egyszeri és mégis tünékeny élet tárgyai: „*Fa-lovacs-kázás... / Hintalóból hintaszék. / Ez is holt-játék...*“ Vagy a látszólag pesszimista, a kötet egészét átható létezés-dilemma: „*A föld koporsó. / Benne gyakran fordulunk... / Az ég koporsó.*“ – illetve groteszk szerelmi játszadozások az idővel: „*Illattól bódult / szédült szirmaidat már / gyökerek isszák*“.

Bár Zopánnak a zenhez vagy a buddhizmushoz fűződő viszonya inkább érdekes költői kísérletnek tűnik, mint a haikuk mögött meghúzódó egységes világszemléleti háttérnek, a Távol-Kelet nagy alakja olykor személyesen is megjelenik a verseiben: „*Folyó a kertben / A gyöngyszem gömbjében / Buddha megpihen // Vagy nem pihen meg / A gyöngyszem belsejében / Buddha a kertben.*“ Ez a szinte ironikus felvillantás is jellemző a költőre, maga is szeret eleve abszurd életképeket teremteni. Ez olvasható például A nagy kalitka című versben: „*Ketrecben élnek / Férje ornitológus. / Ópreparátor...*“ (Egyszer) Egy weöres-i átiratban „*városoktól viszketve*“ indul el a hegy, máskor forrás dalol és kakukk csobog, vagyis a látszólag köznapi világ elemei is egy izgalmas költői körforgás részesei lesznek. Majd hirtelen, némi rezignált-fanyar kívülállással eljutunk a hétköznapi megmosolyognivaló jelenidejébe: „*Adó-bevallás (?) / Minden-nemű kínzások: / Basó sem segít...*“

Minden csiszoltság ellenére a haikukban felfedezhető néhány hiba. A vers-építkezést helyenként nyelvtani értelemben erőltetettnek tűnő szójátékok csorbitják: „nyako(a)n vágott“, „meg-ego-legezem“, „kötéletlen volt a nappal“, „mozdulat-lan(d)ül“, „nyugodjon békában“ (az utóbbi idézet az *Ebitáfium* című versből származik, szereplője egy olyan légy, amely még a légynek sem ártott, végül is a dolog így érthető). Ennek ellentéte, amikor a vers túlzottan erőlteti a mélységet, de a költő is érzi, hogy a katarzis elmarad: „Eszmélet-alap: / *Hogy gondolkodjunk Semmire / Gondolat-talan (?)*“ Előfordul az is, hogy az olvasónak kapkodnia kell a fejét, de mégsem jut el hozzá a zen paradox megvilágosodásának üzenete: „Kinézek rajtad / -köldök a homlokodon- / beléd születtem.“

Zopán (azonban) olyankor tud igazán meglepő lenni, amikor minden öncélúságot odahagyva szinte klasszikus japán verset ír: „Tűzkés a szívben. / *Harakirire ébred –/s elhamvad a nap...*“ Szerencsére az ehhez hasonló sikerült szakaszokból sokkal több van, és önálló egységekként szemlélve is jól működnek az egyes ciklusok többnyire egymástól eltérő versvilágokat hordozó haiku-láncolatai. Telitalálatok Gaál József versillusztrációi, melyek sajátos, többnyire absztrakt alakzatai a távol-keleti tusrajzok stílusát követve izgalmasan jelenítik meg Zopán haikuinak kísérleti, minden metafizika irányában nyitott világát. Hasonló nyitottsággal forgatva a kötetet ráébredhetünk arra, hogy haikut olvasni látszólag könnyű – Zopán esetében kellemes kihívás.

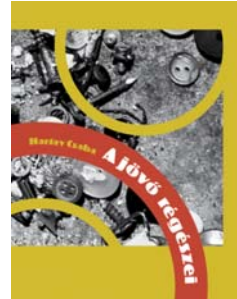
Boldogh Dezső

Nagy Zopán: *A kötet címe (A haiku jegyében)*. Budapest, Fekete Sas Kiadó, 2011

Aratható égbolt, gyerekek közt hintázó csontváz, fekete angyalként rángatott döglött varjú, múltat idéző üveggyó – Hartay Csaba *A jövő régészei* című kötetének egy-egy jellemző képe. Csobánka Zsuzsa írásából megtudhatjuk, miként változik át a gyerekkor a felnőttek világává.

Leletmentés

Hetedik kötete jelent meg Hartay Csabának *A jövő régészei* címmel, melyet ajánlójában Bereményi Géza a hétköznapi halszeme, Pollágh Péter pedig a vasárnapi közös meggyárnakázás felől közelít meg. A borítón lévő fekete-fehér fotó nem egy impozáns kép: régi gombok, csavarok és anyák hevernek rajta, mindezt sárga-vörös félkörök metszik. Könyvtrailer is készült a kötethez, amelyben ugyanez az egymás mellé rendelt, ám elemeit tekintve széttartó világ elevenedik meg: a hangosan dübörgő metálzene mellé romantikus naplemente és mozdulatlan víztükrök kerül, egy-egy idézettel díszítve. Nincs lehetőség belesimulni a nyugalomba, de a fejünket elveszteni sincs mód; szétszabdalt világ ez, kijózanító. Holott a szavak az egymáshoz rendelésről beszélnek: „*A vágóasztal bárányfelhőket zabál. / Megérett a távolság. / Aratható az égbolt.*” Vagy: „*Idős néni merészkedik a móló végéig. / Harcsa úszik hozzá, / elmondják egymásnak a halált.*” (*Szemhunyások I.*) Lelassulnak a képek az idézetben és a felvételen is, és Hartay Csaba verseskötete éppen a megnyugvásról beszél.

A három ciklusra tagolódó kötetet a *Megmaradt* című vers vezeti fel. A lírai én tárgyakkal veszi körül magát, melyek meghatározzák jelenlétét, azonban kiderül, hogy feleslegessé váltak, inkább csak a változásra figyelmeztetnek jelenlétükkel: „*Pedig csak lustaságból / nem horgászom évek óta.*” Egy hosszan kitartott pillanatba merevedik a kép, ahonnan indulunk: „*Arcomat nézem / a kézmosó fölötti tükörben.*” Vagy éppen a nyár végi megmaradt sörökkel kellene kezdenie valamit: „*Megmaradt a nyár. Nem volt minek elmúlnia.*”

Szorongás lapul a sorok között, az a kétség és bizonytalanság, hogy valami végérvényesen eltűnt. A leletek, a tárgyi maradványok viszont ott vannak: a sörök, a hűtő és a szőrös zsinórok. A kötet egésze – jelképesen szólva – ezeknek a tárgyaknak keresi a helyét.

A *jövő régészei* címben rejlő paradoxon az első versben is megjelenik: „*Megmaradt, / mégsem maradandó.*” Vagyis a számvetés képtelensége lesz a tét. Tárgyak, barátok és a család segítenek a szembesítésben. A versben megszólaló lezárt részleteket vizsgál, igyekszik objektív lenni, felsorolással, tényekkel és adatokkal dolgozni: „*[s]zendvicsek a hűtőben. Szalámis-sajtos.*” „*„AC/DC, Demis Roussos*”, de minden katalógus végén ott a tűnődés, a gondolati elrugaszkodás. Egy szorongással, félelemmel teli élet körvonalazódik, mely abból a bizonytalanságból fakad, hogy „*[o]tthonos ez a felépített múlt-makett*”, ahol „*[a] nyithatatlan ablakon zsírkrétával / a távolság sírfelirata*” látszik. „*Sosem találom el, hol lakom*” – és az otthon ráadásul olyan terekkel van körülvéve, ahol „*[c]sontváz hintázik a gyerekek közt.*”

Az első rész versei ciklikusan ismétlődnek; a *Szemhunyasok* című sorozat hol József Attila *Medáliák*-ciklusára, hol egy banális aforizmagyűjteményre emlékeztet. Mindegyikre jellemző, hogy állóképeket villant fel, melyek aztán kitágulnak a lehunytt szemű pillanatban. Átváltozást figyelhetünk meg: hol fejpántból lesz nyakkendő és marhanyelv, hol pedig a zsírpapírba csomagolt ajándék bomlik ki, és az iroda nádassal benőtt tájjá alakul át. A lírai én is része ennek a metamorfózisnak: a megjelenő kisgyerek, a félbevágott földgömbben összekuporodva ülő majom ugyanúgy nem találja a helyét, mint a versbeszélő.

A *Tücsökzene*-szerű világ után sorakozó versekben csak erősödik az eddig felvillanó hiány- és félelemérzet. Majd a kötetben előrehaladva rájövünk: egy-egy hétköznapi esemény köré szerveződő páni félelemről ír Hartay. Arról, hogyan lesz egy faültetésből az élet súlya, majd a haláltól való rettegés: „*... bele fog dögölni, ha ide-oda / rángatjuk szegényt. Te sem költöztél naponta / pár napos csecsemőként.*” (A *faültetés problematikája*). A halált sürgetni bűn a verseken kívüli világban és a kötetben is, holott minden élő és holt ezt teszi. Az utazás a 47-es villamoson is csak apropója annak, hogy megfogalmazza ezt az érzést és a problémát: „*[m]ég nem sikerült / Leszoknom a gyerekkorról.*”

A ciklus végére az addig ingadozó erejű sorok összeállnak, olyan pontos képeket mutatva, mint: „*[c]sak az emlékezés akváriumfénye. / A múlt, mely mintha lassan úszva égne.*” (Túléveléssel elvarrt szavak). Az önmegszólító versbeszéd filozofikusabbá teszi a verseket, végül felrajzolva egy fantomot, a *Szekerénylakót*, aki „*[e]lhalvaskor zavaró rés: / nyitott ajtaján át diktálja / a visszatérő álmokat.*”

Az *Óda a hétköznaphoz* című második ciklusban tovább épül a gyerekkori emlékekre támaszkodó világ a már korábban bemutatott átváltozásokkal. Az integető családból leselejtezett olajkályha lesz, dobozos sörből kóla, majd fekete vér. „*Körzövel ügyetlenkedem. / Négyzetet akarok, / de mindig elkanyarodik. / Megpróbálom imádkozva.*” – ez a bensőségeség, az ima csöndje, az óda pátosza jelent fogódzót a megszólalónak. A magasztosság azonban csak nyomokban van jelen, egy-egy versben. A hétköznapiak dominálnak káromkodással, kisstílusú helyzetek pontos megragadásával, melyre a ciklus címadó verse kitűnő példa: „*De jó itthon ki a faszom csönget / Nem veszek semmit húzás vizslát / A virslit már feltettem mindjárt forr / Múltkor is szar volt ne rendeljünk pizzát*” – kis magyar valóságtükör is egyben. Ezzel szemben vagy e mellett pedig ott állnak a versírás nehézségei, földöntúli vagy épp földhözragadt jellege: „*A film tükrében akarom látni, milyen egyszerűen / működöm.*” (Filmműködés) Mindezt enyhíteni próbálja a humor és a lefokozás: „*Ne várj tőlem költeményt, / ott van Ati, Ady s a többi ósdi.*” (Ati, Ady). Majd a *Zenénél* nagyon erős, kamaszos lendülettel és daccal telített gúnyos sorai, melyek a *Karóval* jöttél hangulatát idézik napjainkra vonatkoztatva: „*Szívesebben pisílnél hányás helyett. / Nyáron még inkább vonz a téli berek.*” Vagy például: „*Ha itt vagy, átmész inkább oda. / értelmi szinten nagycsoport óvoda. / Onnan azonnal visszajössz ide. / Szerelmes vagy, de nem tudod kibe.*” Olyan sorok is megférnek ebben a ciklusban, amelyek valóban felfelé mutatnak, a kimozdulás reményét ígérik: „*Szülők helyett Isten szólna, / hogy későre jár, haladjak felfelé.*”

Az *Utószezon* című vers kiemelkedik a többi közül, egyenletes erővel beszél a kiábrándultságról, fásultságról, az utószezonban felejtett versbeszélő végre őszintén és harag nélkül látja önmagát: „*Hosszan ácsorgok a korai esteledésben / egy véget nem érő történetet hallgatva / melynek se humora, se meglepetése // csak a lankadó figyelmem, / mely garancia arra, / hogy ismét lemaradok a lényegről.*” Ebben a bölcs belátásban, elfogadásban végre megtalálja Hartay a viharon belüli csöndet.

A záróciklusban a kenyér egészségtelen, a konyhásnéninek mobilja van, a beszélő meghízott. Az átváltozások is kiábrándítóak, gyerek helyett hátizsákot hintáztat, tele sörrel. A kisfiú egyre fenyegetőbb világba kerül: „*döglött varjút húz / maga után egy madzagon. / Meghalt a fekete angyal, mondja.*” Aztán összeér jelen és múlt egy képben: „*Gyere, nézd meg a legnagyobb üveggolyómat – / hív át hozzájuk a szomszéd fiú. / Benyitunk a kamrába. Ott az üveggömb. / Belsejében két fiú nyit be egy kamrába.*” Utána pedig az egyszerre megnyugtató és kiábrándító csattanó: „*Évek óta utazom, de csak hazáig jutottam.*”

A ciklusokon átívelő szembenézés, folytonos önmagára találás egyértelműen kirajzolódik. Merész a kötet, hiszen a kevésbé sikerült

verseket is megtartja, pont azért, hogy hitelessé váljon a folyamat. A nyelv is követi ezt a széttartást, a szleng a humorosabbnak szánt, ironikusabb írásokban jól megfér, de a többiből olykor kilóg, ezáltal sutává és egyenetlenné teszi a koncepciót. Ebből adódóan aránytalanságot érezhetünk. Ezt az ingadozást azonban a Pollágh Péter által kialakított szerkezet megfelelően formálta a kötetet hitelesítő tényezővé. A könyv elsősorban azoknak ajánlható, akik Hartay versbeli énjével együtt nyitottak a félelemtől sem mentes szembenézésre a folyamatosan átváltozó felnőtt és gyerekvilággal. *A jövő régészei* nagyon vékony, a versek is rövidek, feszesek. Érdemes megpróbálni.

Csobánka Zsuzsa

Hartay Csaba: *A jövő régészei*. Prae.hu, 2012.

Hegedűs János fotója

Hétvári Andrea *Vörösbegyek nyugalma, drága Fif!* címmel olyan kötetet állított össze, amely egyszerre idézi meg Radnóti Miklós már publikált és Fanni eddig még nyilvánosságra nem került naplóját. A valóság és a fikció szálait próbáltuk kibogozni.

Gyarmati Fanni bőrébe bújva

Kiteregetni a klasszikusok magánügyeit – trend a mai magyar irodalomban; van transzszexuális Vay Saroltánk/Sándorunk, pedofil Móriczunk, biszexuális (?) Czöbel Minkánk. Botrányok törnek ki, kérdések merülnek fel: újrakanonizálja-e az irodalmat az írók magánélete? Hogyan reagál erre a kultusz?

2011 ősz: megjelenik egy álneves szerzőtől, Barna Dávidtól az *Egy magyar regény*. Nagy pofátlanság. Nem korrekt. Bármi megjelenhet? Ilyen hozzászólásokat küldtek be az olvasók, a kultusz hajthatatlan őrei, miközben leleplezetlenül háttérbe szorult az a tény, hogy Móricz az, aki rombolja saját arcát, ha megfogalmazhatjuk ezt így egyáltalán. Barna Dávid regényének azon részei, amelyeken leginkább megbotrántkoztak, betű szerinti (és akár fejezetnyi terjedelmű) Móricz-idézetek.

Ám nemcsak Barna ollózott a „kipécézett” klasszikus körüli forrásokból, hanem Rakovszky Zsuzsa is *VS* című regényében, s ezt az utat járja Hétvári Andrea is (*Vörösbegyek nyugalma, drága Fif*) is. Van ezeknek a műveknek receptje: találd meg a „kiskaput”, amellyel megkerülheted a kultusz „rendelkezéseit”, vagy legalábbis érd meg egy irodalomtörténeten támadt réssel, s tömd be ezt ízlés szerint fikcióval és kompilált szövegrészekkel, például a *Psychopathia sexualis*-ből vagy Radnóti *Naplójából*, amelytől intimmé válik a műved.

Rakovszky Zsuzsa VS és Hétvári Andrea a *Vörösbegek nyugalma, drága Fif* című művét ebből a szempontból fölöttébb praktikus párhuzamba állítani, hiszen amíg Rakovszky Vay Sarolta/Sándor valaha létező, elkallódott önéletírását írja meg tulajdonképpen, addig Hétvári Andrea az idén száz éves Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni ma is létező, ám a nyilvánosság elől elzárt naplóját képzelte el.

Tudniillik Gyarmati Fanni (= *drága Fif*) 2008-ban Radnóti kéziratos hagyatékát a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának rendelkezésére bocsátotta saját naplójával együtt, amelyet azonban a hagyaték többi részével ellentétben nem hozott nyilvánosságra. Az 1975-ben Budapesten született Hétvári Andrea, aki az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán szerzett magyar-könyvtár szakos diplomát, élt a helyzet kínálta lehetőséggel, s megírta Gyarmati Fanni naplóját. Egy pszeudonaplót. Forrása Radnóti Miklós *Naplója* volt, ezt elegyítette saját verseivel, amelynek eredményeképp egy növényi-állati ornamentikába ágyazott szerelem bontakozik ki előttünk, annak árnyoldalával együtt, Radnóti szeretőivel – diszkrétén.

(Most)

most számvetésre alkalmas a kert is
rigó kiált a fűben, meggy a fán
a déli napfény büszkeségét oldja
sok égszínkébe hajló délután
méh zümmögését felváltja az este
belülről indult napfogyatkozás
ha délkeletről, ha északról figyeljük
melyik irányból fénylik az állomás?
a fűszálakon ébredés és reggel
a fatörzsekben fénylő éjszaka
ki mondja meg az érvényes menetrend
az út-e vagy az állomás maga?

A fülszöveg dacára Hétvári műve filológiai szempontból nem helyálló, azaz nem épp a lehető legjobb rendben hagyományozza Radnóti *Naplóját*. Eklatáns példa erre az 1938. augusztus 24-i följegyzés, amely Hétvárinál így hangzik: „Részút lépnek szobánkba a kora délutáni nap fákon átszövött foltjai. Édes egy levelet ír. Nem mondja, kinek. Föltekint, elmeséli, hogy édesapja családjában két festőművész is volt. Aztán még mindig a tegnapi „macskafröccsön” nevetünk.” Vessük ezt össze Radnóti *Naplójával*, amely szerint Radnóti csakugyan levelet ír ezen a napon: „A művészetnek apám családjában volt hagyománya, két festőművész, apa és fia, nagybátyáim.” A

„macskafröccsös sztori“ azonban, bár tényleg a 24-i följegyzés előtt lehelhető fel, augusztus 6-ra van dátumozva, nem pedig 23-ra, s így nem „tegnap“ történt, ahogy azt Hétvári állítja, hanem csaknem három héttel azelőtt. Hétvári műve hemzseget az ilyen hibáktól.

Hétvárinál például így értesülünk 1939. augusztus 6-ról: „7:55-kor indul a vonat Bécs felé. Éjjel fél egykor felírtuk az ébresztőtáblára, hogy hatkor keltsenek. A házban teljes a csönd. Ijedten ébrednek 6:45-kor. Arcunkra csapunk egy kis vizet, felöltözünk. Bedobáljuk a szertheverő holmikat a kis útításkába. Bécsig négyen utazunk Gyuláékkal. Felváltva alszunk. Újra álmodom.“ Ugyanez Radnótinál: „7:55-kor indul a vonat Bécs felé **az Est-ről**. Éjjel félegykor **felírtam** az ébresztőtáblára, hogy **6-kor** keltsenek. ^{3/4} **7-kor ver fel Fanni rémülten**. Arcunkra csapunk egy kis vizet, felöltözünk, bedobáljuk a szertheverő holmikat a kis útításkába. [...] **Strasbourg előtt szállnak le**, Bécsig négyen utazunk Gyuláékkal. **Éjjel felváltva alszunk, a függönyöket lehúzzuk, a világítást kékre kattintjuk át.**“ Azaz: amíg Hétvárinál Radnóti ijedten ébred, addig Radnótinál Fanni veri fel.

A filológiai vizsgálódásból az is nyilvánvalóvá válik, hogy nemcsak Radnóti naplója volt az egyetlen hiteles forrása Hétvári művének, hanem Gyarmati Fanni naplójának kiszivárgott részleteit is felhasználta. 1937. október 18-ra följegyzi Hétvári, hogy Radnóti szeretője „*Tini egy fiatal, hamvas, édes pofa. Arcában szeretnivaló természetesség. Kétségbe van esve, hogy Mik megnősült. Állítólag sírt a taxiban. Aztán érzelmes, szomorúan beszélgetnek. Olyan szerencsétlennek látom szegénykét.*“ Fanni naplójának ezt a részletét már korábban közölték, így férhetett hozzá Hétvári. Eredetije így hangzik: „*Tini egy **sugárzóan szép és fiatal, hamvas, édes pofa. Nagyon gusztusos, egészséges, nyílt, és jószág van az arcában, szeretnivaló természetesség.** [...] **Nagyon** kétségbe volt esve **azon**, hogy Mik megnősült. Állítólag sírt a taxiban, mikor tőlünk elment. [...] Aztán érzelmes szomorúan, **ritkásan beszélgetett Tini Miklóssal és olyan szerencsétlennek láttam szegénykét, olyan nagyon sajnáltam.***“ A további példák szétfeszítenék a recenzió kereteit, azt azonban megállapíthatjuk, hogy Hétvári a beillesztett szövegrészeket átdolgozza, s hogy műve minél autentikusabbnak látsszon, megjelennek azok a dolgok, amelyeket Gyarmati Fanni saját megvallása szerint az egész világon a legjobban szeret: a természet, az állatok, a madarak, a festészet, a költészet...

Igen, a költészet. A könyv lírája mértéktelenül heterogén. Nem az kelt ellenérzést, hogy időmértékes és ütemhangsúlyos költemények, szabad- és képerversek, haikuk stb. keverednek, hanem az a benyomás,

hogy ebben a könyvben minden korosztály megtalálja a maga irodalmát, a gyermekektől a nyugdíjasokig. Visszhangzik benne Hétvári első, gyermekeknek szánt verseskötete, amely *Képzeld el!* címmel jelent meg, visszhangzik Radnóti költészeté, s az egyenként még bájosnak tetsző hanghulámok interferenciájában így csak zsisongás hallatszik.

Kivételek persze vannak. Hétvári egyik versében megelevenednek a Radnóti-verssorok. Ez a vers előtt található naplóföljegyzéssel hozható összefüggésbe: „Egész éjjel forgolódom. Az Októbervégi hexameterek vesznek karjukra. Aztán dörög, villámlik, elsötétül. Verssorok keverednek [...]“

(Toute vanité)

Oly korban éltem én! (Töredék)
Te, tünde fény, (Himnusz a békéről)
látod-e, drága? (Hetedik ecloga)
Lángoktól ölelt (Nem tudhatom) pipacs
szőszöske szára zöld. (A „Meredek út“ egyik példányára)
Vöröslő fájdalom. (Nem tudhatom...)
Minden hiába. (Csak csont és bőr és fájdalom)
Zuhanó lángok közt varázslom, (Levél a hitveshez)
mikor jöttödre vár, az álom. (Tétova óda)
Vadsodru patakban (Nyolcadik ecloga)
fáklya a templom tornya, (Nyolcadik ecloga)
s felhőt iszik a vízre ráhajolva. (Razglednicák)
Koptat e röpke idő is... (Nyolcadik ecloga)
Gyermek vagyok, hallgatag, (Két karodban)
szólnék most újra, merre vagy, (Himnusz a békéről)
messzeringó gyermekkorom világa? (Nem tudhatom...)
De a bűn szaporább, (Nyolcadik ecloga)
Hold bámul a béna világra. (Virágének)

Ezzel azonban egyáltalán nem azt akarom sugallni, hogy Hétvári versei kompilációk lennének. Mindegyiknek önálló élete van. Találni nívósakat is a kötetben, ne hőköljünk vissza a giccses képektől. Tagadhatatlan ugyanis, hogy Hétvári Andrea könyve nemes gesztus az idén 100 éves Gyarmati Fanni irányába. Ha másért nem, ezért lapozzuk át a kötetet.

A
fénybe
igyekszem.
Minden percem
drága. Süppedő homo-
kon nem győztem hiába.
Kitágult jelenem végtelenig élem,
szenvetésből épült ezer kockaélen.
Kavargó méhemből jövőndőt ellettem.
Jövöm, izmom, erőm fehérlő kváderek.
Ében sírkamráim zsibongó tengerek. Porladó kövekből
lét igéje lettem. Elszállt a mulandó idő felettem.

Molnár Dávid

**Hétvári Andrea: Vörösbegek
nyugalma, drága Fif! Napkút,
2012.**

Szondi György fotói

- 3   **Payer Imre** versei
5   **Gueth Péter:** Nyári konyha – novella
7   **Prágai Tamás:** A magányban elaggott Vörösmarty a XXI. századot vizionálja
10   **Szőke Imre Mátyás:** Az üveges balladája – novella
13   **Vesztergom Andrea** versei
16   **Majoros Sándor:** Nagykanális – A cselszövés – regényrészlet, hetedik rész
27   **Tamási Orosz János** versei
31   **Deák Csillag:** Mézeskalács – novella
33   **BORA** versei
40   **Nagy Zopán:** Aludni szeretnék – A Látens – A „Regény” mögött – című, készülő kötetből
52   **Debreczeny György** versei
57   **Hekl Krisztina:** Rítus – novella
59   **Géczi János:** Ősz vagy Júlia – versek
64   Egy szem piros – **Hudy Árpád** tárcája
65   A londoni magyar értelmiség hajdanvolt klubjáról – **Sárközi Mátyás** tárcája
67   A csönd rózsája – **Czakó Gábor** tárcája
71   Az igazi utazó – **Laik Eszter** tárcája
73   **Szócs Gézával** a politikai költészetről
79   „Inkább egy jó kötélmászó, mint egy rossz szerző” – Beszélgetés **Murányi Sándor Olivérrel**
85   „Nem hiszek a szövegirodalomban” – Beszélgetés **Gyimesi Lászlóval**
88   Véres komolytalanságok – **Bárdos József** rovata: Zane Grey – Arizona marhái
91   Mentőcsónakban – **Fűzfa Balázs** *Mentés másként* című kötetéről
95   „Béjvaccs by Vass” – **Vass Tibor** *Mennyi semenni* című kötetéről
98   Nem fattyúnak való vidék – **Végel László** *Bűnhődés* című kötetéről
102   Zöld eclogák – **Lövétei Lázár László** *Zöld* című verseskötetéről
105   Mozdulatlan pantomim – **Nagy Zopán** haikugyűjteményéről
108   Leletmentés – **Hartay Csaba** *A jövő régészei* című kötetéről
112   Gyarmati Fanni bőrébe bújva – **Hétfári Andrea** *Vörösbegyek nyugalma, drága Fif!* című kötetéről

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja a **Művészeti és Irodalmi Jelen Kft.**
és az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Boldog Zoltán** (Kritika, Interjú),

Laik Eszter (Helyszíni tudósítás), **Szőcs Tekla** (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Igazgató: **Kurjatkó Péter**

A borítón: **Ramona A. Kloos festménye**

Támogató:

Nemzeti
Kulturális
Alap

Bösörményi Zoltán

Ulpius-ház, 2012
ULPIUS-HÁZ

Füst

– L é n á r d - n o v e l l á k

Akár ha szereplők lennénk A varázsló
kertjében, minket is régi kerítésfalánkhöz
vezet író-kísérőnk, s biztat, hogy pillantsunk
át a deszkarésen. (Mányoki Endre)

Irodalmi Jelen Könyvek 2012

*Dsidá Jenő
összegyűjtött versei*

Komán János
*Az emotív közlés
művészete és tudománya*

Onagy Zoltán
Páros játék A-val

A Gregorina-kanyar
**Az Irodalmi Jelen
MORAL HISTORY
pályázatának
díjazott és leg-
sikereesebb írásai**

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

